

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ: ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
Π.Μ.Σ.: ΕΘΝΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Η πορεία της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και ο
ρόλος της Ελλάδας»

Επιβλέπων καθηγητής: κος Παπακωνσταντής Μάρκος

ΚΥΝΗΓΑΛΑΚΗ ΕΙΡΗΝΗ

A.M.: 7111M036

ΑΘΗΝΑ, ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2013

Περίληψη

Αντικείμενο μελέτης της παρούσας εργασίας υπήρξε η πορεία της Τουρκίας στην ΕΕ και ο καταλυτικός ρόλος των ελληνοτουρκικών σχέσεων σε αυτή.

Το πρώτο κεφάλαιο πραγματεύεται το ζήτημα της Κύπρου, τις ελληνοτουρκικές διαφορές στο Αιγαίο, την διένεξη για τον εθνικό εναέριο χώρο και το καθεστώς αποστρατικοποίησης των νησιών.

Στο δεύτερο κεφάλαιο περιγράφονται τα γεγονότα που διαδραματίστηκαν από την αίτηση σύνδεσης της Τουρκίας το 1959, έως την υπογραφή αυτής και κλείνει με την αίτηση ένταξης της Τουρκίας στην τότε ΕΟΚ και την απόρριψή από την επιτροπή με τη δικαιολογία ότι καμία διεύρυνση δεν μπορούσε να γίνει έως το 1993 λόγω της εφαρμογής της ΕΕΠ.

Ακολουθεί στο τρίτο κεφάλαιο η απειλή του *casus belli* από τη μεριά της Τουρκίας εναντίον της Ελλάδας σε περίπτωση επέκτασης των χωρικών υδάτων της στο Αιγαίο, η εισαγωγή των κριτηρίων της Κοπεγχάγης μετά τη κατάρρευση του ανατολικού μπλοκ και η άρση του βέτο της Ελλάδας για την Συμφωνία Τελωνιακής Ένωσης ΕΕ – Τουρκίας όπου και οδήγησε στην υπογραφή της.

Το τέταρτο κεφάλαιο περιγράφει την κρισιμότερη εποχή στις σχέσεις Ελλάδας – Τουρκίας την τριετία 1996 – 1999 και τον αποκλεισμό της Τουρκίας από τον επόμενο γύρο της διεύρυνσης της ΕΕ.

Η Σύνοδος Κορυφής στο Ελσίνκι αναγνωρίζει το καθεστώς υποψήφιας χώρας στην Τουρκία και η Σύνοδος Κορυφής των Βρυξελλών ορίζει την 3^η Οκτωβρίου 2005 ως επίσημη ημερομηνία έναρξης των ενταξιακών διαπραγματεύσεων.

Τέλος, το έκτο κεφάλαιο περιγράφει την πρόοδο της Τουρκίας και την τήρηση του κοινοτικού κεκτημένου.

Λέξεις κλειδιά: Συμφωνία Σύνδεσης, τελωνιακή ένωση, ενταξιακές διαπραγματεύσεις, κοινοτικό κεκτημένο.

Abstract

Object of the present study constitutes the course of Turkey in the European Union and the catalytic role of the Greek-Turkish relations in it.

The first chapter describes the matter of Cyprus, the Greek-Turkish differences in the Aegean Sea, the conflict for the national air space and the reinforcement of the islands with military troops.

The second chapter analyzes the facts that took place from the application of connection of Turkey in 1959, until the signature of it and closes with the first application of integration of Turkey in the EC and its rejection from the committee with the excuse that no expansion could develop until 1993 because of the application of the Single European Act.

In the third chapter follows the threat of casus belli from the Turkish side against Greece as a precaution against possible extension of its territorial waters in the Aegean Sea, the import of the Copenhagen criteria following the collapse of Eastern Bloc and the lifting of the Greek veto concerning the Agreement of EU - Turkey Customs Union which led to its signature.

The fourth chapter illustrates the most critical era in the relations between Greece and Turkey regarding a three-year period from 1996 to 1999 and the exclusion of Turkey from the next tour of EU's enlargement. The Summit in Helsinki recognizes the regime of candidate country in Turkey and the Summit of Brussels determines the 3rd of October 2005 as the official commencement date of accession negotiations.

Finally, the sixth chapter describes the progress of Turkey and the meeting of the Community acquis.

Keywords: Association Agreement, customs union, accession negotiations acquis.

Περιεχόμενα

<u>Εισαγωγή</u>	6
<u>1ο Κεφάλαιο: Τα σημεία τριβής Ελλάδας- Τουρκίας ως ανασταλτικός παράγων της ενταξιακής πορείας της Τουρκίας στην ΕΕ</u>	9
1.1 Η επίλυση του κυπριακού προβλήματος	9
1.2 Οι διαφορές στο Αιγαίο	10
1.2.1 Η υφαλοκρηπίδα	11
1.2.2 Η αιγιαλίτιδα ζώνη	12
1.2.3 Το ζήτημα ιδιοκτησίας των μικρών νησίδων, νησιών και βραχονησίδων	12
1.2.4 Ο εθνικός εναέριος χώρος	13
1.2.5 Η αποστρατικοποίηση στο ΒΑ Αιγαίο	13
<u>2ο Κεφάλαιο: Η Συμφωνία Σύνδεσης της Τουρκίας με την ΕΟΚ</u>	15
2.1 Η υπογραφή της Συμφωνίας Σύνδεσης	15
2.2 Η αίτηση ένταξης της Τουρκίας στην ΕΟΚ	20
<u>3ο Κεφάλαιο: Η πορεία προς την Τελωνειακή Ένωση</u>	26
3.1 Η προσπάθεια ελληνο-τουρκικής προσέγγισης	26
3.2 Η απειλή του casus belli από την Τουρκία	28
3.3 Τα κριτήρια της Κοπεγχάγης	29
3.4 Η άρση του ελληνικού βέτο για την Τελωνειακή Ένωση	32
3.5 Η υπογραφή της τελωνειακής ένωσης	33
<u>4ο Κεφάλαιο: Η Περίοδος κρίσης 1996 – 1999</u>	37

4.1 Η Κρίση στα Ίμια (Καρντάκ)	37
4.2 Το πρόβλημα εγκατάστασης των S300 στην Κύπρο	38
4.3 Η Σύνοδος Κορυφής στο Λουξεμβούργο	41
4.4 Η υπόθεση Οτσαλάν	46
<u>5ο Κεφάλαιο: Η αναγνώριση της Τουρκίας ως υπό ένταξη κράτος της ΕΕ</u>	48
5.1 Η Σύνοδος κορυφής του Ελσίνκι	48
5.2 Η σύνοδος κορυφής της Κοπεγχάγης	53
5.3 Η απόφαση έναρξης των ενταξιακών διαπραγματεύσεων	59
<u>6^ο Κεφάλαιο: Η πορεία των ενταξιακών διαπραγματεύσεων</u>	61
6.1 Η υιοθέτηση του κοινοτικού κεκτημένου	61
6.2 Τα ανοιχτά κεφάλαια διαπραγμάτευσης	72
<u>Συμπεράσματα</u>	78
<u>Βιβλιογραφία</u>	81
Ελληνική	81
Ξενόγλωσση	82

Εισαγωγή

Η ίδρυση της ΕΟΚ, πρόδρομος της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), αποτέλεσε ένα πολιτικό σχέδιο με σκοπό την εξάλειψη των επαναλαμβανόμενων πολέμων και την ενίσχυση των δημοκρατικών αξιών στην Ευρώπη.

Η ιδέα μιας ευρωπαϊκής ενοποίησης προέκυψε και ωρίμασε κατά τη διάρκεια της ιστορίας, με την Τουρκία να διαμορφώνει¹ μέρος αυτής της κοινής ιστορίας και της πολιτιστικής κληρονομιάς. Για σχεδόν πέντε αιώνες, η Οθωμανική Αυτοκρατορία είχε καταλάβει σημαντικό μέρος των ευρωπαϊκών εδαφών, αφήνοντας έντονο το στίγμα της. Η μοναδική γεωπολιτική της θέση, ακόμα και σήμερα, της δίνει τη δυνατότητα να ελέγχει τις χερσαίες και τις θαλάσσιες διόδους που συνδέουν την Ευρώπη με τη Μέση Ανατολή και τον Καύκασο. Επίσης, γεωπολιτικά επηρεάζει και τον «πολιτιστικό» άξονα² ο οποίος εμπερικλείει την προώθηση γλωσσικών, πολιτιστικών, και θρησκευτικών στοιχείων, κυρίως στα αραβικά, μουσουλμανικά, και τουρκογενή κράτη, αλλά και σε κράτη με σημαντικές μουσουλμανικές ή τουρκογενείς μειονότητες.

Για τους ιδρυτές της σύγχρονης Τουρκίας, η μετάβαση από το θεοκρατικό προσανατολισμό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας σε μια σύγχρονη, ανθρωπιστική Τουρκική Δημοκρατία επρόκειτο να επιτευχθεί μέσω του «εξευρωπαϊσμού³», όπου απεδείχθη ότι αποτέλεσε διαδικασία μίμησης και τελικά υιοθέτησης ενός σημαντικού μέρους του δυτικού πολιτισμού. Για τη ολοκλήρωση, όμως, αυτής της διαδικασίας η Τουρκία επιθυμούσε την αποδοχή της ως κράτος μέλος της ΕΕ, όπου και κατάφερε το καθεστώς υποψήφιας χώρας.

---

¹ Γιαλουρίδης Χ., (2004), Η Τουρκία στον 21^ο αιώνα: ο μακρύς δρόμος προς την Ευρώπη, Ι. Σιδέρης, Αθήνα

² Μάζης, Η Γεωπολιτική της Ευρύτερης Μέσης Ανατολής και η Τουρκία, σ.71. Αν και ο Μάζης αναφερόταν κυρίως στην πολιτική της Άγκυρας στον Καύκασο και την Κεντρική Ασία, αυτό του το σχήμα θα λέγαμε ότι ισχύει και για τις προσπάθειες της Τουρκίας στην Μέση Ανατολή και τα Βαλκάνια (Ευρώπη), μολονότι σε διαφορετικούς βαθμούς και κατά περίπτωση

³ Ο «εξευρωπαϊσμός» σαν όρος εμφανίζεται μόλις τη δεκαετία του '90. Ο Borzel ορίζει τον εξευρωπαϊσμό ως μια διαδικασία κατά την οποία οι εσωτερικές περιοχές πολιτικής υπόκεινται όλο και περισσότερο στη δημιουργία ευρωπαϊκών πολιτών. Από την άλλη πλευρά ο Τσούκαλης αναφέρεται σε τρεις τουλάχιστον εσωτερικούς παράγοντες που καθορίζουν τα όρια του εξευρωπαϊσμού, το κράτος, την οικονομία και την κοινωνία.

Η συνέχιση των μεταρρυθμίσεων στην Τουρκία με τη δυναμική της ενταξιακής της πορείας στην ΕΕ ενισχύει το σταθεροποιητικό ρόλο της Τουρκίας στις σχέσεις με τους γείτονές της και στην ΕΕ, και συμμετέχει, έτσι, στην ασφάλεια των συνόρων της ΕΕ. Η Τουρκία μπορεί να επηρεάσει την περιοχή, λόγω της καίριας γεωγραφικής της θέσης. Είναι μία από τις λίγες χώρες στην περιοχή της με μακροχρόνιους δεσμούς με τη Δύση και με ένα σχετικά σταθερό σύστημα σε σύγκριση με τα υπόλοιπα κράτη. Εκτός από την προώθηση της σταθερότητας, η Τουρκία παίζει κρίσιμο ρόλο στην σύνδεση των εμπορικών οδών, των μεταφορών και της ενέργειας της Μέσης Ανατολής και του Περσικού Κόλπου στην Ευρώπη.

Ανασταλτικός παράγοντας⁴ στην πορεία της Τουρκίας προς την ΕΕ υπήρξαν για μεγάλο χρονικό διάστημα τα σημεία τριβής με την Ελλάδα. Οι σχέσεις ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία γνώρισαν περιόδους έντονων διακυμάνσεων. Οι τούρκικες διεκδικήσεις εις βάρος των ελληνικών κυριαρχικών δικαιωμάτων αποτελούν ασυμβίβαστη συμπεριφορά για ένα εν δυνάμει κράτος μέλος της ΕΕ.

Αυτή η εργασία θα περιγράψει τη μετατόπιση της ελληνικής πολιτικής στο ενδεχόμενο ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ, από τη στιγμή της επίσημης τουρκικής αίτησης με τον προκάτοχό της ΕΕ, την Ευρωπαϊκή Κοινότητα (ΕΚ). Επιπλέον, θα γίνει ανασκόπηση της εναλλαξιμότητας των αποφάσεων της ΕΕ στις ελληνο-τουρκικές σχέσεις.

Από την ανακήρυξη της Τουρκίας ως υποψήφιας χώρας στην ΕΕ, η Ελλάδα παύει να αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα. Προκαλεί μεγάλο ενδιαφέρον το γεγονός ότι η πρόοδος που αναμενόταν, δεν επήλθε. Οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις μεταξύ ΕΕ και Τουρκίας, που ξεκίνησαν το 2005, συνεχίζονται με την Τουρκία να μην έχει προχωρήσει στις μεταρρυθμίσεις στις οποίες έχει δεσμευτεί. Η τελευταία τουρκική κυβέρνηση⁵ και ο πρωθυπουργός Ερντογάν φαίνεται ότι επαναπροσδιόρισαν το ρόλο της Τουρκίας όσον αφορά στις σχέσεις της με την Ευρώπη με κύρια επιδίωξή τους να μετατραπεί η Τουρκία σε ενεργειακό κόμβο για την παροχή φυσικού

---

⁴ Lucas D, Greece's Shifting Position on Turkish Accession to the EU Before and After Helsinki (1999), http://www.ethesis.net/greece/greece.htm#_ftn63

⁵ Πρεβελάκης Γ, Η Τούρκικη Γεωπολιτική Απογοήτευση, 16-07-2013, <http://strategyreports.wordpress.com>

αερίου και πετρελαίου στην Ευρώπη από διάφορους προμηθευτές ενέργειας προς την Ευρωπαϊκή αγορά.

1ο Κεφάλαιο: Τα σημεία τριβής Ελλάδας- Τουρκίας ως ανασταλτικός παράγων της ενταξιακής πορείας της Τουρκίας στην ΕΕ

Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις παρέμειναν προβληματικές και αντικρουόμενες μέχρι το 1999. Οι σχέσεις μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων χαρακτηρίζονταν από δυσπιστία, καχυποψία και απειλή. Το εθνικό εκπαιδευτικό σύστημα στην Ελλάδα, καθώς και στην Τουρκία, και τα μέσα ενημέρωσης έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην εδραίωση της αμοιβαίας καχυποψίας και των προκαταλήψεων μεταξύ των κοινωνιών.

Μόνο οι σύντομες περίοδοι συνεργασίας στις αρχές της δεκαετίας του 1930 και μετά το Β 'Παγκόσμιο Πόλεμο αποτέλεσαν εξαίρεση. Το πνεύμα της συμφιλίωσης επιτεύχθηκε στις αρχές του 1930, χάρη στις προσπάθειες του Κεμάλ Ατατούρκ και του Ελευθέριου Βενιζέλου. Η περίοδος αυτή ακολουθήθηκε από περίοδο ύφεσης μετά τον Β 'Παγκόσμιο Πόλεμο, όταν οι δύο χώρες έγιναν μέλη του ΝΑΤΟ. Σε αυτές τις περιόδους ύφεσης, υπήρξε μια κοινή απειλή που οδήγησε στην προσέγγιση της Ιταλίας και της Σοβιετικής Ένωσης, αντίστοιχα. Υπό την αιγίδα των ΗΠΑ, η Ελλάδα και η Τουρκία έγιναν οι σημαντικότεροι παράγοντες στην συγκράτηση της Σοβιετικής Ένωσης με τη στρατηγική τους θέση στη Νοτιοανατολική Ευρώπη. Ελλάδα και Τουρκία απολάμβαναν τα κεφάλαια που προέρχονταν από τις Ηνωμένες Πολιτείες (σχέδιο Marshall). Οι αντιπαλότητες είχαν αναιρεθεί κάτω από την ομπρέλα του ΝΑΤΟ και μέχρις ότου κάνει την εμφάνιση του το θέμα με την Κύπρο στη μέση της δεκαετίας του 1950.

1.1 Η Κύπρος

Η Κύπρος είχε καταληφθεί από τη Βρετανία από το 1878 και έγινε επίσημα αποικία της το 1925. Η εξάπλωση του εθνικισμού στο νησί, ιδιαίτερα μεταξύ των Ελληνοκυπρίων δημιούργησε ένα νέο κύμα ζήτησης για την ένωση του νησιού με την Ελλάδα. Το 1960 η Κύπρος είχε αναγνωρισθεί ως

ανεξάρτητο κράτος, σύμφωνα με μια συμφωνία που υπεγράφη μεταξύ των εγγυητριών δυνάμεων της Μεγάλης Βρετανίας, της Ελλάδας και της Τουρκίας. Ωστόσο, η ενδοκοινοτική βία μεταξύ 1963 και 1967 είχε κορυφωθεί. Το 1974, η Τουρκία έκανε χρήση των δικαιωμάτων της από τη συμφωνία και παρενέβη στο νησί στο όνομα της προστασίας των Τουρκοκυπρίων από τη βία. Αυτό οδήγησε στην διχοτόμηση του νησιού και στην αποχώρηση της Ελλάδας από τη στρατιωτική βάση του ΝΑΤΟ. Εκείνη την εποχή η δικτατορία στην Ελλάδα είχε έρθει στο τέλος της και η εξουσία πέρασε στις πολιτικές δυνάμεις του τόπου. Από τότε, ο μεγάλος αριθμός των πρωτοβουλιών από τα Ηνωμένα Έθνη έχουν αποτύχει και το πρόβλημα Κύπρος παραμένει άλυτο. Εξαιτίας της εθνικιστικής εξωτερικής πολιτικής σε Τουρκία και Ελλάδα, το ζήτημα Κύπρος παρέμεινε ως το κύριο εμπόδιο για τη συμφιλίωση μεταξύ των δύο χωρών. Για το μεγαλύτερο χρονικό διάστημα του 20ού αιώνα οι σχέσεις ανάμεσα σε Ελλάδα και Τουρκία ήταν τεταμένες και τα συμφέροντα εθνικής ασφάλειας κυριαρχούσαν στην ημερήσια διάταξη της εξωτερικής πολιτικής, όπως η Κύπρος και οι διαφορές του Αιγαίου.

1.2 Οι διαφορές στο Αιγαίο

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1970, τα πιο σημαντικά θέματα⁶ που αφορούν το Αιγαίο ήταν η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας και τα χωρικά ύδατα, ο έλεγχος του εναέριου χώρου, καθώς και η αποστρατιωτικοποίηση των νησιών του Αιγαίου. Ακόμα και οι προτεινόμενοι τρόποι επίλυσης διαφέρουν από τη μία χώρα στην άλλη. Η Ελλάδα θέλει να μεταφέρει τις αμοιβαίες συγκρούσεις στο Διεθνές Δικαστήριο Δικαιοσύνης (ICJ), ενώ η Τουρκία είναι υπέρ των διμερών διαπραγματεύσεων και συνομιλιών.

---

⁶ Θεοδωρόπουλος Β. « Οι Τούρκοι και Εμείς »- εκδ. ΦΥΤΡΑΚΗΣ Ο ΤΥΠΟΣ Α.Ε. –ΑΘΗΝΑ 1990-σ.σ 236-245

1.2.1 Η υφαλοκρηπίδα

Τα θαλάσσια σύνορα της χώρας μας με την Τουρκία είναι σαφή. Όπου η απόσταση μεταξύ ελληνικού και τουρκικού εδάφους είναι μικρότερη των έξι ναυτικών μιλίων τίθεται ως όριο η μέση γραμμή, όπου η απόσταση είναι άνω των δώδεκα ναυτικών μιλίων υπάρχει ανοικτή θάλασσα.

Με την Σύμβαση της Γενεύης το 1958 είχε οριστεί ότι η υφαλοκρηπίδα αρχίζει από εκεί που τελειώνει η αιγιαλίτιδα ζώνη και επεκτείνεται σε βάθος 200 μέτρων ή ως εκεί που το βάθος επιτρέπει την εκμετάλλευση του βυθού. Η Σύμβαση του Δικαίου της Θαλάσσης του 1982, δίνει στην υφαλοκρηπίδα έκταση μέχρι 200 ν.μ πέρα από την αιγιαλίτιδα ζώνη ή και παραπάνω σε ορισμένες περιπτώσεις ανεξάρτητα από το βάθος.

Η ελληνοτουρκική εμπλοκή στην οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας μεταξύ των δυο παράκτιων κρατών άρχισε το 1973 όταν η Τουρκική κυβέρνηση δημοσίευσε ότι παραχωρούσε στην κρατική Εταιρεία Πετρελαίου άδεια για έρευνα σε τμήματα της υφαλοκρηπίδας του Β. Αιγαίου. Με βάση αυτό η Τουρκία χαρακτήριζε ως υφαλοκρηπίδα μια περιοχή των 11 χιλ.τ.μ, δηλαδή το μισό σχεδόν τμήμα του Β. Αιγαίου. Αν τα νησιά δεν έχουν δικαίωμα δικής τους υφαλοκρηπίδας (όπως υποστήριζε η Τουρκία), τότε η οριοθέτηση γίνεται ανάμεσα στις εκατέρωθεν ηπειρωτικές περιοχές, δηλαδή κάπου στην μέση του Αιγαίου και τα νησιά του Α. Αιγαίου δεν αποφεύγουν τον εγκλωβισμό στην Τουρκική υφαλοκρηπίδα. Αν από την άλλη αναγνωριστεί στα νησιά το δικαίωμα δικής τους υφαλοκρηπίδας (όπως υποστήριζε η Ελλάδα), τότε η οριοθέτηση γίνεται πολύ ανατολικότερα ανάμεσα στα νησιά και την απέναντι μικρασιατική ακτή.

Για την Ελλάδα το θέμα είναι νομικό, και θα πρέπει να βρει την λύση του βάσει των κανόνων του διεθνούς δικαίου και της διεθνούς πρακτικής. Η ελληνική θέση είναι ο συνυπολογισμός μεταξύ των άκρων των νησιών και των ακτών της Μικρασιατικής ακτής με βάση την αρχή της μέσης απόστασης. Η τουρκική άποψη από την άλλη είναι, ότι η οριοθέτηση θα πρέπει να γίνει βάση της αρχής της δίκαιης και συμφέρουσας λύσης και λαμβάνοντας υπ' όψιν και το ιδιαίτερο καθεστώς που χαρακτηρίζει το Αιγαίο.

1.2.2 Η αιγιαλίτιδα ζώνη

Εξίσου σημαντικό για την Ελλάδα είναι το ζήτημα περί του εύρους της αιγιαλίτιδας ζώνης. Η περιοχή της αιγιαλίτιδας ζώνης ορίζεται ως μια περιοχή που τα νερά και ο πυθμένας της και ο εναέριος χώρος της εξομοιώνονται με το έδαφος του κράτους. Επίσης υπάρχει δικαίωμα ελεύθερης διέλευσης πλοίων και αεροσκαφών τρίτων χωρών υπό προϋποθέσεις βάσει του διεθνούς δικαίου⁷.

Η Ελλάδα το 1931 νομοθέτησε με προεδρικό διάταγμα, ότι η αιγιαλίτιδα ζώνη της επεκτείνεται στα 10 ν.μ, μόνον, όμως, δια σκοπούς αστυνομεύσεως του αέρος⁸. Και το 1936 από 3 ν.μ επεξέτεινε το θαλάσσιο χώρο μας σε 6 ν.μ. Το ενδεχόμενο όμως επέκτασης στα 12 ν.μ που αναγνωρίζεται ως δικαίωμα της Ελλάδος από το διεθνές δίκαιο, επέφερε αντιδράσεις οξύτατες στην Τουρκία, χαρακτηρίζοντάς το ως «casus belli» .

Από την ενδεχόμενη αυτή επέκταση της αιγιαλίτιδας ζώνης της Ελλάδας δύο προβλήματα προέκυπταν, αφενός θα περιορίζονταν δραστικά οι τουρκικές αξιώσεις περί υφαλοκρηπίδας και η Ελληνική κυριαρχία στο θαλάσσιο χώρο από 36% θα έφτανε το 64%, ενώ η τούρκικη θα έφτανε περί το 10%, ουσιαστικά δηλαδή το Αιγαίο θα μετατρέπóταν σε «Ελληνική Λίμνη». Και αφετέρου, η διέλευση των πλοίων προς τις μικρασιατικές περιοχές θα περνούσε αναγκαστικά από την ελληνική αιγιαλίτιδα ζώνη .⁹

1.2.3 Το ζήτημα ιδιοκτησίας των μικρών νησίδων, νησιών και βραχονησίδων

Το ζήτημα ιδιοκτησίας των μικρών νησίδων, νησιών και βραχονησίδων, ήρθε στο προσκήνιο για πρώτη φορά με την κρίση των Ιμίων. Ακολούθως με την κρίση της Γαύδου, που όμως δεν είδε το φως της δημοσιότητας, επιβεβαιώθηκε η πρόθεση της Άγκυρας να ερευνήσει το ιδιοκτησιακό καθεστώς των νησίδων του Αιγαίου.

⁷ Vardar D, «ΜΥΘΟΣ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ-Ανάλυση της Τούρκικης Εξωτερικής Πολιτικής, Σχέσεις Ε.Ε- Τουρκίας» –Εκδόσεις ΙΝΦΟΓΝΩΜΩΝ, ΑΘΗΝΑ 2001-σ.σ 299-315.

⁸ Βερεμής Θ. «Ιστορία των Ελληνοτουρκικών Σχέσεων 1453-2003»- Γ' ΕΚΔΟΣΗ-εκδ. Ι. ΣΙΔΕΡΗΣ- ΑΘΗΝΑ 2003- Η περίοδος της παρατεταμένης κρίσης, σ.σ 136-193.

⁹ Vardar D - «ΜΥΘΟΣ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ-Ανάλυση της Τούρκικης Εξωτερικής Πολιτικής, Σχέσεις Ε.Ε- Τουρκίας» –Εκδόσεις ΙΝΦΟΓΝΩΜΩΝ, ΑΘΗΝΑ 2001-σ.σ 299-315.

Η Τουρκία έθετε υπό αμφισβήτηση όχι μόνο το καθεστώς της Γαύδου, των Ιμίων, αλλά και εκατοντάδων νησιών, νησιδων και βραχονησιδων στο Αιγαίο¹⁰.

1.2.4 Ο εθνικός εναέριος χώρος

Ο εθνικός εναέριος χώρος από το 1931 εκτείνεται στα 10 ν.μ, μόνον όμως για σκοπούς αστυνομεύσεως του αέρος, όπου η Ελλάδα ασκεί τη διεθνή λειτουργία για την ασφάλεια των πτήσεων. Καθεστώς ομολογουμένως ανορθόδοξο, γιατί αντιτίθεται στην διεθνή πρακτική που θέλει την κρατική κυριαρχία ενός κράτους να συμπίπτει σε θάλασσα και σε αέρα. Η κατάσταση πάντως αυτή καθιερώθηκε και έγινε σεβαστή και από την Τουρκία.

Το πρόβλημα του εναερίου χώρου τέθηκε από την Άγκυρα το 1973. Η διάσταση απόψεων βρίσκεται στις πτήσεις των τούρκικων μαχητικών αεροσκαφών για την αμφισβητούμενη περιοχή των 4 ν.μ και η αξιολόγηση αυτών των ενεργειών εκ μέρους της Ελλάδος ως παραβίαση της κυριαρχίας και ως ανοικτή απειλή εναντίον της. Έτσι, δημιουργείται πρόβλημα και με το F.I.R, όπου στα πλαίσια των κανόνων του Διεθνούς Οργανισμού Πολιτικής Αεροπορίας, στην Σύμβαση του Σικάγο το 1944, κάθε χώρα μέλος είναι υπεύθυνη για την ασφάλεια συγκεκριμένων εναέριων διαδρομών. Σε αυτό το πλαίσιο και από το 1950, οι γνωστοί εναέριοι διάδρομοι στο Αιγαίο (ακόμα και εκτός Ελληνικού εναερίου χώρου) υπάγονται στην ευθύνη της Αθήνας (εξού και προκύπτουν οι γνωστές παραβιάσεις- προκλήσεις της Τουρκίας).

1.2.5 Η αποστρατικοποίηση στο ΒΑ Αιγαίο

Οι κρίσεις της Κύπρου το 1964, ανάγκασαν¹¹ την Ελλάδα να λάβει περιορισμένα μέτρα ασφαλείας και άμυνας των νησιών (δηλαδή, να εξοπλίσει στρατιωτικά Κω και Ρόδο).

Έκτοτε, η Τουρκία φέρει στο διπλωματικό προσκήνιο την Ελληνική παραβίαση πολυμερών συμβάσεων και συνθηκών. Στη συνθήκη του Μοντρέ

---

¹⁰ «Επισκόπηση Διεθνούς Τύπου»: Θέμα: Η ένταξη της Τουρκίας στην Ε.Ε «- www.ekem.gr

¹¹ Θεοδωρόπουλος Β. - « Οι Τούρκοι και Εμείς »- εκδ. ΦΥΤΡΑΚΗΣ Ο ΤΥΠΟΣ Α.Ε. -ΑΘΗΝΑ 1990-σ.σ 236-245.

το 1953 και το 1963 επισυνάφθηκε ένα πρωτόκολλο στην αρχική συνθήκη που επέτρεπε στην Τουρκία την επαναστρατικοποίηση της Ζώνης των Στενών, της Ίμβρου και της Τενέδου.

Ρητή μνεία για επαναστρατικοποίηση της Σαμοθράκης και της Λήμνου δεν υπήρξε. Η Ελλάδα όμως θεώρησε ότι η νέα συνθήκη κατήργησε και για την Ελλάδα την υποχρέωση αποστρατικοποίησης που προέβλεπε η Συνθήκη της Λοζάννης. Και αυτό γιατί η συνθήκη Μοντρέ προβλέπει ρητά στο προοίμιο της ότι αντικαθιστά της Συνθήκη της Λοζάννης. Για πρώτη φορά το 1964 η Τουρκία διαμαρτυρήθηκε για τις Ελληνικές προσπάθειες στρατικοποίησης της Ρόδου και της Κω.

2ο Κεφάλαιο: Η Συμφωνία Σύνδεσης της Τουρκίας με την ΕΟΚ

2.1 Η υπογραφή της Συμφωνίας Σύνδεσης

Η Ελλάδα υπέβαλε αίτηση για ένταξη στην νεοσύστατη Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα τον Ιούνιο του 1959, και υπέγραψε Συμφωνία Σύνδεσης με την ΕΟΚ το 1961 (Συνθήκη των Αθηνών). Η συμφωνία είχε ως στόχο την ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ εντός 22 ετών. Η συμφωνία πάγωσε μεταξύ 1967 και 1974, λόγω της ύπαρξης της δικτατορίας στην Ελλάδα. Με την αποκατάσταση της δημοκρατίας το 1974, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα χαιρέτισε εκ νέου την Ελλάδα, και στις αρχές του 1975 η Ελλάδα υπέβαλε αίτηση για πλήρη ένταξη. Η τουρκική κυβέρνηση θεώρησε¹² την ελληνική αίτηση ένταξης ως «πολιτική πράξη με στόχο να διεκδικήσει μια νέα διεθνή θέση εναντίον της Τουρκίας». Οι Στεφάνου και Τσαρντίνης¹³ ισχυρίστηκαν ότι η Τουρκία με την αποστολή ενός πλοίου δήθεν για να διερευνήσει την ανατολική υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου στα μέσα Ιουλίου του 1976 προσπαθούσε να προκαλέσει μια κρίση ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία. Με αυτό τον τρόπο, η Τουρκία θεωρούσε ότι θα έκανε ορατούς τους κινδύνους αποδοχής της Ελλάδα ως κράτος μέλος της Κοινότητας. Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα δεν επιθυμούσε να συμμετέχει στις ελληνο-τουρκικές διαφορές πριν από την ελληνική συμμετοχή.

Στις 31 Ιουλίου 1959, λίγες ημέρες μετά την ελληνική αίτηση, υπεβλήθη αίτηση σύνδεσης και από την Τουρκία. Η αίτηση σύνδεσης από τη μεριά της Τουρκίας φαίνεται ότι δεν ακολούθησε τη συνήθη διαδικασία, αφού η τουρκική κυβέρνηση δεν συμβουλευτήκε την εθνοσυνέλευση αλλά ακολούθησε τη διαδικασία του κατεπείγοντος. Το παράδοξο ήταν ότι δεν διαμαρτυρήθηκε κανείς. Η ανοχή που έδειξε το τουρκικό κράτος σε αυτές τις ενέργειες οφείλεται σύμφωνα με τον καθηγητή Deniz Vardar στην πάγια αρχή

---

¹² The Economist, 21 June 1975 quoted in Susannah Verney, "National identity and political change on Turkey's road to EU membership," *Journal of Southern Europe and the Balkans* 9, no. 3 (2007):214

¹³ Stephanou C, Tsardines C, "The EC and Greece-Turkey-Cyprus" in *The Greek-Turkish Conflict in the 1990s: Domestic and External Influences*, ed. Dimitri Conostas (London: Macmillian Publishing, 1991),209.

της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής για την κοινή δράση με τη Δύση και στην προηγηθείσα αίτηση ένταξης της Ελλάδας. Ο τότε Υπουργός Εξωτερικών της Τουρκίας¹⁴ δήλωνε ότι ήθελε να συγχρονιστούν οι κινήσεις των δύο χωρών. Επίσης σημαντικό¹⁵ είναι να σημειωθεί ότι εκείνη την εποχή η Τουρκία βρισκόταν σε οξεία οικονομική κρίση. Η φιλελεύθερη εμπορική πολιτική που είχε ακολουθήσει το Δημοκρατικό κόμμα του Μεντέρες από το 1950 αποσκοπούσε σε στενότερη συνεργασία με τις ευρωπαϊκές οικονομίες, χωρίς όμως, επιτυχία. Η σύνδεση, λοιπόν, με την ΕΟΚ θα αποτελούσε σημαντική βοήθεια.

Το 1960 διακόπτονται οι διαπραγματεύσεις εξαιτίας στρατιωτικού πραξικοπήματος. Τρία χρόνια αργότερα¹⁶ στις 12 Σεπτεμβρίου 1963 υπογράφεται η Συμφωνία Σύνδεσης ΕΟΚ – Τουρκίας επονομαζόμενη και «Συμφωνία Άγκυρας¹⁷» και τίθεται σε ισχύ την 1η Δεκεμβρίου 1964, περίπου δύο χρόνια αργότερα από την αντίστοιχη συμφωνία Ελλάδας – ΕΟΚ. Παρά το γεγονός ότι η συμφωνία δεν καθορίζει μια αυτόματη μετάβαση από τη σύνδεση στην ένταξη, καθιερώνει μια σαφή προοπτική ένταξης της Τουρκίας. Εκείνη την εποχή, ο Πρόεδρος της Επιτροπής Walter Hallstein δήλωσε ότι «η Τουρκία είναι μέρος της Ευρώπης γεωγραφικά, ιστορικά, στρατιωτικά, πολιτικά και οικονομικά¹⁸.»

Η «Συμφωνία Άγκυρας» είχε ως βασικό στόχο τη βαθμιαία πραγματοποίηση της Τελωνιακής Ένωσης (ΤΕ) και αναφερόταν στους όρους για την ελεύθερη διακίνηση εμπορευμάτων, κεφαλαίων και πολιτών μεταξύ Τουρκίας και ΕΚ. Στο εισαγωγικό κεφάλαιο της Συμφωνίας αναφέρεται: «Αποδεχόμενοι¹⁹ ότι η συμβολή της ΕΟΚ στη βελτίωση του επιπέδου ζωής της Τουρκίας στην Κοινότητα, επιδιώκεται εντός της καθορισμένης περιόδου η κατάληξη σε μια τελωνιακή ένωση». Το δεύτερο άρθρο της Συμφωνίας

---

¹⁴ Ζέπος Κ. (επιμ.), (2002), «Το μέλλον της Ευρώπης και η Τουρκία», Ελληνικό Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών, Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή.

¹⁵ Vardar D - «ΜΥΘΟΣ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ-Ανάλυση της Τούρκικης Εξωτερικής Πολιτικής, Σχέσεις Ε.Ε- Τουρκίας» –Εκδόσεις ΙΝΦΟΓΝΩΜΩΝ –ΑΘΗΝΑ 2001-σ.σ 299-315

¹⁶ Καζάκος Π., Λιαργκόβας Π., Μαρίας Ν., Μπότσιου Κ., Πολυχρονάκη Κ., (2001), «Η Ελλάδα και το Ευρωπαϊκό μέλλον της Τουρκίας», Ι. Σιδέρης, (σελ. 253).

¹⁷ Σύνδεση μεταξύ Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας και της Τουρκίας, Επίσημη εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 64/732/ΕΟΚ, 29/12/64

¹⁸ Schimmelfennig Frank, (2009), entrapped again: The way to EU membership negotiation with Turkey, *International politics*, 46, (4), 413-431

¹⁹ The Economist, 21 June 1975 quoted in Susannah Verney, "National identity and political change on Turkey's road to EU membership," *Journal of Southern Europe and the Balkans* 9, no. 3 (2007):214

επιβεβαιώνει αυτή την άποψη: «Η συμφωνία αυτή λαμβάνοντας υπόψη, κυρίως, τη βελτίωση του επιπέδου διαβίωσης του τουρκικού λαού και τους ταχείς ρυθμούς ανάπτυξης της τουρκικής οικονομίας, επιδιώκει τη σταθερή ανάπτυξη των οικονομικών και εμπορικών σχέσεων μεταξύ των συμβαλλομένων μερών». Η διαδικασία ολοκλήρωσης του στόχου προβλεπόταν μακροχρόνια και χωρίστηκε σε τρία στάδια. Στην αρχή ορίστηκε μια πενταετής περίοδος προετοιμασίας με δυνατότητα παράτασης, ακολουθούσε ένα μεταβατικό 12ετές στάδιο κι αυτό με δυνατότητα παράτασης και τέλος ένα πενταετές χρονικό περιθώριο. Το άρθρο 28 έδινε στα μέλη της ΕΚ τη δυνατότητα να εξετάσουν μια πιθανή προσχώρηση της Τουρκίας στην Κοινότητα όταν εκείνη θα ήταν έτοιμη να αναλάβει τις υποχρεώσεις πλήρους μέλους.

Θεωρήθηκε απαραίτητη²⁰ αυτή η προπαρασκευαστική περίοδος για την ενίσχυση και ανάπτυξη της τουρκικής οικονομίας ώστε να επιτευχθεί ο στόχος της τελωνειακής ένωσης με βάση την αρχή της αμοιβαιότητας²¹. Το άρθρο 4 θέτει ως στόχο της μεταβατικής περιόδου «την πραγματοποίηση όλων των απαραίτητων ενεργειών με στόχο, βάσει της αμοιβαίας και αναλογικής σχέσης υποχρεώσεων των συμβαλλομένων μερών, να εξασφαλιστεί η Τελωνειακή Ένωση». Επόμενο βήμα ήταν η σύγκλιση της οικονομίας της Τουρκίας με τις οικονομίες των χωρών μελών της Κοινότητας. Η μετάβαση στο τελικό στάδιο θα γινόταν μετά από αξιολόγηση της κατάστασης με συμμετοχή και των δύο μερών, Τουρκίας και ΕΚ. Η τελευταία περίοδος βασίζεται στην τελωνειακή ένωση (άρθρο 5) και αφορά την ενίσχυση της συνεργασίας των οικονομικών επιτελείων των συμβαλλομένων μερών με στόχο την επίσπευση της ένταξης.

Η περίοδος προετοιμασίας ξεκίνησε την 1η Ιανουαρίου 1964 και τερματίστηκε στις 31 Δεκεμβρίου 1972 και φαίνεται ότι επιτεύχθηκαν στο έπακρο οι στόχοι που είχαν τεθεί. Η ΕΚ διευκολύνθηκε σε ό, τι αφορά στην εξαγωγή ορισμένων τουρκικών αγροτικών προϊόντων και η Τουρκία ενισχύθηκε οικονομικά (1ο Χρηματοδοτικό Πρωτόκολλο 1964 – 1969, 175

---

²⁰ Συλλογικό έργο, (1998), «Ανάλυση της Τουρκικής Εξωτερικής Πολιτικής, Μύθος και Πραγματικότητα», INFOΓΝΩΜΩΝ (σελ. 305)

²¹ Η αρχή της αμοιβαιότητας προέβλεπε τη συγκρότηση οργάνων με κοινή συμμετοχή εκπροσώπων της Τουρκίας και της ΕΚ. Τα όργανα αυτά είναι το Συμβούλιο Σύνδεσης, η Επιτροπή Σύνδεσης και η Κοινή Κοινοβουλευτική Επιτροπή.

εκατομμύρια ECU). Αισιόδοξη η τουρκική κυβέρνηση από τα πρώτα αποτελέσματα επεδίωξε την άμεση μετάβαση στη δεύτερη περίοδο. Οι πραγματικές αιτίες επίσπευσης στο επόμενο στάδιο, όμως, οφείλονταν αλλού. Οι σχέσεις της Ελλάδας με την ΕΚ είχαν επιδεινωθεί εξαιτίας του δικτατορικού καθεστώτος που ίσχυε στην Ελλάδα. Ήταν η ευκαιρία της Τουρκίας να κερδίσει έδαφος έναντι της Ελλάδας. Ο δεύτερος λόγος ήταν ότι το τουρκικό Υπουργείο Εξωτερικών φοβόταν την πιθανότητα η ΕΚ να υπογράψει νέες συμφωνίες σύνδεσης με άλλες χώρες με αποτέλεσμα να χαθεί η πρωτοκαθεδρία της Τουρκίας. Αντίθετη με την προσπάθεια επίσπευσης ήταν η Αντιπολίτευση και ειδικά το Ρεπουμπλικανικό Λαϊκό Κόμμα (CHP) αλλά η πρόταση του δεν έγινε δεκτή από το τουρκικό κοινοβούλιο.

Τον Νοέμβριο του 1970 υπογράφεται το Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο²² ΕΚ και Τουρκίας, γνωστό και ως Πρωτόκολλο Άγκυρας και τίθεται σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 1973. Το μεσοδιάστημα καλύφθηκε με το Προσωρινό Πρωτόκολλο που υπογράφηκε την 1η Σεπτεμβρίου 1970.

Το Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο προέβλεπε τη σταδιακή κατάργηση των τελωνειακών δασμών, των φόρων ισοδύναμου αποτελέσματος καθώς και κάθε ποσοτικό περιορισμό ή άλλο μέτρο ισοδύναμου αποτελέσματος μεταξύ ΕΚ και Τουρκίας στη δεύτερη φάση (μεταβατική περίοδος). Η περίοδος αυτή θα ολοκληρωνόταν το 1995. Εξαίρεση στις διευκολύνσεις της τελωνειακής ένωσης αποτελούσαν τα γεωργικά προϊόντα. Η Τουρκία είχε δεσμευτεί να εναρμονίσει την αγροτική της πολιτική με την Κοινή Αγροτική Πολιτική της Κοινότητας σε χρονικό ορίζοντα 22 ετών.

Γεγονότα²³ που συνέβησαν στη δεκαετία του '70 συντέλεσαν στο να μην επιτευχθεί ο αναμενόμενος στόχος του μεταβατικού σταδίου της συμφωνίας. Οι δύο πετρελαϊκές κρίσεις, οι πολιτικές ανακατατάξεις στη Τουρκία (κυβερνήσεις συνασπισμού) και η οικονομική ύφεση συνέτειναν στην καθυστέρηση εφαρμογής του Πρωτοκόλλου με αποτέλεσμα την αποδυνάμωση των σχέσεων Τουρκίας – ΕΚ.

Απογοητευμένη ήταν και η Τουρκία από το Β' (1973 – 1976) και Γ' (1977 – 1981) Χρηματοδοτικό Πρωτόκολλο που καθόρισε η ΕΚ. Το αίτημα

²² Πρόσθετο Πρωτόκολλο, Επίσημη Εφημερίδα Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Αριθ. Ν 293/3, 29.12.72

²³ Συλλογικό έργο, (1998), «Ανάλυση της Τουρκικής Εξωτερικής Πολιτικής, Μύθος και Πραγματικότητα», INFOΓΝΩΜΩΝ (σελ.307 – 308)

από την τουρκική πλευρά για τροποποίηση του δευτέρου Πρωτοκόλλου δεν έγινε δεκτό από την ΕΚ, με αποτέλεσμα η Τουρκία να αναβάλλει τις σταδιακές μειώσεις στα βιομηχανικά προϊόντα της ΕΚ. Εξαιτίας των δυσμενών οικονομικών συνθηκών που επικρατούσαν τότε (1978) η ΕΚ αποδέχεται την απόφαση της Τουρκίας αλλά και κάποια μέλη της (Γερμανία, Ιταλία, Γαλλία) υπαναχωρούν σε υποχρεώσεις τους²⁴ απέναντι στη Τουρκία. Το 1979 η Τουρκία ζητάει ένα είδος συμβιβασμού.

Εν τω μεταξύ²⁵, στα τέλη της δεκαετίας του 1970 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είχε τότε προσκαλέσει την υπό κατάρρευση Κυβέρνηση μειοψηφίας του Ετσεβίτ²⁶ (1977) να αρχίσει διαπραγματεύσεις με σκοπό την ένταξή της Τουρκίας στην ΕΟΚ. Ο Ετσεβίτ αρνήθηκε, ενδίδοντας στις πιέσεις των ακροδεξιών στοιχείων της κυβέρνησης συνασπισμού εκείνης της εποχής. Απειλήθηκε από τον Τουρκές τον ηγέτη του κόμματος της Εθνικιστικής Δράσης που στήριζε την Κυβέρνηση Ετσεβίτ, ότι ο ίδιος θα απέσυρε την ψήφο εμπιστοσύνης του, αν απαντούσε ο τότε πρωθυπουργός θετικά στην πρόσκληση της Επιτροπής. Έτσι η Τουρκία έχασε την πρώτη μεγάλη ευκαιρία για έναρξη των ενταξιακών της διαπραγματεύσεων.

Η κυβέρνηση Ντεμιρέλ το 1980 ανατρέπεται το κλίμα προς όφελος της Τουρκίας και επαναφέρει τις διμερείς σχέσεις στα παλιά δεδομένα. Το πραξικόπημα, όμως, της 12ης Σεπτεμβρίου 1980 γίνεται η αιτία να ξαναπαγώσουν οι σχέσεις ΕΚ – Τουρκίας. Η αντίδραση από τη μεριά της Ευρώπης είναι άμεση. Στις 18 Σεπτεμβρίου 1980 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο καλεί τη στρατιωτική κυβέρνηση της Τουρκίας να επαναφέρει τη δημοκρατική νομιμότητα. Το μήνυμα που λαμβάνει η Τουρκία είναι ότι εάν δεν γίνουν σεβαστά τα ανθρώπινα δικαιώματα και οι δημοκρατικού θεσμοί δεν θα συνεχιστεί η συμφωνία σύνδεσης. Στις 10 Απριλίου 1981 το Ευρωπαϊκό

---

²⁴ Η Γερμανία θέλει να αναβάλλει για αργότερα την ημερομηνία που οι Τούρκοι εργάτες θα αποκτήσουν το δικαίωμα της ελεύθερης μετακίνησης ενώ η Γαλλία και η Ιταλία επιθυμούν την άρση των διευκολύνσεων που παραχωρήθηκαν στον τομέα της γεωργίας.

²⁵ Μαρδάς Δ., Ο Τούρκικος λαβύρινθος της μη ένταξης, Το βήμα του εργαστηρίου οικονομικής ανάλυσης και πολιτικής του ΑΠΘ, 2007, www.mardas.gr/announcements/9.doc

²⁶ Ο Μουσταφά Μπουλέντ Ετζεβίτ (Mustafa Bülent Ecevit) γεννήθηκε τον Μάιο του 1925 στη Κωνσταντινούπολη. Ήταν συγγραφέας, δημοσιογράφος, ποιητής και πολιτικός και διετέλεσε πρωθυπουργός της Τουρκίας το 1974, 1977 και από το 1978 έως το 1986, όπου και φυλακίστηκε από τη στρατιωτική δικτατορία του Κενάν Εβρέν. Το 1987 έγινε άρση με δημοψήφισμα της απαγόρευσης των πολιτικών του δικαιωμάτων που του είχε επιβληθεί. Απεβίωσε στις 5 Νοεμβρίου του 2006. Στους Έλληνες είναι γνωστός ως ο «Πρωθυπουργός της Εισβολής».

Κοινοβούλιο ξανακαλεί την ηγεσία της Τουρκίας, ζητώντας ένα χρονοδιάγραμμα επαναφοράς στο δημοκρατικό πολίτευμα. Η τουρκική στρατιωτική ηγεσία, αντίθετα, προβαίνει σε συνεχείς δίκες πολιτικών αντιπάλων της με αποκορύφωμα την καταδίκη του Ετζεβίτ η οποία στάθηκε η αφορμή να τερματιστούν οι προειδοποιήσεις από την πλευρά της ΕΚ και να παγώσει το 4ο Χρηματοδοτικό Πρωτόκολλο με απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Το 1984 οι συμμετοχές του Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος (SODEP) και του Κόμματος του Ορθού Δρόμου (DYP) στις δημοτικές εκλογές θεωρήθηκαν ως βήματα προς τον εκδημοκρατισμό. Από το σημείο αυτό αρχίζουν πάλι οι επαφές μεταξύ των δύο εταίρων, αλλά περιορίζονται σε τεχνικά ζητήματα. Η εξομάλυνση²⁷ ήρθε το 1986 όταν η Τουρκία ρύθμισε τα ζητήματα που εκκρεμούσαν εναντίον της στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Τον Νοέμβριο του ίδιου έτους η προεδρία του Συμβουλίου της Ευρώπης ανατίθεται στην Τουρκία. Η τελευταία εκμεταλλεύεται το γεγονός ώστε να προετοιμάσει την υποβολή αίτησης πλήρους ένταξης στην ΕΟΚ.

2.2 Η αίτηση ένταξης της Τουρκίας στην ΕΟΚ

Οι σχέσεις ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία ήταν έντονες στη δεκαετία του 1980. Επιπλέον, το 1987 οι δύο χώρες έφθασαν στο χείλος του πολέμου, για πρώτη φορά μετά τα γεγονότα της Κύπρου το 1974. Λαμβάνοντας υπόψη ότι τόσο η Ελλάδα όσο και η Τουρκία ήταν μέλη του ΝΑΤΟ, φαινόταν παράλογο το γεγονός ότι δύο μέλη της Συμμαχίας η οποία θεωρητικά είχε ως στόχο να εξασφαλίσει την ειρήνη μεταξύ των μελών της, έφθασαν τόσο εύκολα στις πύλες του πολέμου.

Η σύγκρουση ήταν το αποτέλεσμα της μη επίτευξης συμφωνίας για τη δικαιοδοσία των περιοχών του Αιγαίου (υφαλοκρηπίδα). Κατά συνέπεια, όταν η τουρκική κυβέρνηση έμαθε ότι η κυβέρνηση της Ελλάδας ήταν έτοιμη να

---

²⁷ Συλλογικό έργο, (1998), «Ανάλυση της Τουρκικής Εξωτερικής Πολιτικής, Μύθος και Πραγματικότητα», INFOΓΝΩΜΩΝ (σελ. 310)

ξεκινήσει γεωτρήσεις πετρελαίου στη διαφιλονικούμενη περιοχή έστειλε το δικό της σκάφος. Η κίνηση θεωρήθηκε ως απειλή στο ελληνικό έδαφος από την τότε κυβέρνηση και τον πρωθυπουργό Ανδρέα Παπανδρέου. Το ελληνικό Υπουργείο Εθνικής Άμυνας αντέδρασε στέλνοντας σκάφη του Ναυτικού στην περιοχή όπου οι Τούρκοι είχαν αρχίσει έρευνα για πετρέλαιο και απείλησε να προβεί σε στρατιωτικά αντίποινα σε τυχόν γεωτρήσεις πετρελαίου²⁸. Οι εντάσεις ήταν πολύ οξυμένες και η Ελλάδα και η Τουρκία έφτασαν πολύ κοντά στην ένοπλη σύρραξη μετά από αρκετές λεκτικές απειλές και τη συγκέντρωση στρατιωτικών δυνάμεων στο Αιγαίο. Η παρέμβαση του Γενικού Γραμματέα του ΝΑΤΟ, Λόρδου Carrington, βοήθησε στο να αποφευχθεί ένας πόλεμος και η νότια πλευρά της στρατιωτικής συμμαχίας του ΝΑΤΟ διατηρήθηκε ανέπαφη. Οι προσπάθειες τόσο από την Ελλάδα και όσο και από την Τουρκία στις αντίστοιχες εθνικές τους θέσεις σχετικά με το ζήτημα της υφαλοκρηπίδας οδήγησε τους δύο γείτονες κοντά στην προοπτική του πολέμου, καθώς και στην περαιτέρω επιδείνωση των διμερών σχέσεων.

Η Τουρκία υπέβαλε επίσημη αίτηση της για ένταξη στην ΕΚ μόλις λίγες ημέρες μετά το τέλος της κρίσης. Ο χρόνος ήταν ατυχής, καθώς λόγω των τεταμένων σχέσεων με την Ελλάδα δεν έτυχαν θετικής υποδοχής από τα μέλη της ΕΚ, και φαινόταν με συντριπτική βεβαιότητα ότι δεν θα έχουν θερμό καλωσόρισμα από αρκετές χώρες και κυρίως από την Ελλάδα. Η θέση της ελληνικής κυβέρνησης σχετικά με την επίσημη αίτηση για την ΕΚ ήταν αρνητική. Αυτό συνέπεσε και με τις άλλες ελληνικές θέσεις σε οποιαδήποτε συνεργασία Τουρκίας-ΕΚ, όπως η ενίσχυση της συμφωνίας σύνδεσης της Τουρκίας με την ΕΚ και την περαιτέρω ενίσχυση της χρηματοδότησης προς την Τουρκία. Ήταν εγγενή πεποίθηση της ελληνικής κυβέρνησης και ιδιαίτερα του πρωθυπουργού κ. Παπανδρέου, ότι η ένταξη της Τουρκίας στην ΕΚ δεν θα οδηγήσει στην επίλυση των ελληνο-τουρκικών διμερών προβλημάτων. Αντίθετα, η κυβέρνηση Παπανδρέου πίστευε ότι η ένταξη της Τουρκίας στην ΕΚ θα φέρει μόνο περισσότερα προβλήματα στην Κοινότητα και θα επιβραδύνει το σχέδιο της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης²⁹. Παρ'όλα αυτά, η ΕΚ (μέσω της Ευρωπαϊκής Επιτροπής), δεν εξέτασε το βάσιμο της αίτησης

---

²⁸ Veremis T, *The History of Greek-Turkish Relations 1453-2003*, Athens, Greece, Sideris Publications, 2003, σελ.158-159

²⁹ Kramer H, 'Turkish Application for Accession to the European Community and the 'Greek Factor'', *Europa Archiv*, 42, 10, (November 1987), σελ. 605-614.

της Τουρκίας μέχρι που να ήταν έτοιμη να βγάλει κάποια συμπεράσματα σχετικά με τις πολιτικές και οικονομικές προδιαγραφές της χώρας.

Ο Τούρκος πρωθυπουργός Οζάλ επικρίθηκε για το γεγονός ότι οι ενέργειές του οδήγησαν την Τουρκία σχεδόν σε πόλεμο με την Ελλάδα σε μια εποχή που η Τουρκία ήταν έτοιμη να υποβάλει την αίτησή της για ένταξη στην ΕΚ. Ένας από τους κύριους πολιτικούς στόχους του πρωθυπουργού Οζάλ ήταν να επιτύχει η Τουρκία να προσχωρήσει στην ΕΚ. Ωστόσο, αυτό θα ήταν αδύνατο χωρίς τη στήριξη της Ελλάδας, δεδομένου ότι το ελληνικό βέτο στην ΕΚ θα ματαίωνε κάθε πιθανή μελλοντική ένταξη της Τουρκίας σε αυτήν. Το γεγονός ότι δεν υπήρχε άλλη διέξοδος από την κρίση, οι δύο γειτονικές κυβερνήσεις αποφάσισαν την επανέναρξη των διμερών επαφών.

Στις αρχές του 1988, η Ελλάδα και η Τουρκία διέταξαν αντίστοιχα τους πρεσβευτές τους να αρχίσουν τις επαφές για την υποκίνηση των διμερών συνομιλιών που θα μπορούσαν ενδεχομένως να οδηγήσουν στην έναρξη μιας επαναπροσέγγισης μεταξύ των δύο εθνών. Οι δύο πρωθυπουργοί συμφώνησαν να συναντηθούν στο ετήσιο Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ στο Νταβός της Ελβετίας για να συζητήσουν προκειμένου να αποτρέψουν το ενδεχόμενο του πολέμου ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία. Στο Νταβός, οι δύο ηγέτες συζήτησαν τα διμερή προβλήματα, αλλά δεν κατέληξαν σε λύση. Η ελληνική αντιπροσωπεία κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το Διεθνές Δικαστήριο Δικαιοσύνης (ICJ) στη Χάγη, ήταν ο μόνος τρόπος για την επίλυση των διμερών διαφορών, αλλά οι Τούρκοι αξιωματούχοι δεν συμφωνούσαν με την πρόταση αυτή.

Τα αποτελέσματα της συνεδρίασης του Νταβός ήταν η δημιουργία νέων οικονομικών και πολιτικών μέτρων που θα παρείχαν τη συνεργασία ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία. Μια «κόκκινη γραμμή» δημιουργήθηκε, η οποία ήταν μια ανοικτή τηλεφωνική γραμμή μεταξύ Παπανδρέου και Οζάλ, προκειμένου να είναι σε θέση να επικοινωνήσουν άμεσα μεταξύ τους για να αποφευχθεί οποιαδήποτε πιθανή μελλοντική σύγκρουση. Επιπλέον, δύο συμφωνίες, οι οποίες φέρουν τις υπογραφές του τότε Έλληνα Υπουργού Εξωτερικών Παπούλια και του Υπουργού Εξωτερικών της Τουρκίας Γιλμάζ, υπογράφηκαν τον Μάιο και τον Σεπτέμβριο του 1988. Η πρώτη συμφωνία περιλαμβάνει την υιοθέτηση Μέτρων Οικοδόμησης Εμπιστοσύνης (MOE), με τα οποία θα μπορούσε να αποφευχθεί στρατιωτική

επέμβαση, την προστασία των εθνικών εδαφών και την παροχή πληροφοριών σχετικά με τις στρατιωτικές ασκήσεις. Η συμφωνία του Σεπτεμβρίου προβλέπει περαιτέρω κανόνες για την αποφυγή ναυτικών ατυχημάτων και για τον εναέριο χώρο, προκειμένου να αποφευχθεί κάθε είδους στρατιωτικής αντιπαράθεσης³⁰. Παρά το γεγονός ότι οι συμφωνίες φαίνονταν ως ένα θετικό βήμα, δεν έλαβαν την απαραίτητη έγκριση στην Ελλάδα και την Τουρκία. Το ελληνικό κοινό ήταν καχύποπτο ως προς οποιαδήποτε πράξη της τουρκικής πλευράς και τα κόμματα της αντιπολίτευσης στην Ελλάδα, διακήρυξαν τις ανησυχίες τους για το μέλλον των ελληνικών-τουρκικών σχέσεων.

Παρά τις προσπάθειες επαναπροσέγγισης, η ελληνική κυβέρνηση και ο Πρωθυπουργός Παπανδρέου δεν άλλαξαν τη στάση τους έναντι της ευρωπαϊκής προοπτικής της Τουρκίας για ένταξη στην ΕΚ. Η ελληνική κυβέρνηση ήταν σταθερή στην πολιτική της ότι έπρεπε να βρεθεί μια λύση στο πρόβλημα της Κύπρου για να φτάσει η Ελλάδα να εξετάσει την ιδέα ένταξης της Τουρκίας. Επιπλέον, λόγω των προβλημάτων στην Κύπρο, η Ελλάδα ήταν διατεθειμένη να εμποδίσει οποιοδήποτε είδος της κοινοτικής χρηματοδότησης προς την Τουρκία. Εξάλλου, όπως ο Πρωθυπουργός Παπανδρέου δήλωσε στη Βουλή των Ελλήνων, η ένταξη της Τουρκίας στην ΕΚ δεν προβλέπεται στο εγγύ μέλλον. Η ελληνική κυβέρνηση πίεσε με τους ομολόγους της την ΕΚ να αποδεχτεί την ελληνική τοποθέτηση ότι η βελτίωση στο διάλογο για το πρόβλημα της Κύπρου με την Τουρκία θα πρέπει να συνδέεται με την πρόοδο της αίτησης της Τουρκίας. Η κυβέρνηση Παπανδρέου και οι κυβερνήσεις που ακολούθησαν ήθελαν να χρησιμοποιήσουν την ελληνική ένταξη στην ΕΕ για να αναγκάσουν την Τουρκία να συνεργαστεί για την επίλυση του προβλήματος της Κύπρου ως κίνητρο για τη βελτίωση των σχέσεων ΕΚ-Τουρκίας. Αν δεν υπήρχε συνεργασία από την τουρκική πλευρά, τότε η Ελλάδα θα χρησιμοποιούσε το εθνικό βέτο στην ΕΚ για να εμποδίσει την πρόοδο της τουρκικής αίτησης.

Το φθινόπωρο του 1989, η διαδικασία Νταβός και οι προσπάθειες επαναπροσέγγισης τελείωσαν χωρίς ουσιαστική πρόοδο σε οποιοδήποτε από τα μεγάλα διμερή θέματα. Εκτός αυτού, η διαδικασία είχε αντιμετωπίσει αρνητικές επικρίσεις από τα κόμματα της αντιπολίτευσης τόσο στην Ελλάδα

---

³⁰ Meinardus R, 'A New Phase in Greek-Turkish Relations', *Europa Archiv*, 43, 14, (July 1987), σελ.403-411.

όσο και στην Τουρκία. Στους μήνες πριν από τη δημοσίευση της έκθεσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με την αίτηση της Τουρκίας στην ΕΚ, οι Τούρκοι αξιωματούχοι ζήτησαν από την Ελλάδα να μην χρησιμοποιήσει την θέση της εντός της ΕΚ για να εμποδίσει τις τουρκικές φιλοδοξίες για ένταξη. Η απουσία του ελληνικού βέτο, θα ήταν, σύμφωνα με την Τουρκία, σημαντικό βήμα για την ομαλοποίηση των ελληνο-τουρκικών σχέσεων.

Στις 20 Δεκεμβρίου 1989, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εκδίδει τη γνωμοδότησή της σε μια έκθεση σχετικά με την προσχώρηση της Τουρκίας στην ΕΚ. Η Επιτροπή πέρασε δύο χρόνια μελετώντας την οικονομική και πολιτική κατάσταση στην Τουρκία πριν συντάξει την έκθεση. Η έκθεση³¹ ανέφερε ότι καμία διεύρυνση της ΕΚ δεν μπορούσε να γίνει έως το 1993, λόγω της εφαρμογής της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης (ΕΕΠ). Η Κοινότητα θα αποδυνάμωνε την ικανότητα της να συνεχίσει τις πολιτικές που απαιτούνται για την επιτυχία της ΕΕΠ του 1986, η οποία απαιτούσε τη δημιουργία μιας πλήρως ολοκληρωμένης εσωτερικής αγοράς από τέλος του 1992.

Η Τουρκία ήταν μια χώρα που θα μπορούσε να αποτελέσει μέλος της ΕΚ αλλά στο απώτερο μέλλον, αφού θα έχουν ξεπεραστεί οικονομικά και πολιτικά εμπόδια. Στην ουσία η εν λόγω έκθεση αποτελούσε ένα μήνυμα προς την Τουρκία ότι τα οικονομικά και νομισματικά προβλήματα της χώρας ήταν τροχοπέδη για την ένταξή της. Μερικά από τα θετικά στοιχεία που υπογραμμίζονται στην έκθεση της Επιτροπής ήταν:

- Ένα προσεχτικά σχεδιασμένο πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων που είχε αρχίσει να εφαρμόζεται από το δεύτερο εξάμηνο του 1980
- Σημαντικό μερίδιο των νέων γενεών στο σύνολο του πληθυσμού
- Τεράστιες δυνατότητες του τομέα του τουρισμού
- Η αύξηση των μέτρων στην τουρκική οικονομία για τη διασφάλιση της ομαλής λειτουργίας της στο διεθνές εμπόριο μεταξύ της Κοινότητας και της Τουρκίας
- Τα μέτρα που ελήφθησαν στην τουρκική οικονομία για την πλήρη προώθηση της λειτουργίας της ελεύθερης αγοράς οικονομία.

---

³¹ Συλλογικό έργο, (1998), «Ανάλυση της Τουρκικής Εξωτερικής Πολιτικής, Μύθος και Πραγματικότητα», INFOΓΝΩΜΩΝ (σελ. 311)

Από την άλλη πλευρά, ορισμένα από τα αρνητικά σημεία ήταν το υψηλό ποσοστό του πληθωρισμού, η ταχεία αύξηση του πληθυσμού, το χαμηλό επίπεδο του εθνικού εισοδήματος και το επίπεδο εισοδήματος ανά κάτοικο που ήταν μόνο 10% του μέσου όρου της ΕΚ³². Επίσης γίνεται μνεία στις διαρθρωτικές ανισότητες που κυριαρχούν στον τομέα της βιομηχανίας και της γεωργίας λόγω του έντονου κρατικού παρεμβατισμού. Περισσότερο από το 50 τοις εκατό του εργατικού δυναμικού³³ απασχολούνταν στη γεωργία, και η Κοινότητα εξέφρασε την ανησυχία σχετικά με την πρόσβαση των Τούρκων υπηκόων στην αγορά εργασίας της ΕΚ, σε μια εποχή που η ανεργία ήταν ένα πρόβλημα συνδεδεμένο με τις οικονομίες και των δώδεκα κρατών μελών.

Στο τέλος, η έκθεση καταλήγει στο συμπέρασμα αναφέροντας μερικά από τα πολιτικά και δημοκρατικά προβλήματα στην Τουρκία, όπως τα προβλήματα των μειονοτήτων και των διαφορών με την Κύπρο. Επίσης η Ευρωπαϊκή Επιτροπή³⁴ πρότεινε μια δέσμη μέτρων με σκοπό να εντείνει τις σχέσεις ΕΚ-Τουρκίας, το λεγόμενο πακέτο Matutes. Αυτό το πακέτο περιλάμβανε τέσσερα ειδικά μέτρα για να ξεκινήσουν εκ νέου οι σχέσεις με την ΕΚ: την εντατικοποίηση της οικονομικής συνεργασίας, την ολοκλήρωση της τελωνειακής ένωσης, τη βιομηχανική και τεχνολογική συνεργασία, και την ενίσχυση των πολιτικών και πολιτιστικών δεσμών. Έτσι, ακόμη και αν ο πρωταρχικός στόχος της Τουρκίας δεν εκπληρώθηκε, η αίτηση έδωσε μια θετική δυναμική για την ολοκλήρωση της τελωνειακής ένωσης μεταξύ της Τουρκίας και της Κοινότητας.

---

³² Barnes, I. & Barnes, P., *Enlarged European Union*, Addison Wesley Longman Publication, London, 1999.

³³ Kuniholm B, Turkey's Accession to the European Union: Differences in European and US Attitudes, and Challenges for Turkey, <http://www.irex.org/system/files/kuniholm.pdf>

³⁴ European Union Center of North Carolina EU Briefings, March 2008, Policy Area: Turkey

3ο Κεφάλαιο: Η πορεία προς την Τελωνειακή Ένωση

3.1 Η προσπάθεια ελληνο-τουρκικής προσέγγισης

Η Νέα Δημοκρατία (συντηρητικοί) κέρδισε τελικά την πλειοψηφία στις εκλογές του Απριλίου του 1990 και επέστρεψε στην εξουσία στην Ελλάδα για πρώτη φορά από το 1981. Ο νέος πρωθυπουργός, Κωνσταντίνος Μητσοτάκης, υποσχέθηκε να τερματίσει την σκληρή στάση της γραμμής προς την Τουρκία, η οποία ελήφθη από τον προκάτοχό του, Ανδρέα Παπανδρέου. Η είδηση έγινε αποδεκτή από τον τούρκο πρόεδρο Οζάλ, ο οποίος διατηρούσε φιλικές σχέσεις με τον Μητσοτάκη στη δεκαετία του 1980, ενώ ο Οζάλ ήταν πρωθυπουργός της Τουρκίας. Λίγο μετά την εκλογική νίκη του 1990, η νέα ελληνική κυβέρνηση ήταν πρόθυμη να χρησιμοποιήσει καλύτερα τη θέση της στην ΕΚ, καθώς γνώριζε ότι η Τουρκία θα χρειαστεί την υποστήριξή της για να κερδίσει τη συμφωνία της Τελωνειακής Ένωσης, που είχε προβλεφθεί να τεθεί σε ισχύ το 1995. Ως εκ τούτου, το 1990-1991, η Ελλάδα πίεσε έντονα για διάλογο με την Τουρκία όσο αφορά στα διμερή ζητήματα και για τη συνέχιση της επαναπροσέγγισης που είχε σταματήσει το 1989 όταν τελείωσε η διαδικασία Νταβός. Η ελληνική κυβέρνηση πίστευε ότι το κίνητρο για την προσχώρηση στην ΕΚ θα οδηγούσε σε παραχωρήσεις από την πλευρά της Τουρκίας και την πιθανή επίλυση στο Τουρκοκυπριακό αλλά και σε άλλα ζητήματα της διαφωνίας. Ωστόσο, η τουρκική κυβέρνηση ήθελε τη συνεργασία της ΕΚ πριν από την εξέταση του διαλόγου με την Ελλάδα.

Η πολιτική της ελληνικής κυβέρνησης με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ως εργαλείο πίεσης για να φέρει την Τουρκία πίσω στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων για το ζήτημα της Κύπρου εφαρμόστηκε άμεσα. Στις 25-26 Ιουνίου του 1990, στη συνεδρίαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου³⁵, τα μέλη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, συμφώνησαν ότι το «το θέμα με την Κύπρο επηρεάζει τις σχέσεις ΕΚ-Τουρκίας». Αυτό ήταν μια επιτυχία για τη νέα ελληνική κυβέρνηση, δεδομένου ότι ήταν η πρώτη φορά που η Ευρωπαϊκή Κοινότητα ανέφερε το θέμα της Κύπρου και άλλα διμερή θέματα ανάμεσα

³⁵ Annex VIII in European Council, *Presidency Conclusions Dublin, 25-26 June 1990*, http://www.ab.gov.tr/files/ardb/evt/1_avrupa_birligi/1_4_zirveler_1985_sonrasi/1990_dubin_zirvesi_baskanlik_sonuc_bildirgesi_ekler_en.pdf

στην Ελλάδα και την Τουρκία ως ένα εμπόδιο για την προσχώρηση της Τουρκίας. Φυσικά, η Ελλάδα ήξερε ότι θα ήταν δύσκολο να κερδίσει τη συνεργασία της Τουρκίας αμέσως και ως εκ τούτου άρχισαν να εξετάζουν την εφαρμογή κάθε είδους αποκλεισμού για την πρόοδο της Τουρκίας, αν τα αιτήματά της δεν ικανοποιούνταν.

Το 1990, η Κύπρος υπέβαλε τη δική της αίτηση για ένταξη στην ΕΚ και η Ελλάδα προσπάθησε να υποκινήσει ένα νέο γύρο συνομιλιών για μια μόνιμη λύση στο πρόβλημα του νησιού. Ωστόσο, σχολίασε επίσης ότι το πρόβλημα με την Κύπρο δεν πρέπει να αποτελέσει εμπόδιο στη μελλοντική ένταξη της νήσου στην ΕΚ, κάτι το οποίο όλες οι μετέπειτα ελληνικές κυβερνήσεις ασπάστηκαν στο πλαίσιο της εξωτερικής τους πολιτικής. Το καλοκαίρι του 1990, μια σειρά από συναντήσεις μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων αξιωματούχων άρχισαν για πρώτη φορά μετά την αποτυχία της διαδικασίας του Νταβός. Παρόλα αυτά, υπήρξε έντονη αντίδραση της τουρκοκυπριακής κοινότητας από τον Ραούφ Ντενκτάς, ο οποίος δεν ήταν διατεθειμένος να κάνει παραχωρήσεις, αλλά υποστήριζε τη διεθνή αναγνώριση μιας ανεξάρτητης Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου. Κατά συνέπεια, οι συνομιλίες κινούνταν με πολύ αργούς ρυθμούς και με μεγάλη δυσκολία.

Στις αρχές του 1991, η Ελλάδα προσπάθησε να πείσει την ΕΚ να διαδραματίσει πιο ενεργό ρόλο στην προώθηση πρωτοβουλιών στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων των Ηνωμένων Εθνών. Με την προοπτική αυτή, η Τουρκία θα αναγκαζόταν να πιεστεί να συμμορφωθεί λόγω των διεθνών πιέσεων. Επιπλέον, το 1991 η Ελλάδα άσκησε βέτο για οποιαδήποτε περαιτέρω βοήθεια χρηματοδότησης από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα προς την Τουρκία. Ωστόσο, ο πόλεμος του Κόλπου στο Ιράκ απέσπασε την προσοχή της Τουρκίας από το θέμα της Κύπρου και οι προσπάθειες επιβραδύνθηκαν τους επόμενους μήνες.

Το αποκορύφωμα του διμερούς διαλόγου που είχε υποκινηθεί από την ελληνική κυβέρνηση το 1990 ήρθε στο Παρίσι το Σεπτέμβριο του 1991. Ο τότε Έλληνας Πρωθυπουργός Μητσοτάκης συναντήθηκε με τον Τούρκο πρωθυπουργό Γιλμάζ για να συζητήσουν όλα τα εκκρεμή ελληνο-τουρκικά ζητήματα. Δυστυχώς, κατά τη συνεδρίαση, η Ελλάδα και η Τουρκία δεν ήταν σε θέση να κάνουν οποιοδήποτε πρόοδο για τις διαφωνίες που χώριζε τις δύο πλευρές. Ο Πρωθυπουργός Κ. Μητσοτάκης επανέλαβε μετά τη συνάντησή

του με τον πρωθυπουργό Γιλμάζ ότι: «Η Ελλάδα σε καμία περίπτωση δεν θα αλλάξει την πολιτική της και θα εμποδίσει οποιαδήποτε τουρκική προσπάθεια να ενταχθεί στην Ευρώπη όσο χρονικό διάστημα το θέμα της Κύπρου είναι ακόμα ανοιχτό. Αυτή είναι η ελληνική θέση την οποία η τουρκική κυβέρνηση γνωρίζει πολύ καλά».

3.2 Η απειλή του casus belli από την Τουρκία

Το τέλος του ελληνο-τουρκικού διμερούς διαλόγου το 1992 και το πρόβλημα για το ζήτημα του ονόματος με την Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (ΠΓΔΜ), αποδυνάμωσε σε μεγάλο βαθμό την κυβέρνηση του Κωνσταντίνου Μητσοτάκη στην Ελλάδα. Η παραίτηση του Υπουργού Εξωτερικών κ. Αντώνιου Σαμαρά και η αναχώρησή του από το κόμμα της Νέας Δημοκρατίας, μαζί με άλλα μέλη του κόμματος του Κοινοβουλίου οδήγησε σε πρόωρες εκλογές την Ελλάδα τον Οκτώβριο του 1993. Το σοσιαλιστικό κόμμα κέρδισε τις εκλογές και ο Ανδρέας Παπανδρέου επέστρεψε στο ρόλο του πρωθυπουργού στην Ελλάδα. Αυτό σήμανε το τέλος των προσπαθειών προσέγγισης με την Τουρκία και την επιβράδυνση του διαλόγου. Ο Παπανδρέου ήταν γνωστός για τη σκληρότερη στάση του απέναντι στην Τουρκία σε σχέση με το Μητσοτάκη. Επιπλέον, το 1993 η ΕΚ / Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) δέχτηκε την αίτηση της Κύπρου για ένταξη στην Ένωση, κάτι το οποίο εξόργισε τόσο την Τουρκία όσο και τους Τουρκοκύπριους, διότι η αίτηση είχε υποβληθεί για λογαριασμό ολόκληρου του νησιού από την ελληνο-κυπριακή διοίκηση. Επιπλέον, η Ελλάδα συνέχισε να χρησιμοποιεί βέτο της στην ΕΕ για τη χρηματοδότηση (δηλαδή το 4^ο χρηματοδοτικό πρωτόκολλο) προς την Τουρκία, το οποίο πρόσθεσε περαιτέρω εντάσεις στις σχέσεις.

Με τον Παπανδρέου στην ηγεσία της Ελλάδας, η βελτίωση των σχέσεων ΕΕ-Τουρκίας φαινόταν δυσοίωνη. Επιπλέον, ο κ. Παπανδρέου ήταν πρόθυμος να χρησιμοποιήσει το ελληνικό βέτο στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο για να εμποδίσει την συμφωνία της τελωνειακής ένωσης Τουρκίας- ΕΕ η οποία αναμενόταν να τεθεί σε ισχύ το 1995. Το 1994, μια απόφαση του Ελληνικού

Κοινοβουλίου υποκίνησε την επιστροφή σε τεταμένες σχέσεις με την Τουρκία. Μέχρι το 1994, η Ελλάδα δεν είχε προχωρήσει στην επέκταση των χωρικών υδάτων στο Αιγαίο, παρόλο που είχε τη δυνατότητα να το πράξει σύμφωνα τη Σύμβαση του Δικαίου της Θάλασσας. Ωστόσο, σε μια προσπάθεια να προστατεύσει τα ελληνικά συμφέροντα και την ασφάλεια στο Αιγαίο για τα ελληνικά νησιά, η κυβέρνηση πίεσε για την επικύρωση της σύμβασης στη Βουλή των Ελλήνων. Αυτό θα άνοιγε το δρόμο για την κυβέρνηση να επεκτείνει τα χωρικά ύδατα του έθνους, όταν το θελήσει. Στις 1 Ιουνίου 1994, το Ελληνικό Κοινοβούλιο κύρωσε την Σύμβαση παρά τις προηγούμενες δηλώσεις από την Τουρκία προς την Ελλάδα να μην προχωρήσει το μέτρο αυτό. Σε απάντηση στην επικύρωση αυτή, η τουρκική Εθνοσυνέλευση εξέδωσε ψήφισμα με το οποίο επιτρεπόταν στην τουρκική κυβέρνηση να λάβει όλα τα αναγκαία μέτρα, συμπεριλαμβανομένης της στρατιωτικής δράσης, προκειμένου να προστατεύσει τα τουρκικά συμφέροντα στο Αιγαίο. Αυτό ονομάστηκε ως *casus belli* για την Τουρκία για κάθε κίνηση, δηλαδή, της Ελλάδας που ενισχύει τα χωρικά της ύδατα στο Αιγαίο Πέλαγος θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως δικαιολογία τουρκική στρατιωτική απάντηση. Το *casus belli* έδωσε επιπλέον λόγους για την ελληνική κυβέρνηση να εμποδίσει την προώθηση των σχέσεων ΕΕ-Τουρκίας.

3.3 Τα κριτήρια της Κοπεγχάγης

Εν τω μεταξύ, αυτό το χρονικό διάστημα η Ευρώπη ήρθε αντιμέτωπη με νέες εξελίξεις μετά την κατάρρευση του ανατολικού μπλοκ. Η ένταξη της Τουρκίας βρέθηκε³⁶ χαμηλά στην ατζέντα της ΕΕ. Αν και πολλές χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης ήταν οικονομικά σε κακή κατάσταση, θεωρήθηκαν πολιτικά και πολιτιστικά τμήμα της Ευρώπης. Όταν ελήφθησαν αποφάσεις σχετικά με τον επόμενο γύρο για τη διεύρυνση της ΕΕ το 1993, η Τουρκία έχασε την προτεραιότητα. Η Σύνοδος Κορυφής το 1993 στην Κοπεγχάγη σηματοδότησε μια σημαντική καμπή στις σχέσεις ΕΕ –

---

³⁶ European Union Center of North Carolina EU Briefings, Policy Area: Turkey ,March 2008, <http://europe.unc.edu/wp-content/uploads/2013/08/Brief4-0803-turkeys-quest.pdf>

Τουρκίας. Δυο συγκεκριμένες εξελίξεις στην Κοπεγχάγη αποδείχθηκαν πρωταρχικής σημασίας για τις προοπτικές ένταξης της Τουρκίας. Πρώτον, αναγνωρίστηκε ότι η ένταξη των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (αλλά όχι η Τουρκία) ήταν μια προτεραιότητα για την ΕΕ. Δεύτερον, η ΕΕ εισήγαγε οικονομικά και πολιτικά κριτήρια για την ένταξη, τα οποία έγιναν γνωστά ως κριτήρια της Κοπεγχάγης.

Τα κριτήρια της Κοπεγχάγης είναι τα κριτήρια ένταξης που πρέπει να πληροί μια χώρα πριν από τη προσχώρηση στην ΕΕ. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο είχε δηλώσει ότι «διαπραγματεύσεις προσχώρησης θα πραγματοποιούνται όταν μια υποψήφια χώρα θα είναι σε θέση να αναλάβει τις υποχρεώσεις του μέλους, δηλαδή εφόσον πληροί τις οικονομικές και πολιτικές συνθήκες που απαιτούνται». Η διεύρυνση της Ένωσης συζητήθηκε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης το 1993 και στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Μαδρίτης το 1995. Μεταξύ αυτών των δύο συμβουλίων, συμφωνήθηκαν τα κριτήρια για την ιδιότητα του μέλους. Προκειμένου να καταστούν μέλη της ΕΕ, οι υποψήφιες χώρες πρέπει να έχουν επιτύχει :

- την σταθερότητα των θεσμών που εγγυώνται τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου, τα ανθρώπινα δικαιώματα και το σεβασμό και την προστασία των μειονοτήτων

- την ύπαρξη μιας λειτουργούσας οικονομίας της αγοράς καθώς και την ικανότητα αντιμετώπισης της ανταγωνιστικής πίεσης και των δυνάμεων της αγοράς εντός της Ένωσης

- την ικανότητα να αναλάβουν τις υποχρεώσεις του μέλους, συμπεριλαμβανομένης της υιοθέτησης των στόχων της πολιτικής, οικονομικής και νομισματικής ένωσης.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Μαδρίτης το 1995 προσέθεσε επίσης την απαίτηση ότι οι προϋποθέσεις για προσχώρηση πρέπει να έχουν δημιουργηθεί μέσω της προσαρμογής των διοικητικών δομών. Ο λόγος για την απαίτηση αυτή ήταν για να αναγκάσει τις προσχωρούσες χώρες να προβούν σε εσωτερικούς μηχανισμούς για την εφαρμογή της νομοθεσίας που είναι ενιαία σε όλα τα μέλη της Ένωσης. Με την προσθήκη αυτή το Συμβούλιο έδειχνε την ανησυχία του ότι οι υποψήφιες χώρες μπορεί να λειτουργούσαν μόνο για την κάλυψη των απαιτήσεων της ένταξης και να μην μεριμνήσουν για

την περαιτέρω επιτυχία στο εσωτερικό της Ένωσης. Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Μαδρίτης τον Δεκέμβριο του 1995, αναφέρθηκε³⁷ ότι «η διεύρυνση αποτελεί πολιτική αναγκαιότητα και ιστορική ευκαιρία για την Ευρώπη. Θα διασφαλίσει τη σταθερότητα και την ασφάλεια της ηπείρου και θα προσφέρει τόσο στα υποψήφια κράτη όσο και στα σημερινά μέλη της Ένωσης νέες προοπτικές για την οικονομική ανάπτυξη και τη γενική ευημερία. Η διεύρυνση πρέπει να χρησιμεύσει για την ενίσχυση της οικοδόμησης της Ευρώπης αλλά και στην τήρηση του κοινοτικού κεκτημένου το οποίο περιλαμβάνει τις κοινές πολιτικές».

Το κεκτημένο ή κοινοτικό κεκτημένο αναφέρεται στους κανόνες και τις πολιτικές της ΕΕ και περιλαμβάνει³⁸:

- Το περιεχόμενο, τις αρχές και τους πολιτικούς στόχους των Συνθηκών της ΕΕ..
- Τη νομοθεσία που θεσπίστηκε κατ'εφαρμογή των συνθηκών της ΕΕ και τη νομολογία του Δικαστηρίου ΕΕ.
- Τις δηλώσεις και τα ψηφίσματα που εγκρίθηκαν από την ΕΕ.
- Μέτρα σχετικά με την κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας.
- Τα μέτρα που αφορούν τη δικαιοσύνη και τις εσωτερικές υποθέσεις.
- Τις διεθνείς συμφωνίες που συνάπτονται από την ΕΕ και εκείνων που έχουν συνάψει τα κράτη μέλη μεταξύ τους στον τομέα των δραστηριοτήτων της ΕΕ.

Τα κριτήρια της Κοπεγχάγης μετέφεραν χρονικά την ένταξη της Τουρκίας στη ΕΕ επειδή από τη μεριά της Τουρκίας χρειαζόνταν συνταγματικές αλλαγές, ιδίως όσον αφορά στα πολιτικά κριτήρια.

---

³⁷ Goebel R J, Joining the European Union: The Accession Procedure for the Central European and Mediterranean States,

<http://www.luc.edu/media/lucedu/law/students/publications/ilr/pdfs/Goebel.pdf>

³⁸ Community acquis <http://uk.practicallaw.com/uk/3-503-0298>

3.4 Η άρση του ελληνικού βέτο για την Τελωνειακή Ένωση

Μετά τα γεγονότα του καλοκαιριού του 1994, μια νέα τεταμένη κατάσταση ήταν εμφανής ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία, η οποία, κατά συνέπεια, σήμαινε περαιτέρω απομονωτισμού για την Τουρκία από τις ευρωπαϊκές της φιλοδοξίες. Το 1993 και το 1994, η Ελλάδα άσκησε βέτο στην πρόοδο για την επίτευξη συμφωνίας τελωνειακής ένωσης ΕΕ- Τουρκίας, σε αντίποινα για την απροθυμία της Τουρκίας να διαπραγματευθεί για την Κύπρο και τα άλλα διμερή προβλήματα με την Ελλάδα. Ωστόσο, το 1994/1995, η ΕΕ ετοιμάζεται για ένα νέο γύρο της διεύρυνσης, αυτή τη φορά προσθέτοντας την Αυστρία, τη Σουηδία και τη Φινλανδία ως νέα μέλη της Ένωσης. Η ελληνική κυβέρνηση, γνωρίζοντας ότι η ΕΕ είχε ήδη αποδεχθεί την αίτηση της Κύπρου για ένταξη, ήθελε να εξασφαλίσει μια ημερομηνία για την έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων για το νησί. Η Τουρκία εξοργίστηκε με το ενδεχόμενο διαπραγμάτευσης με την Κύπρο χωρίς προηγούμενη επίτευξη μιας μόνιμης λύσης πάνω από στο θέμα του νησιού. Ως εκ τούτου, το 1995, η Ελλάδα είχε δύο στόχους στην εξωτερική της πολιτική. Η πρώτη ήταν να προχωρήσει με την αίτηση της Κύπρου για ένταξη στην ΕΕ και το δεύτερο ήταν να εμποδίσει την ισχύ της Τελωνειακής Ένωσης.

Ωστόσο, οι αρχηγοί κρατών των διαφόρων χωρών δεν θέλουν να διαπραγματευτούν τους όρους για ένταξη χωρίς πρώτα επίλυση του προβλήματος στην Κύπρο. Τέλος, στις 6 Μαρτίου 1995, η Ελλάδα αποφάσισε να άρει το βέτο της για την Τελωνειακή Ένωση ΕΕ-Τουρκίας. Η ΕΕ (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και Επιτροπή) συμφώνησε ότι σε αντάλλαγμα για την απομάκρυνση του ελληνικού βέτο για την Τελωνειακή Ένωση, οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις μεταξύ της ΕΕ και της Κύπρου θα ξεκινήσουν το Μάρτιο του 1998 (η ΕΕ θα διαπραγματευόταν με την ελληνο-κυπριακή διοίκηση μόνο). Η ελληνική κυβέρνηση θεωρούσε ότι η άρση του βέτο της για τη συμφωνία Τελωνειακής Ένωσης ΕΕ-Τουρκίας θα βελτίωνε τις τεταμένες σχέσεις με την Τουρκία μετά τα γεγονότα του 1994.

3.5 Η υπογραφή της τελωνειακής ένωσης

Καθώς η πρόοδος σχετικά με τα πολιτικά κριτήρια φαινόταν ακατόρθωτο για την Τουρκία, η ΕΕ έδωσε προτεραιότητα³⁹ - αντί για την ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων – στην δημιουργία Τελωνειακής ένωσης, η οποία τέθηκε σε ισχύ το 1996.

Η τελωνειακή ένωση είναι μια περιοχή όπου όλα τα εμπόδια στο εμπόριο, όπως οι δασμοί και οι ποσοστώσεις για τα εμπορεύματα και οι υπηρεσίες καταργούνται για όλες τις ενδοκοινοτικές συναλλαγές μεταξύ των χωρών που ανήκουν σε αυτήν. Περιλαμβάνει επίσης ένα κοινό σύστημα δασμών και ποσοστώσεων (Κοινό Εξωτερικό Δασμολόγιο) για όλες τις εξωτερικές συναλλαγές με άλλες χώρες. Κατά συνέπεια, η τελωνειακή ένωση είναι πολύ πιο σημαντική και ολοκληρωμένη από τη «ζώνη ελεύθερων συναλλαγών» της οικονομικής ένωσης δεδομένου ότι εγγυάται ότι όλες οι εισαγωγές που προέρχονται από άλλες χώρες αντιμετωπίζονται με τον ίδιο τρόπο. Οι προσπάθειες εντάθηκαν⁴⁰ και μια συμφωνία για την τελωνειακή ένωση μεταξύ της Τουρκίας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης υπεγράφη στις 6 Μαρτίου 1995 στο Συμβούλιο Σύνδεσης Τουρκίας-ΕΕ. Το Δεκέμβριο του 1995, μετά από σημαντικές πιέσεις από πολλά μέρη, συμπεριλαμβανομένης και της κυβέρνησης των ΗΠΑ, η συμφωνία εγκρίθηκε από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Η συμφωνία μπορεί να αναλυθεί σε τρεις βασικές κατηγορίες.

Τεχνικά θέματα σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων: Στις 6 Μαρτίου, το Συμβούλιο Σύνδεσης εξέδωσε την απόφασή της 1/95 για την ολοκλήρωση της τελωνειακής ένωσης μεταξύ της Τουρκίας και της ΕΕ σε βιομηχανικά και μεταποιημένα αγροτικά προϊόντα. Με την έναρξη της τελωνειακής ένωσης, στην Τουρκία καταργούνται όλα τα τέλη και επιβαρύνσεις ισοδύναμου αποτελέσματος επί των εισαγωγών βιομηχανικών προϊόντων από την ΕΕ. Επιπλέον, η Τουρκία άρχισε να

---

³⁹ Sertoglu K, Ozturk I, Turkey and European Union Relations: Concept of Customs Union, Pakistan Horizon, Vol.56, No.3, July 2003, pp.15-28., http://mpr.aub.uni-muenchen.de/333/1/MPRA_paper_333.pdf

⁴⁰ Kuniholm B, 2000, Turkey's Accession to the European Union: Differences in European and US Attitudes, and Challenges for Turkey, <http://www.irex.org/system/files/kuniholm.pdf>

εναρμονίζει τους δασμούς της και τις επιβαρύνσεις ισοδύναμου αποτελέσματος στις εισαγωγές από τρίτες χώρες με το κοινό εξωτερικό δασμολόγιο της ΕΕ.

Ψήφισμα για την εντατικοποίηση της συνεργασίας μεταξύ της Τουρκίας και της ΕΕ: Εκτός από αυτές, τις τεχνικές διατάξεις που αφορούν τη σύσταση και την εύρυθμη λειτουργία της τελωνειακής ένωσης, το πακέτο περιελάμβανε επίσης την απόφαση του Συμβούλιο Σύνδεσης σχετικά με την εντατικοποίηση της συνεργασίας μεταξύ της Τουρκίας και της ΕΕ σε αυτές τις περιοχές που δεν καλύπτονται από την τελωνειακή ένωση, όπως η βιομηχανική συνεργασία, τα διευρωπαϊκά δίκτυα, η ενέργεια, οι μεταφορές, οι τηλεπικοινωνίες, η γεωργία, το περιβάλλον, η επιστήμη, καθώς και θέματα που σχετίζονται με δικαιοσύνη και εσωτερικές υποθέσεις, προστασία των καταναλωτών, την πολιτιστική συνεργασία, κλπ. Αυτές οι διατάξεις αποσκοπούν στη διασφάλιση του υψηλότερου βαθμού ενοποίησης με βασικό σκοπό την προώθηση της ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ.

Οικονομική Συνεργασία: Το τρίτο στοιχείο της τελωνειακής ένωσης ήταν η δήλωση σχετικά με τη χρηματοδοτική συνεργασία. Αυτή η οικονομική συνεργασία με στόχο την ελάφρυνση του βάρους από τον ανταγωνισμό που θα φέρει σε τούρκους παραγωγούς το άνοιγμα της οικονομίας στην ΕΕ. Οι εκχωρήσεις που προβλέπονται στο στάδιο αυτό είχαν μέχρι στιγμής αποτύχει να υλοποιηθούν, λόγω του βέτο της Ελλάδας.

Την 1η Ιανουαρίου 1996, η τελωνειακή ένωση μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Τουρκίας τέθηκε σε ισχύ, με αποτέλεσμα, τη δημιουργία πιο κοντινών οικονομικών και πολιτικών σχέσεων μεταξύ της ΕΕ και οποιαδήποτε άλλης τρίτης χώρας. Τα πλεονεκτήματα που αναμένονταν για την Τουρκία ήταν:

- Η πιθανότητα οι τούρκοι παραγωγοί να έχουν πρόσβαση στην ομάδα των χωρών που συγκαταλέγονται στις πλουσιότερες χώρες στην Ευρωπαϊκή ήπειρο και τον κόσμο
- Η πρόσβαση σε μια αγορά η οποία έχει ένα τεράστιο εμπορικό δυναμικό και είναι από τις πιο συνεπείς αγορές στον κόσμο
- Βοήθεια στον εξορθολογισμό και τον εκσυγχρονισμό της οικονομικής δομής της Τουρκίας. Η αύξηση του ανταγωνισμού θα βελτίωνε την αποτελεσματικότητα των τουρκικών επιχειρήσεων.

- Μέσω της αύξησης του ανταγωνισμού, τούρκοι καταναλωτές θα έχουν την ευκαιρία να έχουν πρόσβαση σε προϊόντα υψηλής ποιότητας, τα οποία ενδεχομένως να είναι φθηνότερα
- Η οικονομική συνεργασία θα μπορούσε να συμβάλει στην οικονομική προσπάθεια αναδιάρθρωσης της Τουρκίας και στη βελτίωση των υποδομών της. Επίσης, αναμενόταν να θέσει επί τάπητος το ενδεχόμενο της αυξημένης και πιο αποτελεσματικής συνεργασίας μεταξύ ΕΕ και τουρκικών επιχειρήσεων μέσω κοινών Κοινοτικών προγραμμάτων.
- Η τελωνειακή ένωση μπορούσε να οδηγήσει σε αυξημένη εισροή άμεσων ξένων επενδύσεων που θα εκσυγχρόνιζαν τις εγκαταστάσεις παραγωγής και θα έφερναν διεθνή τεχνογνωσία.

Επίσης, υπήρχαν και κάποια πολιτικά οφέλη, όπως:

- Η τελωνειακή ένωση θα ενίσχυε τις δυτικές αξίες στην Τουρκία και στο συνταγματικό και νομικό σύστημα ώστε να βελτιώσει τη δημοκρατία της
- Έθετε σταθερά την Τουρκία στην πορεία της ολοκλήρωσης με τη Δυτική Ευρώπη. Παρείχε συγκεκριμένο στόχο για την εξωτερική πολιτική αποδυναμώνοντας την επιρροή όλων εκείνων που δεν υποστήριζαν την ένταξη στην Ευρώπη.
- Η αυξημένη οικονομική αλληλεξάρτηση με τη Δυτική Ευρώπη, μέσω της ενίσχυση της κοινωνίας των πολιτών, συνέβαλλε στην ανάπτυξη μιας πιο υγιούς δημοκρατίας
- Πάνω απ' όλα, ήταν ένα σημαντικό βήμα για την Τουρκία στην επίτευξη του γενικού στόχου της, που ήταν η πλήρης ένταξη στην ΕΕ.

Από την άλλη πλευρά, αναμενόταν ορισμένα οικονομικά και πολιτικά οφέλη για την Ένωση:

- Η Τουρκία είναι μεταξύ των χωρών όπου η Ένωση έχει το υψηλότερο εμπορικό πλεόνασμα. Η τελωνειακή ένωση θα άνοιγε περαιτέρω και θα παγίωνε την τουρκική αγορά σε Κοινοτικούς

παραγωγούς. Όλα τα δασμολογικά και μη δασμολογικά εμπόδια θα πρέπει να εξαλειφθούν.

- Οι εξαγωγές της Κοινότητας θα κέρδιζαν, έτσι, προνομιακή και ελεύθερη πρόσβαση σε αυτή τη νέα και ως επί το πλείστον μη κορεσμένη αγορά των σχεδόν 70 εκατομμυρίων καταναλωτών

- Με την τελωνειακή ένωση, η Τουρκία θα εναρμόνιζε την οικονομική νομοθεσία της με εκείνη της Κοινότητας. Ως αποτέλεσμα, οι συνθήκες για την οικονομία στην Τουρκία θα γίνονταν ουσιαστικά παρόμοιες με εκείνες που υπάρχουν στην Κοινότητα. Έτσι επιχειρήσεις της Κοινότητας που δραστηριοποιούνταν στην Τουρκία, θα δούλευαν με οικείους οικονομικούς και νομικούς κανόνες.

- Οι κοινοτικές επιχειρήσεις θα μπορούσαν να αποκτήσουν ένα νέο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα με την προϋπόθεση ότι θα επωφεληθούν των επενδύσεων και της παραγωγής που προσφέρονται από την Τουρκία. Επίσης, θα ήταν δυνατόν να χρησιμοποιηθεί η Τουρκία ως εξαγωγική βάση για τη Μέση Ανατολή, την περιοχή της Μαύρης Θάλασσας, και την Κεντρική Ασία.

- Η Τελωνειακή ένωση θα συνδέσει σταθερά την Τουρκία προς τη Δύση και ειδικότερα με την ΕΕ

- Η Ένωση έχει την ευκαιρία και την δυνατότητα να δημιουργήσει στενούς δεσμούς με τον Ισλαμικό κόσμο και τις χώρες της Κεντρικής Ασίας εκτός από τις χώρες των Βαλκανίων.

4ο Κεφάλαιο: Η Περίοδος κρίσης 1996 - 1999

4.1 Η Κρίση στα Ίμια (Καρντάκ)

Στις 18 Ιανουαρίου 1996, ο Πρωθυπουργός Ανδρέας Παπανδρέου παραιτήθηκε από τη θέση του λόγω προβλήματος υγείας. Ο Κώστας Σημίτης στη συνέχεια διορίστηκε πρωθυπουργός, μετά από εσωκομματικές εκλογές, και ανέλαβε τα καθήκοντά του στις 22 Ιανουαρίου 1996. Η πολιτική του ατζέντα περιελάμβανε τον «εξευρωπαϊσμό» της εξωτερικής πολιτικής στην Ελλάδα και την προσέγγιση με την Τουρκία. Ωστόσο, όταν ο Σημίτης ανέλαβε το 1996 ήρθε αντιμέτωπος με ένα από τα πιο κρίσιμα γεγονότα στις σχέσεις της χώρας με την Τουρκία. .

Η Τουρκία, υπό την ηγεσία του πρωθυπουργού Τανσού Τσιλέρ, άρχισε να αμφισβητεί⁴¹ την προθυμία της ελληνικής κυβέρνησης να επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα στα νησιά του Αιγαίου. Τον Δεκέμβριο του 1995 η Τουρκία αμφισβήτησε επισήμως την κυριαρχία των Ιμίων (Καρντάκ) στα ανοικτά των ακτών της Τουρκίας, υποστηρίζοντας ότι δεν ανήκουν στην Ελλάδα, αλλά ήταν «γκρίζες ζώνες» στο Αιγαίο. Ήταν η πρώτη φορά που η Τουρκία αμφισβητούσε την κυριαρχία των νησιών των Δωδεκανήσων, διότι, όπως ισχυρίστηκε, οι προηγούμενες συμφωνίες δεν είχαν επικυρωθεί από την Τουρκική Εθνοσυνέλευση και «δεν είχαν καταχωρηθεί από την Γραμματεία της Κοινωνίας των Εθνών».

Στις 28 Ιανουαρίου 1996, η κρίση έφτασε στο αποκορύφωμά της. Τουρκικές και Ελληνικές ναυτικές δυνάμεις εστάλησαν αμέσως στην περιοχή και μια στρατιωτική αντιπαράθεση μεταξύ των δύο χωρών ήταν έτοιμη να ξεσπάσει. Ο Σημίτης αποφάσισε να κινηθεί προς την αποκλιμάκωση της κρίσης. Την ίδια στιγμή οι Ηνωμένες Πολιτείες παρενέβησαν και έπεισαν τις δύο πλευρές να αποσύρουν όλες τις στρατιωτικές δυνάμεις από την περιοχή. Οι ΗΠΑ ήθελαν να αποφύγουν μια στρατιωτική σύγκρουση ανάμεσα στις δύο χώρες μέλη του NATO με κάθε κόστος. Στις 31 Ιανουαρίου 1996, η

---

⁴¹ Yannakogeorgos P A., (2007), Hellenic Appeasement and its Consequences, <http://files.mgkworld.net/cipt/docs/CIPTYannakogeorgosHelAppeas.pdf>

Ελλάδα και η Τουρκία συμφώνησαν να αποσύρουν όλες τις στρατιωτικές δυνάμεις τους από την περιοχή και να απέχουν από κάθε στρατιωτική δράση.

Η ΕΕ κατήγγειλε, επίσης, τα γεγονότα στα Ίμια, μέσω ενός κειμένου που εγκρίθηκε στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Στις 15 Φεβρουαρίου 1999, το Κοινοβούλιο ενέκρινε ένα κείμενο με πλειοψηφία, προειδοποιώντας την Τουρκία να απέχει από παρόμοια περιστατικά εναντίον της Ελλάδας, κράτος μέλος της ΕΕ. Το κείμενο επανέλαβε ότι τα Ίμια είναι μέρος της Ελλάδας και ως εκ τούτου μέρος των εξωτερικών συνόρων της ΕΕ. Η αναγνώριση από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο των γεγονότων που έλαβαν χώρα στα Ίμια και η δήλωση ότι τα νησιά ανήκαν στην Ελλάδα, άσκησε μεγαλύτερη πίεση στην Τουρκία και απεικόνισε επίσης την επιρροή της Ελλάδας εντός της ΕΕ, κάτι το οποίο ανησύχησε την Τουρκία για την πορεία της προς τη Σύνοδο Κορυφής του Λουξεμβούργου

Ήταν εμφανές στα τέλη του 1996 και στις αρχές του 1997 ότι η κρίση των Ιμίων θα επηρεάσει την πορεία της Τουρκίας προς την ΕΕ. Το 1995, η Συμφωνία Τελωνειακής Ένωσης υπηρέτησε ως προηγούμενο για τη βελτίωση των σχέσεων ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία. Ωστόσο, από τον Μάρτιο του 1996, ήταν ευρέως αποδεκτό ότι η πολιτική αντιπαράθεση πάνω από τα Ίμια θα μπορούσε να έχει αρνητικές συνέπειες για τις επικείμενες Συνόδους Κορυφής που θα εξέταζαν την τύχη της αίτησης της Τουρκίας για ένταξη της στην ΕΕ.

4.2 Το πρόβλημα εγκατάστασης των S300 στην Κύπρο

Η κρίση για τους πυραύλους στην Κύπρο έγινε το νέο πρόβλημα⁴² στις ελληνο-τουρκικές σχέσεις το 1997 και διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στις αποφάσεις της ελληνικής κυβέρνησης στην πορεία προς τη Σύνοδο Κορυφής του Λουξεμβούργου τον Δεκέμβριο του 1997. Αυτή η νέα κρίση ακολούθησε την κρίση των Ιμίων μετά από ένα σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα και αύξησε τις εντάσεις ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία. Η επιθυμία της

---

⁴² Lucas D, Greece's Shifting Position on Turkish Accession to the EU Before and After Helsinki (1999), http://www.ethesis.net/greece/greece.htm#_ftn63

ελληνικής κυβέρνησης να επανεκκινήσει τελικά προσπάθειες επαναπροσέγγισης με την γειτονική της χώρα έγιναν πιο δύσκολες με τη νέα κατάσταση.

Οι φόβοι για την ασφάλεια του εναέριου χώρου πάνω από την Κύπρο, οδήγησαν την κυβέρνηση της Δημοκρατίας της Κύπρου να υπογράψει μια συμφωνία με μια ρωσική εταιρεία για την παραγγελία των S-300PMU-1 πυραύλων που θα τους τοποθετούσε στην περιοχή που ελέγχεται από τους Ελληνο-Κυπρίους. Αμέσως μετά από αυτή την ενέργεια, η τουρκική Κυβέρνηση, μέσω του προέδρου Ντεμιρέλ και ο πρωθυπουργός Ερμπακάν ξεκίνησαν μια λεκτική αντεπίθεση τονίζοντας ότι οι δράσεις αυτές θα αποσταθεροποιούσαν την ασφάλεια της περιοχής. Αρχικά, το ελληνικό Υπουργείο Εθνικής Άμυνας απάντησε με δική του προειδοποίηση στις τουρκικές στρατιωτικές απειλές. Ωστόσο, ο πρωθυπουργός Σημίτης παρενέβη για άλλη μια φορά με σκοπό μια ήρεμη προσέγγιση στις σχέσεις με την Τουρκία. Παρ' όλα αυτά, οι δηλώσεις αυτές πρόσθεσαν περαιτέρω εντάσεις στις ελληνο-τουρκικές σχέσεις, τονίζοντας τις διαφωνίες με την Κύπρο και άλλα ευαίσθητα διμερή ζητήματα.

Στους μήνες που ακολούθησαν, η κυπριακή κυβέρνηση συνέχισε να ισχυρίζεται ότι θα προχωρήσει με την εγκατάσταση των πυραύλων S-300 στην Κύπρο και η ρωσική κυβέρνηση επιβεβαίωσε την παραγγελία. Εν τω μεταξύ, οι Τουρκοκύπριοι κάλεσαν για βοήθεια την Τουρκία, επειδή φοβόνταν ότι αυτό θα προκαλέσει μεγάλη αστάθεια στο νησί. Ο ΟΗΕ και οι Ηνωμένες Πολιτείες προσπάθησαν να μεσολαβήσουν μεταξύ των τεσσάρων πλευρών, προκειμένου να αποφευχθεί η εγκατάσταση των πυραύλων, αλλά όλες οι συνομιλίες απέτυχαν. Παρά τις λεκτικές προειδοποιήσεις από τις ΗΠΑ και το Ηνωμένο Βασίλειο, η τουρκική κυβέρνηση δεν έκανε πίσω στην σκληρή στάση της επί του θέματος. Αντίθετα, συνέχισε την πολιτική της χωρίς προσεκτική εξέταση των επιπτώσεων που θα μπορούσε να έχει για την ένταξη της στην ΕΕ.

Μέχρι το Σεπτέμβριο του 1997 τρεις μήνες πριν από τη Σύνοδο Κορυφής του Λουξεμβούργου, οι προκλήσεις και οι απειλές ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία είχαν φθάσει στο αποκορύφωμά τους. Ο Τουρκοκύπριος ηγέτης Ραούφ Ντενκτάς απέρριψε όλες τις συνομιλίες με την ελληνο-κυπριακή κυβέρνηση και μάλιστα πρότεινε πόλεμο αν η Κύπρος γίνει

πλήρες μέλος της ΕΕ. Η ελληνική κυβέρνηση, επιδιώκοντας να αποφύγει προκλήσεις στην πορεία προς τη Σύνοδο Κορυφής του Λουξεμβούργου, αποφάσισε να μην αφήσει τέτοιες δηλώσεις να επηρεάσουν την πολιτική της. Μέχρι εκείνη τη στιγμή, η Ελλάδα επιδίωκε και πάλι να σταθεροποιήσει τις σχέσεις της με την Τουρκία και να αποδείξει ότι υποστηρίζει την πορεία της γειτονικής χώρας προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Για μια στιγμή, το πρόβλημα των S-300 στην Κύπρο παραμερίστηκε, ενώ η Ελλάδα και η Τουρκία είχαν στρέψει την προσοχή τους προς την κατεύθυνση της Συνόδου Κορυφής του Λουξεμβούργου.

4.3 Η Σύνοδος Κορυφής στο Λουξεμβούργο

Τα γεγονότα⁴³ που συνέβησαν στην Κύπρο το 1997 (νέα κλιμάκωση για τους ρωσικούς πυραύλους S-300PMU-1), επιβεβαίωσαν τα προβλήματα ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία και λειτούργησαν αρνητικά στην επικείμενη Σύνοδο Κορυφής του Λουξεμβούργου. Παρ' όλα αυτά, ο πρωθυπουργός Σημίτης δήλωσε ότι ήταν αποφασισμένος η κρίση στην Κύπρο να μην μεταβάλει τη διάθεση της Ελλάδας να βοηθήσει την Τουρκία στην πορεία προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση.

Ένα σημαντικό πρόβλημα που σημειώθηκε κατά τις εβδομάδες που προηγήθηκαν της Συνόδου Κορυφής στο Λουξεμβούργο ήταν η διαμόρφωση μιας ιδέας της λουξεμβουργιανής Προεδρίας της ΕΕ, για την Ευρωπαϊκή Διάσκεψη, η οποία θα ακολουθούσε μερικούς μήνες μετά τη Σύνοδο Κορυφής του Λουξεμβούργου και θα περιλάμβανε τα 15 μέλη της ΕΕ, τα 10 υποψήφια κράτη και την Τουρκία. Η ελληνική κυβέρνηση δεν συμφωνούσε με αυτήν την ιδέα από την αρχή. Ο υπουργός Εξωτερικών Θεόδωρος Πάγκαλος δήλωσε ότι προκειμένου η Τουρκία να συμμετάσχει στην Ευρωπαϊκή Διάσκεψη, θα πρέπει, όπως και όλες οι άλλες συμμετέχουσες χώρες, να υιοθετήσουν τις αρχές της δημοκρατίας, του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, και να

---

⁴³ Lucas D, Greece's Shifting Position on Turkish Accession to the EU Before and After Helsinki (1999), http://www.ethesis.net/greece/greece.htm#_ftn63

δείξει σαφή πρόοδο στην προσπάθεια για την επίλυση περιφερειακών προβλημάτων (δηλ. με την Ελλάδα μέσω του Διεθνούς Δικαστηρίου). Η δήλωση του υπουργού Εξωτερικών στην Ελλάδα υποδήλωνε τη θέση την οποία η ελληνική κυβέρνηση θα υιοθετούσε στη Σύνοδο Κορυφής του Λουξεμβούργου, ότι, δηλαδή, η Τουρκία πρέπει τελικά να γίνει μέλος της ΕΕ, αλλά πρώτα θα πρέπει να πληροί τα κριτήρια και να σέβεται τα δικαιώματα των υπολοίπων μελών (π.χ. Ελλάδα).

Η ελληνική κυβέρνηση γνώριζε⁴⁴ καλά ότι έπρεπε να προσεγγίσει την Διάσκεψη Κορυφής του Λουξεμβούργου με πολύ προσεκτικά βήματα, ώστε να μην επιδεινώσει περαιτέρω τις σχέσεις της με την Τουρκία. Από τη μια πλευρά, έπρεπε να αποδείξει ότι προφανώς πίστευε στην προοπτική ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ και από την άλλη, έπρεπε να κρατήσει μια ισχυρή στάση για την επίλυση των εκκρεμών ζητημάτων με την Κύπρο και το Αιγαίο, σύμφωνα με τα εθνικά συμφέροντα της.

Η Σύνοδος Κορυφής στο Λουξεμβούργο⁴⁵ έλαβε χώρα στις 12 με 13 Δεκεμβρίου 1997. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ήταν απορροφημένο με τη διαδικασία της διεύρυνσης και το άνοιγμα των ενταξιακών διαπραγματεύσεων με τις υπόλοιπες υποψήφιες χώρες. Η Τουρκία παρακολούθησε τη σύνοδο κορυφής ελπίζοντας να κερδίσει το περιζήτητο καθεστώς του υποψηφίου κράτους. Η Κύπρος ήταν επίσης παρούσα στη Σύνοδο Κορυφής, περιμένοντας να ενημερωθεί επίσημα για την ημερομηνία έναρξης των ενταξιακών της διαπραγματεύσεων με την ΕΕ. Μετά από τεταμένες συναντήσεις και συζητήσεις για το θέμα της τουρκικής αίτησης, οι ηγέτες της ΕΕ αποφάσισαν να αναβάλουν την έγκριση της Τουρκίας ως υποψήφιας χώρας της ΕΕ.

Το τέλος της Συνόδου Κορυφής επιβεβαίωσε τον αποκλεισμό της Τουρκίας από τον επόμενο γύρο της διεύρυνσης και την αδυναμία της να αποκτήσει καθεστώς υποψήφιας χώρας, διότι δεν πληρούσε τα κριτήρια της

---

⁴⁴ Rumelili B, 2004, 'The European Union's Impact on the Greek-Turkish Conflict', *The European Union and Border Conflicts*, 6, 1, p.12.

<http://www.bhamlive1.bham.ac.uk/Documents/college-social-sciences/government-society/polsis/research/eu-border-conflict/wp06-eu-impact-on-the-greek-turkish-conflict.pdf>

⁴⁵ Ilgaz M, Toygür İ, 2011, EU-Turkey Accession Negotiations: the State of Play and the Role of the New Turkish Foreign Policy (WP), http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano_eng/Content?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_in/zonas_in/dt8-2011

Κοπεγχάγης, όπως η πλήρης εφαρμογή των αρχών της δημοκρατίας και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Επιπλέον, η ΕΕ δεν ήταν ικανοποιημένη από τις πολιτικές και οικονομικές μεταρρυθμίσεις της Τουρκίας, αλλά ωστόσο καλούσε την Τουρκία στην Ευρωπαϊκή Διάσκεψη, παρά την αρχική αποδοκιμασία στην Ελλάδα.

Στο έγγραφο που εκδόθηκε στο τέλος της Συνόδου Κορυφής, ενώ η επιλεξιμότητα της Τουρκίας επιβεβαιώθηκε από τους αρχηγούς κρατών και κυβερνήσεων των κρατών μελών της ΕΕ, αποφασίστηκε να υιοθετηθεί μια στρατηγική για την προετοιμασία της Τουρκίας με σκοπό την ανάπτυξη στενότερων δεσμών με την ΕΕ, και τη δημιουργία μιας ειδικής διαδικασίας για την ανασκόπηση κάθε προόδου.

Η ελληνική αντιπροσωπεία έφυγε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Λουξεμβούργου αρκετά ικανοποιημένη με τα αποτελέσματα. Χαιρέτισε την απόφαση της ΕΕ να ανοίξει επίσημα τις ενταξιακές διαπραγματεύσεις με την Κύπρο και επιδοκίμασε τη θέση που πήρε η ΕΕ για την αίτηση της Τουρκίας, ότι θα υποστηρίξει, δηλαδή, πλήρως την ένταξη της Τουρκίας τη στιγμή που θα μπορεί να εκπληρώσει τα κριτήρια και να λάβει μια πιο ενεργητική προσέγγιση για την επίλυση διμερών ζητημάτων με την Ελλάδα. Η άρνηση της αναγνώρισης της Τουρκίας ως υποψήφιας χώρας δυσανασχέτησε την τουρκική κυβέρνηση. Κατά συνέπεια, αποφάσισε να μπλοκάρει την Ευρωπαϊκή Διάσκεψη των κρατών της ΕΕ και των υποψηφίων χωρών και απείλησε να προσαρτήσει το βόρειο τμήμα της Κύπρου στην τουρκική ενδοχώρα, εάν η ΕΕ συνέχιζε τη διαδικασία ένταξης της Κύπρου στην ΕΕ.

Με τις αποφάσεις αυτές, η ανάπτυξη των σχέσεων Τουρκίας-ΕΕ οδηγήθηκε να εξαρτάται από οικονομικές και πολιτικές εξελίξεις και θέματα εξωτερικής πολιτικής, ενώ η Επιτροπή καλούταν να υποβάλει κατάλληλες προτάσεις για την ενίσχυση της. Η αντίδραση της τουρκικής κυβέρνησης για τη στάση της ΕΕ ήταν ιδιαίτερα σκληρή και την οδήγησε στο να παγώσει τον πολιτικό διάλογο με την ΕΕ : αν και δήλωσε ότι ο στόχος της πλήρους ένταξης και σύνδεσης θα πρέπει να διατηρηθεί, είπε ότι η ανάπτυξη των διμερών σχέσεων θα εξαρτηθεί από το γεγονός εάν η ΕΕ τηρήσει τις δεσμεύσεις της και ότι δεν θα συζητήσει με την ΕΕ όλα τα ζητήματα που ήταν έξω από το συμβατικό πλαίσιο των διμερών σχέσεων για όσο διάστημα η ΕΕ δεν αλλάζει

τη στάση της. Οι περισσότεροι Τούρκοι πίστευαν⁴⁶ ότι η απόφαση του Λουξεμβούργου ελήφθη λόγω θρησκευτικών και πολιτιστικών παραγόντων. Αυτή η εντύπωση τροφοδοτούταν από δήλωση της Ευρωπαϊκής Χριστιανοδημοκρατικής Ένωσης ότι «η ΕΕ είναι η διαδικασία της οικοδόμησης ενός πολιτισμού στο οποίο η Τουρκία δεν έχει θέση». Εκφράζονταν, επίσης, και ανησυχίες πολιτικού χαρακτήρα, όπως η γερμανική ανησυχία για τους τούρκους εργαζομένους μετανάστες, καθώς και οι γαλλικές και ιταλικές επιφυλάξεις για τις τουρκικές εξαγωγές των κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων και γεωργικών προϊόντων. Βέβαια, αυτοί οι προβληματισμοί κρύβονταν πίσω από το «ελληνικό βέτο» και την έλλειψη του εκδημοκρατισμού και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Όλα αυτά είχαν ως αποτέλεσμα το να μείνει η Τουρκία έξω από την διεύρυνση των 11 χώρων με τις οποίες άρχιζαν οι διαπραγματεύσεις.

Η βαθιά δυσαρέσκεια για τις αποφάσεις της Συνόδου Κορυφής του Λουξεμβούργου είχε ως αποτέλεσμα σημαντικοί κυβερνητικοί αξιωματούχοι να αρχίζουν να υπογραμμίζουν⁴⁷ ότι η ΕΕ δεν ήταν μια εμμονή για την Τουρκία και ότι η Τουρκία είχε άλλες εναλλακτικές λύσεις εξωτερικής πολιτικής. Σε αυτό το κλίμα, έγινε πιο δύσκολο να εφαρμόσουν έστω και τη συμφωνία της τελωνειακής ένωσης μεταξύ της Τουρκίας και ΕΕ. Πολλοί από τους κανονισμούς και τους νόμους για την εφαρμογή της τελωνειακής ένωσης δεν είχαν περάσει από τη Συνέλευση του Κοινοβουλίου αλλά βρισκόταν σε αναμονή σε διάφορες επιτροπές. Υπήρξαν συζητήσεις για την αναθεώρηση της τελωνειακής ρύθμισης της Ένωσης. Ορισμένα σημαίνοντα μέλη της κυβέρνησης τάχθηκαν κατά των τελωνειακών ρυθμίσεων της Ένωσης, επισημαίνοντας ότι αυτή η συμφωνία ήταν σε βάρος της Τουρκίας όσον αφορά την αύξηση του εμπορικού ελλείμματος της Τουρκίας με την Ένωση. Επίσης, τόνιζαν ότι η Τουρκία είχε το μειονέκτημα της εφαρμογής της τελωνειακής ένωσης χωρίς την οικονομική βοήθεια από την Ένωση. Το πιο συχνό επιχείρημα ήταν ότι η τελωνειακή ένωση για την Τουρκία συνδεόταν με την προοπτική της πλήρους ένταξης, γεγονός που δεν εξελισσόταν. Έτσι, η συμφωνία της τελωνειακής ένωσης βρισκόταν στο κενό και ως εκ τούτου θα

---

⁴⁶European Union Center of North Carolina EU Briefings, Policy Area: Turkey ,March 2008, <http://europe.unc.edu/wp-content/uploads/2013/08/Brief4-0803-turkeys-quest.pdf>

⁴⁷ Eralp A, 2000, TURKEY IN THE ENLARGEMENT PROCESS: FROM LUXEMBOURG TO HELSINKI, <http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/01/Atila-Eralp.pdf>

μπορούσε να αναθεωρηθεί. Υπήρχαν ακόμη και προτάσεις για να μετατρέψει η τελωνειακή ένωση σε συμφωνία ελευθέρων συναλλαγών.

Οι Σύνοδοι Κορυφής του Κάρντιφ, της Βιέννης και της Κολωνίας δεν κατάφεραν να ξεπεράσουν το αδιέξοδο στις σχέσεις μεταξύ της Τουρκίας και της ΕΕ. Τούρκοι αξιωματούχοι της κυβέρνησης συνέχισαν να πιστεύουν ότι δεν υπήρξε καμία σημαντική αλλαγή στη μεροληπτική στάση της Ένωσης, ότι η Τουρκία δεν χαρακτηρίζεται ως υποψήφια ενώ οι άλλες έντεκα χώρες ήταν, αλλά την είχαν υποβάλει σε μια ειδική ευρωπαϊκή στρατηγική με απροσδιόριστους οικονομικούς πόρους. Κυβερνητικά στελέχη, ωστόσο, αναγνώριζαν ότι υπήρχαν ορισμένες σχετικές βελτιώσεις σε σύγκριση με τη Διάσκεψη Κορυφής του Λουξεμβούργου. Σε αυτές περιλαμβάνονταν η παροχή οικονομικών πόρων για την υλοποίηση της Ευρωπαϊκής στρατηγικής αποφεύγοντας αναφορές σε ευαίσθητα πολιτικά ζητήματα όπως η Κύπρος και τα ανθρώπινα δικαιώματα και την αποχή από τη χρήση φράσεων «επιλέξιμες για ένταξη». Περαιτέρω, υπήρχε η δήλωση ότι η υποβολή εκθέσεων σχετικά με την Τουρκία θα πρέπει να βασίζεται όχι μόνο στα συμπεράσματα της Διάσκεψη Κορυφής του Λουξεμβούργου, αλλά και στο άρθρο 28 της Συμφωνίας Σύνδεσης μεταξύ της Τουρκίας και της ΕΕ, το άρθρο που προβλέπει την πλήρη ένταξη της Τουρκίας στην τότε ΕΚ, εφόσον τηρούνται οι προϋποθέσεις. Ωστόσο, Τούρκοι αξιωματούχοι της κυβέρνησης βρήκαν αυτές τις βελτιώσεις ανεπαρκείς για μια αλλαγή στη σχέση μεταξύ της Τουρκίας και της ΕΕ. Αντίθετα αξιωματούχοι της ΕΕ, πίστευαν ότι η Σύνοδος Κορυφής του Λουξεμβούργου και οι διαδοχικές Σύνοδοι Κορυφής σημείωσαν σημαντική πρόοδο στην προσέγγιση της Τουρκίας και στη διαδικασία ένταξής της. Τέλος τονίστηκε ότι η Τουρκία θα κριθεί με τα ίδια κριτήρια της Κοπεγχάγης, όπως οι άλλες υποψήφιες χώρες.

Η Επιτροπή, για να ξεπεραστεί το αδιέξοδο στις σχέσεις με την Τουρκία, διατύπωσε ένα ευρύ φάσμα προτάσεων για την υλοποίηση της ευρωπαϊκής στρατηγικής για την Τουρκία, περιγράφοντας τους τομείς της συνεργασίας που θα καθιστούσε την τελωνειακή ένωση πιο αποτελεσματική⁴⁸. Αυτά περιλαμβάνουν:

---

⁴⁸ Commission of the European Communities, European Strategy for Turkey, 3 March 1998. http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/1998/turkey_en.pdf

- Προτάσεις για την εντατικοποίηση της βιομηχανικής συνεργασίας και την τόνωση των επενδύσεων

- Επέκταση της τελωνειακής ένωσης στον τομέα της γεωργίας και των υπηρεσιών

- Μεγαλύτερη ουσία στην τελωνειακή ένωση μέσω της τεχνικής βοήθειας και διοικητικής συνεργασίας

- Δημιουργία μηχανισμών για την Τουρκία να εμπλακεί σε ορισμένα κοινοτικά προγράμματα

- Εφαρμογή της οικονομικής συνεργασίας.

Η Επιτροπή τόνισε κυρίως την ανάγκη να εγκρίνει το δημοσιονομικό πλαίσιο και, κυρίως, την εφαρμογή της ειδικής δράσης για την Τουρκία (375 εκατ. ECU) για την εκτέλεση της ευρωπαϊκής στρατηγικής. Στις 4 Νοεμβρίου 1998, η Επιτροπή ανακοίνωσε την τακτική της έκθεση για την Τουρκία και τις άλλες υποψήφιες χώρες, η οποία αποσκοπούσε στο να καταδείξει ότι όλες, συμπεριλαμβανομένης και της Τουρκίας, είχαν κριθεί με τον ίδιο τρόπο (κριτήρια της Κοπεγχάγης). Η στάση αυτή ήταν μια σαφής βελτίωση σε σχέση με εκείνη της Συνόδου Κορυφής του Λουξεμβούργου: Η Τουρκία έχει αναφερθεί σε συνδυασμό με άλλες υποψήφιες χώρες, αντί να τεθεί σε μια ειδική κατηγορία. Η τουρκική κυβέρνηση, ωστόσο, δεν άλλαξε την απόμακρη στάση της έναντι της Ένωσης. Οι κύριες επικρίσεις της Τουρκικής κυβέρνησης ήταν για το θέμα της τουρκικής «υποψηφιότητας». Είχε έντονα επισημανθεί ότι η Τουρκία θα δώσει λιγότερη προσοχή σε τέτοιες εκθέσεις εφ' όσον δεν χορηγήθηκε καθεστώς υποψήφιας χώρας σε μια Σύνοδο Κορυφής. Οι προτάσεις της Επιτροπής δεν ήταν σε θέση να δημιουργήσουν σημαντικές αλλαγές στις σχέσεις μεταξύ της Τουρκίας και της ΕΕ. Ενώ η Επιτροπή εργάστηκε προς μια σταδιακή αλλαγή, η τουρκική κυβέρνηση συνέχισε να περιμένει για μια σημαντική αλλαγή για το θέμα της υποψηφιότητας από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο.

4.4 Η υπόθεση Οτσαλάν

Τον Δεκέμβριο του 1998, η κυβέρνηση της Δημοκρατίας της Κύπρου ανακοίνωσε ότι οι ρωσικοί πύραυλοι S-300PMU-1 θα εγκατασταθούν στο νησί της Κρήτης, προκειμένου να αποφευχθεί οποιοδήποτε άλλο πρόβλημα στην περιοχή. Η Ελλάδα υποστήριξε τις αποφάσεις της ελληνο-κυπριακής κυβέρνησης, υιοθετώντας την άποψη ότι η αποκλιμάκωση της έντασης θα μπορούσε να αποτελέσει τη βάση για τη βελτίωση των ελληνο-τουρκικών σχέσεων.

Λίγους μήνες μετά, η Ελλάδα και η Τουρκία ενεπλάκησαν⁴⁹ σε μια νέα διαμάχη, αυτή τη φορά για τον ηγέτη του ΡΚΚ (Κουρδικό Εργατικό Κόμμα) Αμπντουλάχ Οτσαλάν. Ο Οτσαλάν πολέμησε ενάντια στην τουρκική κυβέρνηση με βία και τρομοκρατικές ενέργειες, προκειμένου να πάρει περισσότερα δικαιώματα και, ενδεχομένως, την ανεξαρτησία του κουρδικού πληθυσμού στην Τουρκία. Ο πόλεμος μεταξύ του ΡΚΚ και της Τουρκίας είχε διαρκέσει για πολλά χρόνια και ο Οτσαλάν ήταν επικηρυγμένος από την τουρκική κυβέρνηση. Τον Ιανουάριο του 1999, ο Τύπος ανέφερε ότι ο Οτσαλάν προστατευόταν από την ελληνική κυβέρνηση και ότι κρυβόταν από τις τουρκικές αρχές στην Ελλάδα. Αυτό βέβαια οδήγησε σε μια νέα διπλωματική διένεξη ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία και σε ένα αρνητικό ξεκίνημα του έτους που θα λάμβανε χώρα η Σύνοδος Κορυφής του Ελσίνκι.

Ο Οτσαλάν έφυγε από την Τουρκία το 1998 για να αποφύγει τη σύλληψη από τις τουρκικές αρχές. Σκοπός του ταξιδιού του ήταν να βρεθεί μια χώρα όπου θα μπορούσε να ζητήσει άσυλο και να βρει προστασία από την τουρκική κυβέρνηση. Αφού απέτυχε στην Ιταλία και τη Ρωσία, ο Οτσαλάν πήγε στην Ελλάδα. Με τη βοήθεια φίλων του, ο Οτσαλάν είχε πετάξει για το ελληνικό νησί της Κέρκυρας. Η ελληνική κυβέρνηση δεν είχε επίσημα επίγνωση αυτού του γεγονότος. Ωστόσο υπάρχουν αντικρουόμενοι ισχυρισμοί ότι κυβερνητικοί αξιωματούχοι γνώριζαν τα ίχνη του Οτσαλάν. Όταν ο πρωθυπουργός Σημίτης και ο υπουργός Εξωτερικών Πάγκαλος

---

⁴⁹ Lucas D, Greece's Shifting Position on Turkish Accession to the EU Before and After Helsinki (1999), http://www.ethesis.net/greece/greece.htm#_ftn63

ενημερώθηκαν, αμέσως προσπάθησαν να βρουν μια χώρα η οποία θα δώσει άσυλο στον Κούρδο ηγέτη. Και οι δύο άνδρες γνώριζαν ότι μια διαρροή στον Τύπο θα μπορούσε να προκαλέσει μια μεγάλη κρίση με την Τουρκία.

Αποφασίστηκε ότι η ελληνική κυβέρνηση θα παρέχει ένα ασφαλές μέρος στον Οτσαλάν στην ελληνική πρεσβεία στο Ναϊρόμπι, έως ότου μπορέσει να βρεθεί λύση. Στις 15 Φεβρουαρίου 1999, ο Αμπντουλάχ Οτσαλάν συνελήφθη στο δρόμο για το αεροδρόμιο του Ναϊρόμπι όπου είχε κανονιστεί να φύγει σε άλλη χώρα. Οι τουρκικές αρχές μετέφεραν στη συνέχεια τον Οτσαλάν στην Τουρκία, όπου δικάστηκε για τρομοκρατικές πράξεις κατά του τουρκικού κράτους.

Η τουρκική κυβέρνηση ήταν εξοργισμένη με τη στάση της Ελλάδας και την ερμηνεύσει ως ένδειξη άμεσης παρέμβασης από την Ελλάδα στην εσωτερική πολιτική της Τουρκίας. Τούρκοι αξιωματούχοι της κυβέρνησης κατηγορήσαν την Ελλάδα για υποστήριξη της τρομοκρατίας με την υπόθαλψη του ηγέτη του PKK. Η ελληνική κυβέρνηση ισχυρίστηκε ότι δεν γνώριζε ότι ο Οτσαλάν ερχόταν στην Ελλάδα και ότι, όταν το πληροφορήθηκε, προσπάθησε να αντιμετωπίσει την κατάσταση με τέτοιο τρόπο ώστε να μην παρέχει τους λόγους για μια νέα κρίση με την Τουρκία. Απόφαση που αποδείχθηκε λάθος.

Ο διεθνής Τύπος αποδοκίμασε το ρόλο της Ελλάδας στην προσπάθεια να βρει άσυλο για τους καταζητούμενους τρομοκράτες, όπως ο Οτσαλάν, ενώ στην Ελλάδα, τα πολιτικά κόμματα και το κοινό σχολίασε αρνητικά την αδυναμία της κυβέρνησης να βελτιώσει τις σχέσεις με την Τουρκία από τότε που ανέλαβε το 1996. Τα κόμματα της αντιπολίτευσης κατηγορήσαν τον Πρωθυπουργό κ. Σημίτη και τον Υπουργό Εξωτερικών κ. Πάγκαλο ότι δεν έλαβαν υπόψη τις επιπτώσεις των ενεργειών τους για τις ελληνο-τουρκικές σχέσεις και την εικόνα της Ελλάδας στην ΕΕ.

Το αποτέλεσμα της υπόθεσης Οτσαλάν ήταν η περαιτέρω επιδείνωση των ελληνο-τουρκικών σχέσεων μόλις 10 μήνες πριν από τη Σύνοδο Κορυφής του Ελσίνκι. Ο Υπουργός Εξωτερικών κ. Πάγκαλος παραιτήθηκε λόγω του ρόλου που έπαιξε στην υπόθεση και της αδυναμίας του να σταθεροποιήσει τις σχέσεις με την Τουρκία. Στη θέση του, ο Πρωθυπουργός κ. Σημίτης επέλεξε τον Γιώργο Παπανδρέου. Ο Παπανδρέου θεωρήθηκε ότι ήταν ένας πιο μετριοπαθής πολιτικός που θα επιδιώξει μια καλύτερη προσέγγιση για με την Τουρκία.

5ο Κεφάλαιο: Η αναγνώριση της Τουρκίας ως υπό ένταξη κράτος της ΕΕ

5.1 Η Σύνοδος κορυφής του Ελσίνκι

Μια νέα εποχή στις ελληνο-τουρκικές σχέσεις⁵⁰ είχε αρχίσει μετά από τους σεισμούς στην Τουρκία και την Ελλάδα. Οι περισσότεροι πολιτικοί και επιστήμονες συμφωνούν ότι χωρίς τους σεισμούς και την δημόσια κατακραυγή που ακολούθησε για τη βελτίωση των σχέσεων, θα ήταν αδύνατο για την Ελλάδα να λάβει τα μέτρα και τις αποφάσεις πριν και μετά τη Συνοδό Κορυφής του Ελσίνκι το οποίο ακολούθησε το Δεκέμβριο του 1999. Έχοντας την υποστήριξη του κοινού και των μέσων μαζικής ενημέρωσης στην Ελλάδα, ο πρωθυπουργός Σημίτης και ο υπουργός Εξωτερικών Παπανδρέου εργάστηκαν για να παρουσιάσουν την ελληνική θέση όσον αφορά στην υποψηφιότητα της Τουρκίας στη Σύνοδο Κορυφής του Ελσίνκι. Οι δύο πολιτικοί ήξεραν ότι έπρεπε να συνεργαστούν με τους Τούρκους ομολόγους τους, προκειμένου να ανοίξει ο δρόμος για τις προοπτικές της Τουρκίας στην ΕΕ, αλλά και να κερδίσουν κάποια γραπτή συμφωνία σχετικά με τους τρόπους που θα επιλυθούν τα εκκρεμή ζητήματα ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία. Επιπλέον, η ελληνική κυβέρνηση ήθελε να εξασφαλίσει ότι η Κύπρος, ήδη υποψήφια χώρα της ΕΕ, θα γίνει μέλος της ΕΕ, ανεξάρτητα από την έκβαση των σχέσεων ΕΕ-Τουρκίας.

Στις εβδομάδες και ημέρες που προηγήθηκαν της Συνόδου Κορυφής του Ελσίνκι, δεν ήταν ακόμη σαφές αν η Ελλάδα θα άρει το βέτο της στην ΕΕ στην υποψηφιότητα της Τουρκίας. Ο Υπουργός Εξωτερικών Παπανδρέου είπε ότι οι πιο σημαντικοί παράγοντες ήταν η Τουρκία να είναι πρόθυμη να εκπληρώσει τα κριτήρια της Κοπεγχάγης του 1993, καθώς και να εργαστεί για μια εφικτή λύση στο πρόβλημα της Κύπρου. Η μεταστροφή του κλίματος στο Ελσίνκι το 1999 θα μπορούσε κατά συνέπεια να επιτρέψει στην Ελλάδα και την Τουρκία να γίνουν προστάτες της σταθερότητας στα Βαλκάνια και να αποτελέσει παράδειγμα για την ταραγμένη περιοχή.

---

⁵⁰ Lucas D, Greece's Shifting Position on Turkish Accession to the EU Before and After Helsinki (1999), http://www.ethesis.net/greece/greece.htm#_ftn63

Η κούρσα των εξοπλισμών που αποδείχθηκε ότι είναι εξαιρετικά δαπανηρή για την Ελλάδα και την Τουρκία ήταν επίσης ένας άλλος λόγος για την ανατροπή της πολιτικής κατά τη σύνοδο κορυφής του 1999. Μεταξύ του 1996 και του 2000, η Ελλάδα δαπάνησε 14 δισ. δολ. για αναμόρφωση του στρατιωτικού εξοπλισμού της. Ομοίως, η Τουρκία ανακοίνωσε πρόγραμμα στρατιωτικών δαπανών 150 δισεκατομμύρια δολάρια για την επόμενη 30ετία. Επιπλέον, οι στρατιωτικές δαπάνες στην Ελλάδα αυξήθηκαν κατά 30 τοις εκατό μεταξύ 1989 και 1999. Το ποσοστό αυτό είναι εκπληκτικό για μια χώρα του μεγέθους της Ελλάδας. Η ελληνική κυβέρνηση ήθελε μια σημαντική μείωση του στρατιωτικού προϋπολογισμού γιατί αναζητούσε τρόπους να επιταχύνει τις οικονομικές μεταρρυθμίσεις προκειμένου να ενταχθεί στην ΟΝΕ / ευρώ πριν από την εισαγωγή των χαρτονομισμάτων και των κερμάτων την 1η Ιανουαρίου 2002. Επομένως, είναι εύκολο να αντιληφθεί κανείς την ιδέα της ελληνικής κυβέρνησης ότι επιτρέποντας να γίνει η Τουρκία υποψήφια χώρα της ΕΕ θα μπορούσαν και οι δύο χώρες να μειώσουν τις στρατιωτικές δαπάνες τους. Αυτό θα έδινε στην Ελλάδα περισσότερο χώρο για ελιγμούς στον δημοσιονομικό σχεδιασμό της για ένταξη στην ΟΝΕ. Παρόλα αυτά η Ελλάδα γνώριζε ότι η μεταστροφή της πολιτικής της το 1999, με την άρση της αρνησικυρίας, σήμαινε ότι θα έχανε μέρος από την πίεση που ασκούσε πάνω στην Τουρκία, ήταν πρόθυμη, όμως, να προχωρήσει με αυτή την κίνηση γιατί, έτσι, θα είχε την ΕΕ ως εταίρο για την επίλυση των διμερών προβλημάτων με την Τουρκία.

Η Ένωση είχε επικεντρώσει την προσοχή της στην ενσωμάτωση της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, αλλά οι εξελίξεις στα Βαλκάνια είχαν αναδείξει τη σημασία προώθησης της σταθερότητας των γύρω περιοχών. Η διαμόρφωση των συμφωνιών μεταξύ της ΕΕ και της Τουρκίας έπρεπε να προχωρήσει πέρα από το καθεστώς της τελωνειακής ένωσης και να ενσωματώσει την πολιτική άμυνας και ασφάλειας. Θα ήταν δύσκολο να διατηρηθεί μια σχέση τελωνειακής ένωσης για μεγάλο χρονικό διάστημα χωρίς να τη συνδέουν κι άλλες ρυθμίσεις πέρα από αυτό. Δεδομένου ότι οι συζητήσεις εκείνο το διάστημα στην Τουρκία για την τελωνειακή ένωση έδειχναν ότι υπήρχε ακόμη και η πιθανότητα για την έξοδο της από αυτή εάν δεν βελτιωνόταν εν καιρώ. Η τουρκική ελίτ είχε επισημάνει τη δυσαρέσκεια της με το καθεστώς της τελωνειακής ένωσης ως αυτοσκοπό και ήθελε να

ακολουθήσει η Τουρκία ένα πιο ενεργό ρόλο στο αναδυόμενο σύστημα ασφάλειας της Ευρώπης.

Εκείνη την εποχή, είμαστε μάρτυρες της δημιουργία μιας αρχιτεκτονικής ασφάλειας για την Ευρώπη και την ΕΕ. Πρόσφατες, τότε, εξελίξεις έδειχναν ότι η ΕΕ θα αποκτούσε έναν πιο σημαντικό ρόλο στον τομέα της ασφάλειας και ορισμένες λειτουργίες της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης μπορούσαν να μεταφερθούν στην ΕΕ. Ήταν επίσης προφανές ότι η ΕΕ θα συνεργαζόταν στενά με το NATO για την ανάπτυξη της ασφάλειας της. Η τότε πρόσφατη Διάσκεψη Κορυφής του NATO στην Ουάσινγκτον⁵¹ και η νέα «στρατηγική αντίληψη» αντικατοπτρίζουν σαφώς την αυξανόμενη σημασία των ανησυχιών της «εκτός περιοχής» γεγονότων σε μια ευρύτερη προοπτική για τα ζητήματα της ευρωπαϊκής ασφάλειας. Τα γεγονότα στη Βοσνία και στο Κοσσυφοπέδιο κατέδειξαν σαφώς τη σημασία για την ευρωπαϊκή ασφάλεια εκείνου που κάποτε θεωρούνταν θέμα «εκτός περιοχής». Η Τουρκία είχε διαδραματίσει καίριο ρόλο και στις δύο συγκρούσεις. Δεδομένου ότι η ΕΕ όλο και περισσότερο εμπλέκεται στα ευρύτερα θέματα ασφάλειας της Ευρώπης μαζί με το NATO, θα ήταν πιο δύσκολο να αγνοηθεί ο ρόλος της Τουρκίας στον αυτόν τον τομέα. Αυτό έκανε όλο και περισσότερο αναγκαία τη δημιουργία μιας σχέσης συνεργασίας μεταξύ της Τουρκίας και της ΕΕ.

Ενώ το επίκεντρο⁵² της ΕΕ σχετικά με την ενσωμάτωση των χωρών της Κεντρικής και της Ανατολικής Ευρώπης έκανε την αίτηση της Τουρκίας κάπως δευτερεύουσα, ευρύτεροι γεωπολιτικοί λόγοι έδωσαν ένα «κεντρικό» ρόλο στην Τουρκία. Η Σύνοδος Κορυφής του Ελσίνκι ξεπέρασε τη μακροχρόνια ασάφεια για το αν η Τουρκία είναι μια ευρωπαϊκή χώρα κι, έτσι, προσφέρθηκε στην Τουρκία ένα καθεστώς υποψήφιας χώρας στο πλαίσιο της παρούσας διαδικασίας διεύρυνσης, μαζί με άλλες δώδεκα υποψήφιες χώρες μετά την προσθήκη της Μάλτας.

Επίσης, η Τουρκία έγινε μέλος της ίδιας εταιρικής σχέσης προσχώρησης με τις υπόλοιπες υποψήφιες χώρες. Πρόκειται για μια σαφή δήλωση βούλησης της ΕΕ για την παροχή οικονομικής και τεχνικής

⁵¹ NATO's Strategic Concept, NATO Press Release NAC-5 (99) 65-24, April 1999, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm

⁵² Eralp A, 2000, Turkey in the enlargement process: from Luxembourg to Helsinki, <http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/01/atila-eralp.pdf>

υποστήριξης για την προετοιμασία της Τουρκίας για την ένταξη, όπως έγινε και με τις άλλες υποψήφιες χώρες. Σε αυτό το θέμα, υπήρχε μια σημαντική διαφορά μεταξύ του Λουξεμβούργου και του Ελσίνκι. Ενώ στο Λουξεμβούργο η Τουρκία αντιμετωπίστηκε διαφορετικά από τις άλλες υποψήφιες χώρες, στο Ελσίνκι προσφέρθηκε μια εταιρική σχέση προσχώρησης. Τα ψηφίσματα σχετικά με την Τουρκία ήταν ριζικά διαφορετικά από το Λουξεμβούργο: η ΕΕ ήταν πιο ανοιχτή, χωρίς αποκλεισμούς και με λιγότερες διακρίσεις. Ως αποτέλεσμα, η τουρκική κυβέρνηση είδε τα ψηφίσματα του Ελσίνκι πολύ θετικά, ως διόρθωση των λαθών του Λουξεμβούργου.

Συγκεκριμένα στα συμπεράσματα της Προεδρίας του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου⁵³ στο Ελσίνκι προβλεπόταν ότι η Τουρκία θα καρπωθεί τα οφέλη από μια προενταξιακή στρατηγική για την ενθάρρυνση και στήριξη των μεταρρυθμίσεών της. Αυτό θα μπορούσε επίσης να περιλαμβάνει μια εταιρική σχέση για την προσχώρηση, η οποία θα καταρτιστεί αναλόγως, σε συνδυασμό με εθνικό πρόγραμμα για την υιοθέτηση του κοινοτικού κεκτημένου. Η Τουρκία θα συμμετέχει σε κοινοτικά προγράμματα ανοικτά σε άλλες υποψήφιες χώρες και οργανισμούς. Επίσης, θα πρέπει να προσκαλείται στις συνεδριάσεις μεταξύ των υποψηφίων κρατών και της ΕΕ στο πλαίσιο της διαδικασίας προσχώρησης. Θα οριζόταν ένα ενιαίο πλαίσιο για τον συντονισμό όλων των πόρων της χρηματοδοτικής συνδρομής της ΕΕ για την προενταξιακή διαδικασία. Τέλος, η Επιτροπή θα παρακολουθεί την Τουρκία τακτικά με εκθέσεις προόδου, μια διαδικασία που είχε αρχίσει να εφαρμόζεται από το 1998.

Η αλλαγή στη σχέση μεταξύ της ΕΕ και της Τουρκίας, όπως εκδηλώνεται με την Σύνοδο Κορυφής του Ελσίνκι προήλθε κυρίως από την ΕΕ και όχι από την Τουρκία. Στον απόηχο της Συνόδου Κορυφής του Λουξεμβούργου, αυξήθηκαν οι επικρίσεις για το πλαίσιο της διεύρυνσης εντός της ΕΕ - ότι κράτησε ένα στενό και με διακρίσεις όραμα για τη διεύρυνση και οδήγησε στη δημιουργία των συνόρων με βάση τη γεωγραφικά και θρησκευτικά κριτήρια και πολιτιστικές αξίες. Η αλλαγή της γερμανικής κυβέρνησης από τους Χριστιανοδημοκρατικούς σε ένα συνασπισμό Σοσιαλο

---

⁵³ Ilgaz M, Toygür İ, 2011 , EU-Turkey Accession Negotiations: the State of Play and the Role of the New Turkish Foreign Policy (WP), http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano_eng/Content?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_in/zonas_in/dt8-2011

- Δημοκρατών έφερε μια νέα στάση σχετικά με τη διαδικασία διεύρυνσης και την Τουρκία (πιο ανοιχτή και χωρίς αποκλεισμούς). Η ΕΕ είχε επικεντρωθεί για μεγάλο χρονικό διάστημα σε οικονομικά και πολιτικά ζητήματα και όχι σε γεωπολιτικούς παράγοντες. Η στάση αυτή άρχισε να αλλάζει μετά την κρίση του Κοσσυφοπεδίου. Αξιωματούχοι της ΕΕ άρχισαν να συνειδητοποιούν ότι η αστάθεια στα Βαλκάνια θα έχει αρνητικές επιπτώσεις στην διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Αν βασιλεύει η αστάθεια σε γειτονικές περιοχές, θα ήταν εξαιρετικά δύσκολο να δημιουργηθεί μια Ευρώπη που θα βασίζεται στην ιδέα της ειρήνης. Με την υιοθέτηση του νέου Συμφώνου Σταθερότητας στα Βαλκάνια, η ΕΕ επικεντρώθηκε περισσότερο στα προβλήματα της περιοχής. Μια τέτοια προσέγγιση στα Βαλκάνια απαιτούσε μια νέα σχέση ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία. Οι τραγικοί σεισμοί στις δύο χώρες δημιούργησαν ένα νέο κλίμα συνεργασίας και φάνηκε μια αυξανόμενη προσέγγιση μεταξύ της Τουρκίας και της Ελλάδας, που εκδηλώθηκε με συχνές επισκέψεις υψηλών αξιωματούχων μετά από πολλά χρόνια.

Δεν είναι τυχαίο ότι η τουρκική υποψηφιότητα προσφέρθηκε σε μια Σύνοδο Κορυφής στην οποία ελήφθησαν σημαντικές αποφάσεις για την εδραίωση της ευρωπαϊκής πολιτικής ασφάλειας και άμυνας. Η Σύνοδος Κορυφής του Ελσίνκι αποφάσισε να δημιουργήσει στρατιωτικές δυνάμεις μέχρι και 50.000-60.000 άτομα για την αντιμετώπιση διεθνών κρίσεων. Η στάση αυτή δείχνει την αποφασιστικότητα της ΕΕ να αναπτύξει αυτόνομη ικανότητα στον τομέα της ασφάλειας αλλά και σε συντονισμό με ΝΑΤΟ. Η ανάπτυξη αυτής της κοινής πολιτικής ασφάλειας και άμυνας απαιτεί επίσης μια πιο λειτουργική σχέση ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία. Θα ήταν αρκετά δύσκολο για την ΕΕ να αναπτύξει μια κοινή πολιτική για την ασφάλεια και την άμυνα, αν συγκρουσιακές σχέσεις συνεχίζονταν ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία, ιδίως όσον αφορά τα Βαλκάνια. Εν συντομία, η παρούσα στάση της ΕΕ για την εδραίωση μιας κοινής πολιτικής για την ασφάλεια και την άμυνα δείχνει την αυξανόμενη σημασία των γεωπολιτικών παραγόντων στην ημερήσια διάταξη της ΕΕ.

Η Σύνοδος Κορυφής του Ελσίνκι ήταν ένα σημείο καμπής στις σχέσεις της Τουρκίας με την ΕΕ διευκρινίζοντας τη θέση της Τουρκίας στο πλαίσιο της παρούσας διαδικασίας διεύρυνσης. Η αλλαγή αυτή, επίσης, απαιτεί μια νέα στάση της τουρκικής πλευράς προς την ΕΕ.

5.2 Η σύνοδος κορυφής της Κοπεγχάγης

Η ιστορική Σύνοδος Κορυφής της Κοπεγχάγης⁵⁴ ήταν άλλο ένα ορόσημο στη μακρά ιστορία των σχέσεων μεταξύ της Τουρκίας και της ΕΕ. Η άσκηση πίεσης των ΗΠΑ για λογαριασμό της Τουρκίας και το πιο σημαντικό, η ισχυρή βούληση όλων στην Άγκυρα να αναδιοργανώσουν ριζικά το σύστημά της Τουρκίας οδήγησε σε προοδευτικές μεταρρυθμίσεις. Στις Βρυξέλλες, δεν περίμεναν ότι η Τουρκία θα είναι σε θέση να λάβει όλα τα ουσιαστικά μέτρα όσον αφορά την εκπλήρωση των πολιτικών κριτηρίων, στα μέσα του καλοκαιριού του 2002. Προς έκπληξη όλων, η κυβέρνηση συνασπισμού κατάφερε να περάσει στις 3 Αυγούστου μεταρρυθμίσεις μετά από παρατεταμένες συνελεύσεις.

Συγκεκριμένα⁵⁵:

- Κατήργησε τη θανατική ποινή, εκτός από τα εγκλήματα που διαπράχθηκαν σε περιόδους πολέμου ή επικείμενης απειλής πολέμου, σύμφωνα με το Πρόσθετο Πρωτόκολλο της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προστασία των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
- Κατήργησε το νομικό περιορισμό στη μετάδοση των διάφορων γλωσσών και διαλέκτων που χρησιμοποιούνται παραδοσιακά από τους Τούρκους πολίτες στην καθημερινή τους ζωή
  - Εξασφάλισε την αναμετάδοση των εκπομπών σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τη διασυνοριακή τηλεόραση.
  - Χορήγησε δικαίωμα εκπαίδευσης και σε άλλες γλώσσες εκτός από την τουρκική, ανοίγοντας το δρόμο στις εθνικές μειονότητες
  - Η ελευθερία της έκφρασης ενισχύθηκε με μια νέα διάταξη που υπογραμμίζει ότι οι εκφράσεις της σκέψης, που γίνονται χωρίς σκόπιμη πρόθεση να προσβάλουν ή να χλευάσουν τους θεσμούς της

---

⁵⁴ Gültasli S, The Copenhagen Summit: A New Era or Another "Déjà Vu" for Turkey?, *Τουρκική Εφημερίδα Διεθνών Σχέσεων*, Vol.1, No.4, Χειμώνας 2002, <http://alternativesjournal.net/volume1/number4/selcukpdf.pdf>

⁵⁵ The Copenhagen Summit: The Lithmus Test for Turkish Candidacy, 2002, <http://www.turkishpolicy.com/dosyalar/files/TPQ-2002-3-Vural.pdf>

Δημοκρατίας, δεν θα τιμωρούνται (τροποποίηση του περίφημου άρθρου 312 του τουρκικού ποινικού κώδικα)

- Το πεδίο εφαρμογής της ελευθερίας του Τύπου επεκτείνεται από τις τροπολογίες που καταργούν ποινές φυλάκισης.

- Επεκτείνεται το δικαίωμα του συνέρχεσθαι και του συνεταιρίζεσθαι

- Θρησκευτικές κοινότητες, όπως ορίζονται στη Συνθήκη της Λοζάννης έχουν τη δυνατότητα να αποκτούν και να διαθέτουν ακίνητη περιουσία

- Τελεσίδικες αποφάσεις των τουρκικών δικαστηρίων, τις οποίες το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου βρήκε να έχουν παραβιάσει τη Σύμβαση για την Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών και των πρόσθετων πρωτοκόλλων της και οι οποίες δημιουργούν ανεπανόρθωτη βλάβη σύμφωνα με τη Σύμβαση, μπορούν να επανεξεταστούν

- Προστέθηκαν νέες διατάξεις στον τουρκικό ποινικό κώδικα ώστε να καθορίσουν το έγκλημα της παράνομης διακίνησης μεταναστών και να επιβάλλουν κυρώσεις για τους δράστες αυτού του εγκλήματος.

Αυτό το πακέτο περιέχει τις πιο σαρωτικές και εκτενείς μεταρρυθμίσεις που έχουν επιτευχθεί ποτέ από την Τουρκία από το 1946 όταν εισήλθε σε ένα πολυκομματικό δημοκρατικό σύστημα. Σε μια περίοδο πολιτικής αβεβαιότητας, με τον κίνδυνο προκήρυξης πρόωρων βουλευτικών εκλογών, η έγκριση αυτών των μεταρρυθμίσεων καταδεικνύει σαφώς την προσπάθεια δέσμευση της χώρας προς τη δημοκρατία, τα ανθρώπινα δικαιώματα, το κράτος δικαίου και την προστασία των μειονοτήτων ως οικουμενικών αξιών. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές αντανakλούν μια δραστική και ουσιαστική αλλαγή στην έννοια της ταυτότητας και της τουρκικής υπηκοότητας.

Η Επιτροπή ανακοίνωσε⁵⁶ στα τέλη Σεπτεμβρίου ότι οι εκθέσεις προόδου θα δημοσιευτούν μια εβδομάδα νωρίτερα από ό, τι είχε ανακοινωθεί (9 Οκτωβρίου). Ο λόγος ήταν για να δοθεί περισσότερος χρόνος στους ηγέτες να αξιολογήσουν τις εξελίξεις όσον αφορά στις δέκα υποψήφιες χώρες που αναμενόταν να γίνουν μέλη μέχρι το τέλος του έτους 2002.

Αφού η Τουρκία είχε περάσει τις δέσμες των μεταρρυθμίσεων και η γερμανική Καγκελάρια Γκέρχαρντ Σρέντερ είχε κερδίσει τις εκλογές στις 22 του Σεπτεμβρίου, η τουρκική ηγεσία αύξησε τις προσδοκίες της. Η Άγκυρα είχε δηλώσει σε πολλές περιπτώσεις ότι τώρα ήταν η σειρά της ΕΕ να απαντήσει. Ο τύπος της απάντησης έπρεπε να είναι σαφής: να δώσει μια συγκεκριμένη ημερομηνία για την έναρξη των ενταξιακών συνομιλιών. Ήταν ένα δίκαιο αίτημα, σύμφωνα με την Τουρκία, αφού ήταν η μόνη υποψήφια χώρα μεταξύ των δεκατριών, η οποία δεν είχε ακόμη ξεκινήσει τις ενταξιακές διαπραγματεύσεις.

Ο πρώην υπουργός Εξωτερικών της Ισπανίας Josep Pique I Camps κατά τη διάρκεια της Συνόδου Κορυφής της Σεβίλλης τον Ιούνιο του 2002 τόνισε ότι είχε έρθει η ώρα να προχωρήσει η τουρκική υποψηφιότητα. Όταν οι ηγέτες της ΕΕ αποφάσισαν για τις λεπτομέρειες σχετικά με τα επόμενα δέκα χρόνια στη Σύνοδο Κορυφής στη Νίκαια το 2000, η Τουρκία είχε για μια ακόμη φορά μείνει εκτός, δεδομένου ότι δεν είχε ακόμη αρχίσει τις συνομιλίες.

Η Έκθεση Προόδου του 2002, συνοπτικά, ανέφερε τις θετικές εξελίξεις στην Τουρκία, αλλά δεν ανταποκρίθηκε στις προσδοκίες της Άγκυρας να συνιστά την έναρξη των ενταξιακών συνομιλιών. Το 147 σελίδων έγγραφο έδωσε τον απολογισμό των μεταρρυθμίσεων λεπτομερώς και στην εφαρμογή τους. Ωστόσο, αυτό συνεπαγόταν ότι η Τουρκία είχε πολύ δρόμο μπροστά της για να ξεκινήσει διαπραγματεύσεις πόσο μάλλον μια ενδεχόμενη προσχώρηση.

Στις 9 Οκτωβρίου, η ΕΕ δήλωσε ότι 10 υποψήφιες χώρες, συμπεριλαμβανομένης και της Κύπρου, ήταν πλέον έτοιμες για την προσχώρηση. Η Βουλγαρία και η Ρουμανία, αν συνέχιζαν με ικανοποιητικό τρόπο, θα ήταν το 2007. Και, τέλος, για την Τουρκία δεν υπήρχε τίποτα το

---

⁵⁶ Gültasli S, The Copenhagen Summit: A New Era or Another "Déjà Vu" for Turkey?, *Τουρκική Εφημερίδα Διεθνών Σχέσεων*, Vol.1, No.4, Χειμώνας 2002, <http://alternativesjournal.net/volume1/number4/selcukpdf.pdf>

συγκεκριμένο, αλλά μόνο δηλώσεις, τόσο από τον Πρόεδρο της Επιτροπής Romano Prodi όσο και από τον Επίτροπο Διεύθυνσης, κ. Günter Verheugen. Ο Πρόεδρος της Επιτροπής Romano Prodi στην προετοιμασία του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Κοπεγχάγης δήλωνε⁵⁷ « Τέλος, θα ήθελα να πω λίγα λόγια σχετικά με την Τουρκία. Το Κοινοβούλιο είχε ήδη την ευκαιρία να συζητήσει το ζήτημα εκτενώς. Από την πλευρά μου, θα ήθελα να εκφράσω ακόμα μία φορά τη θέση μας, ιδίως υπό το πρίσμα των πρόσφατων επαφών που είχαμε ο Επίτροπος Verheugen και εγώ με τον ηγέτη του ΑΚΡ, κ. Ερντογάν. Βάσει των συμπερασμάτων του Ελσίνκι, η Επιτροπή θεωρεί την Τουρκία μια υποψήφια χώρα όπως όλες τις άλλες, η οποία κατά συνέπεια υπόκειται στα ίδια, πανομοιότυπα κριτήρια αξιολόγησης. Η έκθεση που παρουσίασε η Επιτροπή τον Οκτώβριο όσον αφορά την Τουρκία βασίζεται σε αντικειμενικές πληροφορίες τις οποίες κανείς δεν αμφισβήτησε. Στην έκθεση υπογραμμίζονται οι πρόοδοι που συντελέστηκαν προς την κατεύθυνση της εκπλήρωσης των κριτηρίων της Κοπεγχάγης και, παράλληλα, επισημαίνονται οι δυσκολίες που εξακολουθούν ακόμη να υπάρχουν. Εν ολίγοις, πολλά έγιναν στην Τουρκία, αλλά πολλά πρέπει να γίνουν ακόμη. Το επιβεβαιώνει το ίδιο το νομοθετικό πρόγραμμα της νέας τουρκικής κυβέρνησης. Πράγματι, προβλέπει την παρουσίαση στο τουρκικό Κοινοβούλιο πολλών πακέτων νομοθετικών μέτρων, καθώς και συνταγματικών τροποποιήσεων, για την εδραίωση της δημοκρατίας και των δικαιωμάτων του ανθρώπου στη χώρα. Η ΕΕ πρέπει να ενθαρρύνει αυτή τη διαδικασία. Είναι προς το συμφέρον μας, ένας μεγάλος εταίρος όπως η Τουρκία, ο ρόλος της οποίας είναι πολύ σημαντικός από στρατηγική, πολιτική και οικονομική άποψη, να ενισχύσει τους θεσμούς της και να βελτιώσει την ποιότητα της δημοκρατίας και να δεσμευτεί σαφώς επί των αξιών και των αρχών που αποδεχόμαστε όλοι. Εξάλλου, πριν λάβουμε μια αμετάκλητη απόφαση, πρέπει να βεβαιωθούμε ότι η χώρα αυτή πληροί όλους τους όρους, ακριβώς όπως πράξαμε με τις άλλες υποψήφιες χώρες». Ο Επίτροπος Διεύθυνσης Verheugen για την υποψηφιότητα της Τουρκίας στη βελγική εφημερίδα Le Soir υποστήριξε ότι η ένταξη της Τουρκίας ήταν ακόμα ένα ερωτηματικό. Παραδέχεται ότι η Τουρκία

---

⁵⁷Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Προετοιμασία του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Κοπεγχάγης στις 12/13 Δεκεμβρίου 2002, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+20021204+ITEM-003+DOC+XML+V0//EL>

έχει κάνει τεράστια βήματα μεταρρυθμίσεων, ωστόσο, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η Τουρκία δεν πληροί πλήρως τα πολιτικά κριτήρια.

Η έκθεση της Επιτροπής αναφέρει ότι παρά το «μεγάλο άλμα προς τα εμπρός» από την Τουρκία να ανταποκριθεί στα Κριτήρια της Κοπεγχάγης, ήταν πολύ μακριά από το στόχο και, επομένως, δεν μπορούσε να οριστεί η ημερομηνία έναρξης των ενταξιακών διαπραγματεύσεων. Συγκεκριμένα γινόταν μνεία σε σημαντικούς περιορισμούς, κυρίως, στην ελευθερία της έκφρασης, συμπεριλαμβανομένων του γραπτού Τύπου και της ραδιοτηλεόρασης, του συνέρχεσθαι ειρηνικώς, του συνεταιρίζεσθαι, στην ανεξίθρησκία και στο δικαίωμα της δικαστικής προστασίας.

Επίσης, πολλές από τις μεταρρυθμίσεις απαιτούσαν τη θέσπιση ειδικών ρυθμίσεων ή άλλων διοικητικών μέτρων, που να είναι σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα. Για να είναι αποτελεσματικές, οι μεταρρυθμίσεις θα έπρεπε να εφαρμοστούν στην πράξη από εκτελεστικά και δικαστικά όργανα σε διάφορα επίπεδα σε όλη τη χώρα. Τέλος μια σειρά από σημαντικά ζητήματα που προέκυπταν στο πλαίσιο των πολιτικών κριτηρίων δεν είχαν ακόμη αντιμετωπιστεί επαρκώς. Αυτά περιλάμβαναν την καταπολέμηση των βασανιστηρίων και της κακομεταχείρισης, τον πολιτικό έλεγχο του στρατού και τη συμμόρφωση με τις αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Δεν παραλείπεται, βέβαια, να σημειωθεί η αξιοσημείωτη πρόοδος των τελευταίων ετών και η Τουρκία ενθαρρύνεται να συνεχίσει τη μεταρρυθμιστική διαδικασία για την ενίσχυση της δημοκρατίας και της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αυτό θα επιτρέψει στην Τουρκία να ξεπεράσει τα υπόλοιπα εμπόδια για την πλήρη συμμόρφωση με τα πολιτικά κριτήρια.

Η τούρκικη ηγεσία φάνηκε απογοητευμένη από το αποτέλεσμα και θεώρησε ότι η ΕΕ δεν ήταν δίκαιη με την Τουρκία. Ο Πρόεδρος Αχμέτ Νετζντέτ Σεζέρ, ο τότε πρωθυπουργός Μπουλέντ Ετσεβίτ και ο τότε αναπληρωτής Πρωθυπουργός Μεσούτ Γιλμάζ, όλοι επέκριναν την έκθεση που δεν ανταποκρινόταν στις προσδοκίες της Τουρκίας. Ο πρώην υπουργός Εξωτερικών Sükrü Gürel ήταν πιο τολμηρός και προειδοποίησε τις Βρυξέλλες ότι η Άγκυρα θα μπορούσε να μειώσει τις σχέσεις της με την ΕΕ, αν δεν υπήρχε ημερομηνία προσχώρησης από την επερχόμενη σύνοδο κορυφής της Κοπεγχάγης.

Ωστόσο, όταν η ημερομηνία για τη σύνοδο κορυφής της διεύρυνσης πλησίασε μια αλλαγή της διάθεσης έγινε αισθητή σε όλη την Ευρώπη για την ενδεχόμενη ένταξη της Τουρκίας. Οι περισσότεροι υποστήριζαν ότι οφείλεται βασικά στην τεράστια αμερικανική πίεση, ιδιαίτερα στους Γερμανούς για λογαριασμό της Τουρκίας. Τελικά, η σύνοδος κορυφής της διεύρυνσης τελείωσε με ένα πολύ θετικό σημείο για την Τουρκία αυξάνοντας τις προοπτικές για μια πιθανή ημερομηνία έναρξης των διαπραγματεύσεων. Η Σύνοδος Κορυφής της Κοπεγχάγης κατέληξε στο συμπέρασμα: « Η Ένωση χαιρετίζει τα σημαντικά βήματα που έχει πραγματοποιήσει η Τουρκία για την εκπλήρωση των πολιτικών κριτηρίων της Κοπεγχάγης και για το γεγονός ότι η Τουρκία έχει προχωρήσει σχετικά με τα οικονομικά κριτήρια και στην ευθυγράμμιση με το κοινοτικό κεκτημένο, όπως ορίζεται στην τακτική έκθεση της Επιτροπής. Αυτό έφερε στο προσκήνιο την έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων με την Τουρκία. Η Ένωση ενθαρρύνει την Τουρκία να συνεχίσει τη μεταρρυθμιστική της διαδικασία και να πραγματοποιήσει περαιτέρω συγκεκριμένα βήματα προς την κατεύθυνση της εφαρμογής, τα οποία θα προωθήσουν την προσχώρηση της Τουρκίας, σύμφωνα με τις ίδιες αρχές και κριτήρια που ισχύουν για τα λοιπά υποψήφια κράτη. Εάν το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τον Δεκεμβρίου 2004, βάσει έκθεσης και μετά από σύσταση της Επιτροπής, αποφασίσει ότι η Τουρκία πληροί τα πολιτικά κριτήρια της Κοπεγχάγης, η ΕΕ θα αρχίσει τις ενταξιακές διαπραγματεύσεις με την Τουρκία χωρίς καθυστέρηση». Εν τω μεταξύ, οι ηγέτες των κρατών μελών της ΕΕ συμφώνησαν να επεκτείνουν και να αναπτύξουν τη συνεργασία για την Τελωνειακή Ένωση και να παρέχουν στην τουρκική κυβέρνηση αυξημένη προενταξιακή χρηματοδοτική βοήθεια.

5.3 Η απόφαση έναρξης των ενταξιακών διαπραγματεύσεων

Η Σύνοδος Κορυφής των Βρυξελλών⁵⁸ στις 16-17 Δεκεμβρίου 2004 αφιέρωσε ένα πολύ σημαντικό μέρος των συμπερασμάτων της στην Τουρκία. Το πιο κρίσιμο σημείο στο έγγραφο, από την πλευρά της Τουρκίας, ήταν αυτό που έθεσε ένα χρονοδιάγραμμα για την έναρξη των διαπραγματεύσεων με την Τουρκία, δηλαδή την 3^η Οκτωβρίου 2005. Αν και αναφερόταν ότι «ο κοινός στόχος των διαπραγματεύσεων είναι η προσχώρηση», το Συμπέρασμα ενσωματώνει πάρα πολλούς περιορισμούς, παρεκκλίσεις, εξαιρέσεις και προϋποθέσεις που δείχνουν ότι η Τουρκία δεν πρόκειται να τυγχάνει ίσης μεταχείρισης κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων, σε σύγκριση με προηγούμενες ενταξιακές διαπραγματεύσεις. Συγκεκριμένα:

- Ομόφωνη συμφωνία των κρατών μελών της ΕΕ θα πρέπει να απαιτείται τόσο για το άνοιγμα και το κλείσιμο των επιμέρους κεφαλαίων (35 στο σύνολο). Αυτό σημαίνει ότι οι διαπραγματεύσεις ενδέχεται να καθυστερήσουν ως αποτέλεσμα της αρνησικυρίας οποιουδήποτε κράτους σε οποιοδήποτε στάδιο
- Παρόντων των μελών της ΕΕ θα, κατά τη διάρκεια των ενταξιακών διαπραγματεύσεων και για κάποιο χρονικό διάστημα μετά την ένταξη, να μπορούν να επιβάλλουν περιορισμούς και να λάβουν μέτρα διασφάλισης, τουλάχιστον στους τομείς της ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων, των διαρθρωτικών πολιτικών και της γεωργίας. Αυτός είναι ένας άλλος τρόπος διασφάλισης ότι οι Τούρκοι διακινούμενοι εργαζόμενοι δεν θα πρέπει να επιτρέπεται να κυκλοφορούν σε όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ, ακόμη και μετά την ένταξη της Τουρκίας για πολλά χρόνια στο μέλλον, και η Τουρκία δεν θα επιτρέπεται να πάρει ένα δίκαιο μερίδιο των πόρων της ΕΕ για την αντιμετώπιση των περιφερειακών ανισοτήτων, την ενίσχυση ευαίσθητων τομέων, όπως τον εκσυγχρονισμό των γεωργικών της

---

⁵⁸ Brussels European Council, Presidency Conclusions, Brussels, 17 December 2004, 16238/04, http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/83201.pdf

καλλιεργειών, δηλαδή, μεταξύ άλλων, για τη διευκόλυνση της διαδικασίας προσαρμογής της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής της ΕΕ

- Οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις δεν μπορεί να συναφθούν πριν από το 2014

- Εάν οι θεσμοί της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Τουρκία γίνουν θέμα «σοβαρής και διαρκούς παραβίασης», το Συμβούλιο των Υπουργών της ΕΕ μπορεί να αποφασίσει να αναστείλει τις διαπραγματεύσεις με ειδική πλειοψηφία.

Ο τρόπος⁵⁹ με τον οποίο τα συμπεράσματα της Συνόδου Κορυφής των Βρυξελλών έχουν διατυπωθεί όσον αφορά στην τούρκικη υποψηφιότητα, ο τόνος της γλώσσας, καθώς και ο βαθμός του φόβου και της διστακτικότητας που μεταφράζονται σε λέξεις ενσωματώνουν τις προβληματικές πτυχές των ιστορικών δεσμών μεταξύ της Τουρκίας και της ΕΕ. Η Τουρκία αντιμετωπίζεται ως «άνισος» συνεργάτης. Η έλλειψη σαφήνειας στις υποχρεώσεις της ΕΕ έναντι της Τουρκίας περνά μέσα από το γράμμα και το πνεύμα του κειμένου.

---

⁵⁹ Aral B, Making Sense of the Anomalies in Turkish-European Union Relations, Journal of Economic and Social Research 7(1), 99-120, <http://www.fatih.edu.tr/~jesr/jesr.aral..pdf>

6^ο—Κεφάλαιο: Η πορεία των ενταξιακών διαπραγματεύσεων

6.1 Η υιοθέτηση του κοινοτικού κεκτημένου

Για την Τουρκία⁶⁰, το 2006 έγινε μια πιο δύσκολη χρονιά για τις σχέσεις της με την ΕΕ, ακόμη και μετά την έναρξη των επίσημων διαπραγματεύσεων μεταξύ Βρυξελλών και Άγκυρας. Η συμμετοχή της Κύπρου στην ΕΕ, παρά την ελληνο - κυπριακή απόρριψη του σχεδίου ενοποίησης των Ηνωμένων Εθνών, και τη δημόσια στάση της Τουρκίας ότι δεν ασχολείται με την ελληνο - κυπριακή κυβέρνηση, επιδείνωσε περαιτέρω τις σχέσεις και πιθανόν συνέβαλλε σε μια αλλαγή στάσης απέναντι στην Τουρκία από την ΕΕ. Κατ' αρχάς, η Κύπρος εξέφρασε την αντίθεσή της στο επίσημο άνοιγμα και κλείσιμο του πρώτου από τα 35 κεφάλαια των διαπραγματεύσεων, εκτός αν η Άγκυρα εκπλήρωνε τις υποχρεώσεις της, να αναγνωρίσει, δηλαδή, όλα τα 10 νέα κράτη μέλη της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένης και της Κύπρου. Παρά την κυπριακή θέση, το Κεφάλαιο Επιστήμη και Έρευνα θεωρήθηκε ένα από τα λιγότερο αμφιλεγόμενα του κοινοτικού κεκτημένου, και άνοιξε στις 12 Ιουνίου 2006. Ωστόσο, στις 16 Ιουνίου η Προεδρία της ΕΕ εξέδωσε δήλωση που αναφερόταν εμμέσως στην Τουρκία η οποία συνέχιζε να αρνείται να ανοίξει τα λιμάνια της και τα αεροδρόμια στην Κύπρο, όπως απαιτείται από την τελωνειακή ένωση της Τουρκίας με την ΕΕ. Η ΕΕ και πάλι υποστήριξε⁶¹ ότι εάν η Τουρκία «δεν εφαρμόσει πλήρως τις υποχρεώσεις της, αυτό θα έχει αντίκτυπο στην διαπραγματευτική διαδικασία».

Η Άγκυρα απάντησε ότι η Τουρκία δεν θα ανοίξει τα λιμάνια και τον εναέριο χώρο της έως ότου η ΕΕ άρει την «απομόνωση» των Τουρκοκυπρίων με την παροχή οικονομικής βοήθειας που είχε υποσχεθεί και το απευθείας εμπόριο μεταξύ της ΕΕ και του βόρειου τμήματος της Κύπρου, ενισχύσεις οι οποίες μπλοκαρίζονταν από την Κύπρο. Ο Επίτροπος Διεύθυνσης της ΕΕ Oli

⁶⁰ Morelli V, Migdalovitz C, European Union Enlargement: A Status Report on Turkey's Accession Negotiations, 2009, <http://fpc.state.gov/documents/organization/132253.pdf>

⁶¹ Council of the European Union - 15/16 June (2006), Presidency Conclusions, <http://www.consilium.europa.eu>.

Rehn, προειδοποίησε την Άγκυρα ότι η επίλυση του ζητήματος Κύπρος ήταν ένα κεντρικό εμπόδιο στις ενταξιακές συνομιλίες και ότι «σύγκρουση» ερχόταν, εάν η Τουρκία δεν άρχιζε εκ νέου την εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων και την τήρηση των δεσμεύσεών της από τη Συμφωνία Προσχώρησης και το Πρόσθετο Πρωτόκολλο.

Τον Ιούλιο του 2006, η Φινλανδία ανέλαβε την εκ περιτροπής προεδρία της ΕΕ, και η πρωθυπουργός της Φινλανδίας προέτρεψε την Τουρκία να επιλύσει το επίμαχο ζήτημα με την Κύπρο όσον αφορά στην πρόσβαση σε λιμένες ή αερολιμένες από το τέλος του 2006. Τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους ο πρόεδρος της Επιτροπής Ζοζέ Μανουέλ Μπαρόζο και στη συνέχεια ο Φιλανδός Υπουργός Εξωτερικών Erkki Tuomioja προειδοποίησαν την Τουρκία για το ρυθμό των μεταρρυθμίσεων και για το θέμα της Κύπρου. Η Επιτροπή Εξωτερικών Υποθέσεων εξέδωσε μια έκθεση προόδου σχετικά με την ένταξη της Τουρκίας όπου σημείωνε ότι οι μεταρρυθμίσεις στην Τουρκία επιβραδύνθηκαν, ιδίως κατά την εφαρμογή της ελευθερίας της έκφρασης, των θρησκευτικών δικαιωμάτων, της επιβολής του νόμου, των δικαιωμάτων των μειονοτήτων, καθώς και της ανεξαρτησίας του δικαστικού σώματος, και προέτρεψε την Τουρκία να κινηθεί διαφορετικά. Κατά τη διάρκεια της επίσκεψής του στο Παρίσι, τον Σεπτέμβριο, ο υπουργός Εξωτερικών της Τουρκίας Αμπντουλάχ Γκιούλ υποσχέθηκε για πρόσθετες μεταρρυθμίσεις και σημείωσε ότι το τούρκικο Κοινοβούλιο είχε συνέλθει μια εβδομάδα νωρίτερα από το κανονικό, προκειμένου να συζητηθεί μια νέα δέσμη μεταρρυθμίσεων. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο δήλωσε επίσης ότι «η αναγνώριση όλων των κρατών μελών, συμπεριλαμβανομένης της Κύπρου, είναι αναγκαία συνιστώσα της ενταξιακής διαδικασίας και κάλεσε την Τουρκία να εκπληρώσει τις διατάξεις της συμφωνίας σύνδεσης και του πρόσθετου πρωτοκόλλου». Στις 14 Σεπτεμβρίου του 2006, ο τότε Υπουργός Εξωτερικών της Κύπρου Γιώργος Λιλλήκας δήλωνε⁶² ότι χωρίς τη συμμόρφωση της Τουρκίας με τις υποχρεώσεις της, η Κύπρος θα ήταν πιθανόν να αντιταχθεί στο άνοιγμα περαιτέρω κεφαλαίων του κερκτημένου.

Μετά την προειδοποίηση του Επιτρόπου Rehn για μια «σύγκρουση» που πλησιάζει το φθινόπωρο του 2006, η Φινλανδική Προεδρία εργάστηκε με

---

⁶² "Cyprus FM: No More EU Chapters for Turkey Before Progress Report," Cyprus Embassy, September 2006, <http://www.cyprusembassy.net/home/index.php?module=article&id=3790>

όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη ώστε να προσπαθήσουν να καταλήξουν σε ένα συμβιβασμό για να αποφευχθεί οποιαδήποτε σοβαρή αναταραχή στην υποψηφιότητα της Τουρκίας για ένταξη. Τον Νοεμβρίου του 2006, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στην έκθεσή της⁶³ σημείωνε ότι η Τουρκία δεν είχε εκπληρώσει τις υποχρεώσεις της προς την Κύπρο και συνέστησε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο να παγώσει το άνοιγμα σε οχτώ συνολικά νέα κεφάλαια του κοινοτικού κεκτημένου. Στη Σύνοδο Κορυφής τον Δεκέμβριο, επετεύχθη συμβιβασμός και αποφεύχθηκε το χειρότερο δυνατό αποτέλεσμα, αλλά σαφώς αποφάσισαν για επιβολή κυρώσεων σε περίπτωση μη τήρησης των υποχρεώσεων από τη μεριά της Τουρκίας. Με βάση τις συστάσεις της Επιτροπής η ΕΕ αποφάσισε να μην αρχίσει διαπραγματεύσεις για τα οκτώ κεφάλαια του κοινοτικού κεκτημένου όσον αφορά τις πολιτικές που σχετίζονται με τη θέση της Τουρκίας στην Κύπρο και προσωρινά να μην κλείσει κανένα από αυτά έως ότου η Επιτροπή επιβεβαιώσει ότι η Τουρκία έχει πλήρως εκπληρώσει τις υποχρεώσεις της στο πλαίσιο του πρόσθετου πρωτοκόλλου.

Ενώ αυτή η συμβιβαστική απόφαση εμπόδισε την άμεση αντιπαράθεση, προμήνυε, όμως, μια επιβράδυνση των ενταξιακών διαπραγματεύσεων και παρουσίαζε μια προθεσμία για την Τουρκία να εφαρμόσει το Πρόσθετο Πρωτόκολλο έως το Δεκέμβριο του 2009⁶⁴.

Η ενταξιακή διαδικασία άρχισε το 2007 με δυσκολίες για την Τουρκία. Η κατάσταση των διαπραγματεύσεων για ορισμένα βασικά κεφάλαια έως ότου επιλυθεί το ζήτημα της Κύπρου, οι προεδρικές εκλογές που είχαν προγραμματιστεί στην Τουρκία και οι προεδρικές εκλογές της Γαλλίας επέφεραν σοβαρό πλήγμα στις φιλοδοξίες της τουρκικής κυβέρνησης για το μέλλον των ενταξιακών διαπραγματεύσεων. Ο τότε Γάλλος υπουργός Εσωτερικών Νικολά Σαρκοζί, σε μια προεκλογική ομιλία, δήλωσε⁶⁵ ότι «Η Τουρκία δεν πρέπει ποτέ να γίνει μέλος της Ένωσης».

---

⁶³ Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Βρυξέλλες 6 και 8 Νοεμβρίου 2006 « Εφαρμογή της ανανεωμένης συναίνεσης για τη διεύρυνση».

⁶⁴ επειδή ήταν το τελευταίο έτος της θητείας της τότε Επιτροπής

⁶⁵ "News Analysis: Sarkozy May Cause Global Ripple," International Herald Tribune, September 11, 2006. http://www.nytimes.com/2006/09/10/world/europe/10iht-turkey.2760858.html?_r=0

Οι προεδρικές εκλογές της Τουρκίας κατέληξαν σε μεγάλη διαμάχη⁶⁶. Το ήδη κυβερνών κόμμα ΑΚΡ εκλέχτηκε με άνετη πλειοψηφία στο νομοθετικό σώμα, αλλά οι αριθμοί του υπολείπονταν της πλειοψηφίας των δύο τρίτων που απαιτείται για να εκλέξει πρόεδρο. Επειδή το ΑΚΡ έχει ισλαμικές ρίζες, την προοπτική του ελέγχου της προεδρίας, καθώς και του κοινοβούλιο απείλησε η στρατιωτική και πολιτική αντιπολίτευση. Η αξιωματική αντιπολίτευση, το Ρεπουμπλικανικό Λαϊκό Κόμμα (CHP), μποϊκόταρε τον πρώτο γύρο της ψηφοφορίας, στην οποία ο Γκιούλ κέρδισε την πλειοψηφία, αλλά λιγότερο από τα δύο τρίτα των ψήφων. Στη συνέχεια το CHP ισχυρίστηκε ότι η ψηφοφορία ήταν άκυρη επειδή δεν υπήρχε απαρτία και προσέφυγε στο Συνταγματικό Δικαστήριο για να την ακυρώσει. Στην ίδια προθεσμία, το Γραφείο του Αρχηγού του Γενικού Επιτελείου δημοσίευσε μια προειδοποίηση στην ιστοσελίδα του ως υπενθύμιση ότι οι τουρκικές Ένοπλες Δυνάμεις είναι οι «βέβαιοι υπερασπιστές αυτού κράτους» - μια ανάρμοστα συγκαλυμμένη απειλή για πιθανή στρατιωτική παρέμβαση στην πολιτική διαδικασία, η οποία έχει συμβεί αρκετές φορές στο παρελθόν της Τουρκίας.

Λίγο αργότερα, το Συνταγματικό Δικαστήριο ακύρωσε τον πρώτο γύρο στις προεδρικές εκλογές με το αιτιολογικό ότι δεν υπήρχε απαρτία. Ο Πρωθυπουργός Ερντογάν, στη συνέχεια, κάλεσε πρόωρες εθνικές εκλογές για τις 22 Ιουλίου. Το ΑΚΡ κέρδισε με σχεδόν το 47% των ψήφων, μεγαλύτερο αριθμό από ό, τι το 2002, και 341 έδρες στο κοινοβούλιο των 550 εδρών. Συνολικά έχασε 37 έδρες και το ακροδεξιό Εθνικιστικό Κόμμα Δράσης (MHP) μπήκε στο κοινοβούλιο. Παρά το γεγονός ότι το ΑΚΡ υποστηρίζει τις φιλοδοξίες της Τουρκίας στην ΕΕ ενώ το CHP και MHP επικρίνουν αυτή τη στάση, χωρίς να έχουν αντιταχθεί φανερά, η ΕΕ δεν ήταν η αιτία των εσωτερικών πολιτικών εξελίξεων. Με την κοινοβουλευτική πλειοψηφία σε ασφαλή όρια, το ΑΚΡ ήταν σε θέση να εκλέξει ως πρόεδρο τον Γκιουλ από τον πρώτο γύρο με την υποστήριξη του MHP.

Παρά τις εσωτερικές πολιτικές εξελίξεις στην Τουρκία, η οποία επιβράδυνε τη διαδικασία των μεταρρυθμίσεων, η ΕΕ συμφώνησε να ανοίξει τρία επιπλέον κεφάλαια του κοινοτικού κεκτημένου και να εντοπίσει τα σημεία αναφοράς που απαιτούνται για να ανοίξουν 14 πρόσθετα κεφάλαια. Μέχρι το

---

⁶⁶ Turkey's 2007 Elections: Crisis of Identity and Power, <http://www.fas.org/sqp/crs/mideast/RL34039.pdf>

τέλος του έτους, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στην ετήσια έκθεσή της προς το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, σημείωσε ότι η Τουρκία είχε κάνει κάποια πρόοδο στην διαδικασία των πολιτικών μεταρρυθμίσεων, αλλά τόνισε επίσης τομείς όπου απαιτείται περαιτέρω πρόοδο. Σε αυτούς περιλαμβάνονται η ελευθερία της έκφρασης, η καταπολέμηση της διαφθοράς και η εποπτεία των δυνάμεων ασφαλείας.

Στα συμπεράσματα⁶⁷ του Δεκεμβρίου του 2007, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο επαίνεσε την Τουρκία για την επίλυση της πολιτικής και συνταγματικής κρίσης στις αρχές του έτους και τόνισε ότι η διεξαγωγή των προεδρικών και βουλευτικών εκλογών έδειξαν ότι τα δημοκρατικά πρότυπα εφαρμόζονται επαρκώς. Ωστόσο, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο εξέφρασε τη λύπη του ότι η συνολική πολιτική μεταρρύθμιση είχε επιτύχει περιορισμένη πρόοδο και για άλλη μια φορά προειδοποίησε την Τουρκία ότι δεν είχε κάνει καμία ικανοποιητική πρόοδο στις σχέσεις της με την Κύπρο.

Κατά τη διάρκεια του 2008, η τουρκική κυβέρνηση συνέχισε να αντιμετωπίζει πολλαπλές πολιτικές προκλήσεις, συμπεριλαμβανομένης της πρόκλησης για διάλυση του AKP και μιας έρευνας σχετικά με φερόμενη συνωμοσία με συμμετοχή αρκετών συνταξιούχων αξιωματικών του στρατού, με απώτερο σκοπό να δημιουργηθεί χάος σε όλη την Τουρκία και να προκαλέσουν το στρατό για να ανατρέψουν την κυβέρνηση. Τον Ιούλιο του 2008, το Συνταγματικό Δικαστήριο διαπίστωσε ότι το AKP ήταν πράγματι το επίκεντρο της «Αντι-κοσμικής δραστηριότητας», αλλά η ψηφοφορία 7 από 11 δικαστές δεν επαρκούσε για να κλείσει το κόμμα. Η έρευνα για συνωμοσία οδήγησε σε πολυάριθμες συλλήψεις. Όλες αυτές οι εσωτερικές πολιτικές υποθέσεις και η παγκόσμια οικονομική κρίση άρχισαν να μονοπωλούν την προσοχή της κυβέρνησης. Παρά τα προβλήματα αυτά, τα οποία κέρδιζαν έδαφος έναντι των ενταξιακών διαπραγματεύσεων, έξι επιπλέον κεφάλαια του κερτημένου ήταν έτοιμα να ανοίξουν επίσημα από την ΕΕ. Παρ'όλα αυτά, η Τουρκία και πάλι επικρίθηκε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, όταν ανακοινώθηκε η Ετήσια έκθεση προόδου της Επιτροπής. Αν και αισιόδοξο για την εσωτερική πολιτική κατάσταση στη Τουρκία, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο δήλωσε ξανά ότι «η Τουρκία δεν έχει εκπληρώσει τις υποχρεώσεις της για

---

⁶⁷Conclusions of the European Council, December 11, 2007

πλήρη και χωρίς διακρίσεις εφαρμογή του πρόσθετου πρωτοκόλλου της συμφωνίας σύνδεσης και δεν έχει σημειώσει πρόοδο στην εξομάλυνση των σχέσεων της με τη Δημοκρατία της Κύπρου» και συμπλήρωνε λέγοντας ότι «η πρόοδος αναμένεται πλέον επειγόντως⁶⁸».

Στις αρχές του 2009, η Τουρκία, ως ένδειξη μιας ανανεωμένης δέσμευσης για τη διαδικασία προσχώρησης, ανακοίνωσε τον διορισμό του πρώτου διαπραγματευτή πλήρους ένταξης της ΕΕ, του υπουργού Επικρατείας Εγκεμέν Μπαγίς. Τον Ιούνιο, το 11^ο κεφάλαιο του κοινοτικού κεκτημένου ανοίχτηκε. Εν τω μεταξύ, τον Μάρτιο του 2009, η ενταξιακή πορεία της Τουρκίας δέχτηκε ένα πολιτικό χτύπημα από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, που έχει ενέκρινε τρία ψηφίσματα βάσει εκθέσεων για τη διεύρυνση που εκδόθηκαν από ειδικούς εισηγητές. Σε αυτά τα ψηφίσματα για την Τουρκία, οι βουλευτές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου αναφέρονταν με ανησυχία στην «συνεχή επιβράδυνση της μεταρρυθμιστικής διαδικασίας» και κάλεσαν την Τουρκία «να αποδείξει την πολιτική της βούληση, να συνεχίσει, δηλαδή, τη διαδικασία μεταρρύθμισης». Τόνιζαν, επίσης, την ανάγκη για την επίτευξη λύσης στο ζήτημα της Κύπρου και ζήτησαν από την Τουρκία να άρει τις στρατιωτικές δυνάμεις της από το νησί. Τέλος, το Κοινοβούλιο επεσήμανε ότι η συμφωνία τελωνειακής ένωσης, ειδικά με την Κύπρο, δεν είχε εφαρμοστεί πλήρως, και δήλωνε ότι «η μη τήρηση των δεσμεύσεων της Τουρκίας έως το Δεκέμβριο του 2009, θα επηρεάζει σοβαρά τη διαδικασία των διαπραγματεύσεων⁶⁹».

Την ίδια εποχή, η Γαλλία λόγω της αντίθεσης της προς την πλήρη ένταξη της Τουρκίας πρότεινε μια «προνομιακή εταιρική σχέση», την οποία η Τουρκία δήλωσε ότι θα απορρίψει. Στις 11 Σεπτεμβρίου του 2009 ο υπουργός Εξωτερικών της Κύπρου Μάρκος Κυπριανού δήλωσε ότι παρόλο που η Κύπρος ήταν «ένας από τους πιο θερμούς υποστηρικτές της ενταξιακής πορείας της Τουρκίας, δεν ήταν διατεθειμένη να θέσει σε κίνδυνο τις αρχές και τις αξίες που η ΕΕ θεμελιώνει μόνο για χάρη της ταχύτερης προσχώρησης της γείτονας χώρας».

---

⁶⁸ Conclusions of the European Council, December 2008.

⁶⁹ 2008 progress reports on Croatia, Turkey, and FYROM: EP sets out its views on enlargement. European Parliament Press Release, March 12, 2009.
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+IM+PRESS+20090310IPR51427+0+DOC+XML+V0//EN>

Στις 23 Νοεμβρίου 2009, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, μετά την ολοκλήρωση της συζήτησης σχετικά με την Έκθεση της Επιτροπής (η οποία περιλάμβανε επίσης παρατηρήσεις σχετικά με την Κροατία και την Ισλανδία), για τη διεύρυνση του 2009 εξέδωσε το δικό του ψήφισμα⁷⁰. Όσον αφορά την Τουρκία, το ψήφισμα αναφέρει τη θετική πρόοδο στη μεταρρύθμιση του δικαστικού συστήματος, στις εσωτερικές σχέσεις με την κουρδική μειονότητα και στην υποστήριξη της Αρμενίας για το έργο του αγωγού φυσικού αερίου Nabucco. Ωστόσο, τα σχόλια είναι αρνητικά για την πρόοδο στην ελευθερία της έκφρασης, την ελευθερία του Τύπου, και τη θρησκευτική ελευθερία. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, επίσης, τόνισε τη συνεχιζόμενη άρνηση της Τουρκίας να εφαρμόσει τις διατάξεις του πρόσθετου πρωτοκόλλου όσον αφορά στην Κύπρο. Ενδιαφέρουσα παρατήρηση αποτελεί η μεία που κάνει για την παρεμπόδιση της στρατηγικής συνεργασίας NATO-ΕΕ από την Τουρκία. Η έκθεση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου κινήθηκε στο ίδιο πνεύμα.

Στις 10 Φεβρουαρίου 2010, στο πλαίσιο της συνέχειας που δόθηκε σε προηγούμενες δράσεις για την ενταξιακή διαδικασία, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο εξέδωσε την έκθεσή του για την ενταξιακή πρόοδο της Τουρκίας, η οποία ελάχιστα διέφερε από τις εκθέσεις της Επιτροπής και του Συμβουλίου το 2009. Ωστόσο, θεωρήθηκε πιο σκληρή αυτή τη φορά η δήλωσή του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου το οποίο αποδοκιμάζοντας τη μη-συμμόρφωση της Τουρκίας με το πρόσθετο πρωτόκολλο για τέταρτη συνεχή χρονιά, προειδοποίησε ότι η αποτυχία να την εφαρμόσουν χωρίς καθυστέρηση θα μπορούσε να επηρεάσει σημαντικά τις μελλοντικές διαπραγματεύσεις προσχώρησης. Το ψήφισμα καλεί επίσης την Άγκυρα να αρχίσει την άμεση αποχώρηση όλων των τουρκικών στρατευμάτων από την Κύπρο. Παρόλα αυτά αναγνώρισε την πρόοδο της Τουρκίας με τον κουρδικό πληθυσμό της και με την Αρμενία, και σε απάντηση για την υποστήριξη της πρωτοβουλίας της για τον αγωγό Nabucco, υποστήριξε να ανοίξει η ΕΕ το κεφάλαιο της ενέργειας του κοινοτικού κεκτημένου.

Τον Μάιο του 2010, στο Συμβούλιο Σύνδεσης ΕΕ-Τουρκίας, με επικεφαλής της ΕΕ τον Επίτροπο για τη διεύρυνση Stefan Füle και της

---

⁷⁰European Parliament resolution on the Commission's 2009 enlargement strategy paper concerning the Western Balkan countries, Iceland, and Turkey, B7-0185/2009, November 23, 2009. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2009-0097&language=EN>

Τουρκίας τον διαπραγματευτή για τις υποθέσεις της ΕΕ, Egeman Bağış συναντήθηκαν για να συζητήσουν τις σχέσεις ΕΕ-Τουρκίας. Η ΕΕ εξέφρασε την ικανοποίησή της για την προσπάθεια να τροποποιήσει το σύνταγμα της Τουρκίας και να ενίσχυσει τη δημοκρατία και το κράτος δικαίου, αλλά σημείωσε ότι οι περισσότερες αλλαγές σε τομείς όπως η καταπολέμηση της διαφθοράς, η ελευθερία της έκφρασης και της θρησκείας, καθώς και η μεταρρύθμιση του δικαστικού συστήματος ήταν αναγκαίες. Η ΕΕ επιβεβαίωσε ότι ο ρυθμός των διαπραγματεύσεων εξαρτάται κυρίως από την πρόοδο της Τουρκίας και στην συνάντηση αυτή καθορίστηκαν οι όροι για τα κριτήρια αξιολόγησης για κάθε ένα από τα κεφάλαια του κοινοτικού κεκτημένου. Η ΕΕ επανέλαβε επίσης την ανησυχία της για τις ανεκπλήρωτες δεσμεύσεις όσον αφορά στην εφαρμογή της τελωνειακής ένωσης με όλα τα κράτη μέλη της⁷¹.

Τον Ιουλίου του 2010, ο Επίτροπος Füle εξέφρασε και πάλι την υποστήριξη της ΕΕ για τη συνταγματική μεταρρύθμιση που προσπαθούσε να επιτύχει η Τουρκία και επιβεβαίωσε τη συνέχιση της ενταξιακής διαδικασίας. Σε ένα ταξίδι του στην Κύπρο τον Οκτώβριο του 2010, ο Jerzy Buzek, πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, υπενθύμισε ότι η Άγκυρα είχε υποχρεώσεις προς την ΕΕ και κάλεσε την Τουρκία να εφαρμόσει το Πρωτόκολλο της Άγκυρας και να ανοίξει τα λιμάνια της στην Κύπρο.

Στις 26 Οκτωβρίου του 2010, ο Επίτροπος Füle σε συνάντηση του στις Βρυξέλλες με τη Μικτή Κοινοβουλευτική Επιτροπή είπε ότι η έκβαση του δημοψηφίσματος της Τουρκίας το Σεπτέμβριο για τη συνταγματική μεταρρύθμιση ήταν ένα βήμα προς την ένταξη της στην ΕΕ⁷² και περίμενε ότι η έκθεση προόδου του 2010 για την Τουρκία θα περιέχει θετικά σχόλια για τα μέτρα που ελήφθησαν από την Τουρκία, όπως η άρση των περιορισμών στην αναμετάδοση γλωσσών άλλων από την τουρκική, η προώθηση της δικαστικής μεταρρύθμισης, και η βελτίωση των θεμελιωδών δικαιωμάτων, αλλά επισήμανε και την ανησυχία του για τις δυσκολίες της Τουρκίας όσον αφορά στη διασφάλιση της ελευθερίας της έκφρασης, του τύπου και της θρησκείας. Τέλος ο Επίτροπος Füle δήλωσε ότι η Άγκυρα θα πρέπει να

---

⁷¹ Press Report, EU-Turkey Association Council, Council of the European Union, May 10, 2010

⁷² Press Release, "EU Enlargement: Turkey must do more to protect basic freedoms," European Parliament, October 27, 2010, <http://www.europarl.europa.eu/news/en/news-room/content/20101027IPR90748/html/EU-enlargement-Turkey-must-do-more-to-protect-basic-freedoms>

τηρήσει τη συμφωνία σύνδεσης ΕΕ-Τουρκίας και το πρόσθετο πρωτόκολλο στο ακέραιο με όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένης της Κύπρου, προσθέτοντας ότι η επίλυση του ζητήματος της Κύπρου ήταν μια «δοκιμασία αξιοπιστίας» και για τις δύο πλευρές. Από την άλλη πλευρά, ο Υπουργός της Τουρκίας για τις Υποθέσεις της ΕΕ Egemen Bağış, δήλωσε στην ίδια συνεδρίαση της κοινοβουλευτικής επιτροπής, ότι του ήταν δύσκολο να εξηγήσει στην τουρκική κοινή γνώμη γιατί η ΕΕ εξακολουθούσε να καθυστερεί τη διαδικασία προσχώρησης, παρά τις προσπάθειες της Τουρκίας να συμμορφωθεί με τα αιτήματα και τις συστάσεις της ΕΕ. Εξέφρασε την ελπίδα ότι η Τουρκία θα μπορούσε να ανοίξει το κεφάλαιο του ανταγωνισμού του κεκτημένου πριν από το τέλος του 2010 (το οποίο δεν έγινε), και πρόσθεσε ότι το γεγονός ότι το κεφάλαιο για την ενέργεια δεν είχε ακόμη ανοίξει (είχε μπλοκαριστεί από την Κύπρο), απέδειξε ότι η ΕΕ δεν συμπεριφέρεται πάντα σύμφωνα με τα δικά της συμφέροντα.

Στις 9 Νοεμβρίου 2010, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε⁷³ την ετήσια έκθεση προόδου της για τις ενταξιακές διαπραγματεύσεις της Τουρκίας. Η έκθεση σημείωνε ότι οι πρόσφατες συνταγματικές μεταρρυθμίσεις που υιοθετήθηκαν στην Τουρκία, έγιναν με σκοπό να δημιουργηθούν οι κατάλληλες συνθήκες για την πρόοδο σε διάφορους τομείς που παρουσιάζουν ενδιαφέρον για την ΕΕ. Ωστόσο, η Επιτροπή σημείωσε τα συνεχή προβλήματα στην ελευθερία του λόγου και της θρησκείας και καλούσε την Τουρκία να επιλύσει τις διαφορές της με τους γείτονές της, και ιδιαίτερα με την Αρμενία, και φυσικά να ανοίξει τα λιμάνια της στην Κύπρο. Παρ'όλα αυτά, ο Egemen Bağış, αποκάλεσε⁷⁴ την έκθεση, ως την «πιο θετική και ενθαρρυντική» που είχε λάβει ποτέ η Τουρκία

Η έκθεση της Επιτροπής εξετάστηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και στις 14 Δεκεμβρίου 2010 εξέδωσε τα «συμπεράσματα» του. Σε αυτά επιβεβαίωνε την υποστήριξη του σε μεγάλο βαθμό για τη δέσμευση της Τουρκίας στις διαπραγματεύσεις. Ωστόσο, μετά την Επιτροπή, το Ευρωπαϊκό

---

⁷³ The Communication from the Commission to the Council and the European Parliament "Enlargement Strategy and Main Challenges 2010-2011", European Commission, November 9, 2010, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2010/package/strategy_paper_2010_en.pdf

⁷⁴ "EU Scolds Turkey on Border Issues", Wall Street Journal, November 10, 2010. <http://online.wsj.com/news/articles/SB10001424052748703585004575604740397803042>

Συμβούλιο σημείωσε την έλλειψη προόδου σε τομείς που συνδέονται με ορισμένες ελευθερίες, συμπεριλαμβανομένης της ελευθερίας της έκφρασης και της θρησκείας και την αποτυχία της Τουρκίας για μια ακόμη φορά να συμμορφωθεί με το πρόσθετο πρωτόκολλο που σχετίζεται με την Κύπρο. Επίσης ανέφερε ότι ο νέος ακτιβισμός της Τουρκίας στην περιοχή και στις γειτονικές χώρες θα μπορούσε να ερμηνευθεί ως μια αυξανόμενη ανησυχία στην ΕΕ, και υποστήριξε ότι η Τουρκία έπρεπε να αναπτύξει την εξωτερική της πολιτική ως «συμπλήρωμα και σε συντονισμό με την ΕΕ». Αυτές οι μάλλον ήπιες εκτιμήσεις για την ενταξιακή πρόοδο της Τουρκίας οδήγησαν ορισμένους στο συμπέρασμα ότι «οι ενταξιακές συνομιλίες της Τουρκίας με την ΕΕ οδεύουν προς αδιέξοδο⁷⁵».

Στις 9 Μαρτίου 2011, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ενέκρινε ψήφισμα που εκτιμούσε την πρόοδο ένταξης της Τουρκίας. Το Κοινοβούλιο, όπως και η Επιτροπή και το Συμβούλιο, επαίνεσαν τις συνταγματικές αλλαγές που εγκρίθηκαν από την Τουρκία και σημείωσε τις θετικές αλλαγές που εφαρμόζονταν από την Άγκυρα. Ωστόσο, στο ίδιο ψήφισμα του επέκρινε έντονα την κυβέρνηση της Τουρκίας για την έλλειψη διαλόγου μεταξύ των διαφόρων πολιτικών κόμματων, τη συνεχιζόμενη αδυναμία να εφαρμόσει το πρόσθετο πρωτόκολλο, καθώς και την έλλειψη διάθεσης της Τουρκίας να διευκολύνει τη δημιουργία κλίματος για θετικές διαπραγματεύσεις με την Κύπρο. Το Κοινοβούλιο άσκησε ισχυρότερη κριτική για την έλλειψη ελευθερίας του Τύπου στην Τουρκία, και επαναλάμβανε την επιθυμία του να δει ένα νέο, πιο σύγχρονο και πιο δίκαιο τρόπο ενημέρωσης ο οποίος είχε εγκριθεί από την Άγκυρα. Κατά τη διάρκεια της συζήτησης στην Ολομέλεια του Κοινοβουλίου, αρκετοί βουλευτές διαπίστωσαν τη σύλληψη δύο Τούρκων δημοσιογράφων μόλις λίγες ημέρες πριν από την συζήτηση του Κοινοβουλίου για την ενταξιακή πρόοδο της Τουρκίας, δηλώνοντας ότι αυτό αποτελεί ένα σημαντικό βήμα προς τα πίσω. Η Ευρωβουλευτής Ria Oomen-Ruijten, εισηγήτρια για το ψήφισμα, υποστήριξε ότι «η ελευθερία του Τύπου είναι ζωτικής σημασίας για την ορθή λειτουργία του συστήματος ελέγχων και

---

⁷⁵ Barysch K, "Turkey and the EU: Can Stalemate be avoided?", Centre for European Reform, December 2010, http://www.cer.org.uk/sites/default/files/publications/attachments/pdf/2011/pb_turkey_eu_barysch_dec10-182.pdf

ισορροπιών⁷⁶». Εκπρόσωπος του κόμματος CHP της αντιπολίτευσης δήλωσε ότι «η τελευταία έκθεση είναι το σκληρότερο επίσημα διατυπωμένο έγγραφο που συντάχθηκε από όταν ξεκίνησαν οι επίσημες διαπραγματεύσεις το 2005»⁷⁷.

Ο τόνος του ψηφίσματος και η συζήτηση στο Κοινοβούλιο προκάλεσε επίσης την οργή του Τούρκου Πρωθυπουργού Κ. Ερντογάν, ο οποίος δήλωσε ότι «δεν υπήρχε ισορροπία σε αυτή την έκθεση» και «ότι το ψήφισμα αυτό γράφτηκε από ανθρώπους που δεν ήξεραν την Τουρκία⁷⁸».

Από τις αρχές του 2011 η Ευρώπη ασχολήθηκε με τις δικές της συνεχιζόμενες δημοσιονομικές κρίσεις με αποτέλεσμα να καθίσταται δύσκολο να επικεντρωθεί σε άλλες προτεραιότητες. Οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις με την Τουρκία συνεχίστηκαν με αργό ρυθμό φθάνοντας σε τεχνικό αδιέξοδο. Δεν υπήρχαν νέα κεφάλαια του κεκτημένου να ανοίξουν το 2011 και πολύ λίγη πρόοδος φαίνεται να επετεύχθη εντός των κεφαλαίων που ήταν ήδη υπό διαπραγμάτευση. Αυτή η έλλειψη προόδου οδήγησε τον πρωθυπουργό Ερντογάν τον Μάιο να παραπονεθεί ότι η Γαλλία και η Γερμανία «είναι αποφασισμένες να κάνουν την Τουρκία να εγκαταλείψει το ενδιαφέρον της για την ένταξη στην ΕΕ».

Στις 6 Μαΐου, 2011, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διοργάνωσε διεθνές συνέδριο με τίτλο, «Speak Up» για την προώθηση της ελευθερίας της έκφρασης και των μέσων μαζικής ενημέρωσης, ιδίως στις υποψήφιες και τις εν δυνάμει υποψήφιες χώρες. Το συνέδριο ειδικά στόχευε στα Βαλκάνια και στην Τουρκία, όπου η Επιτροπή είχε εκφράσει την ανησυχία της για τους συνεχείς περιορισμούς στην ελευθερία της έκφρασης και των μέσων ενημέρωσης. Αυτό φαίνεται να ήταν άλλη μια προειδοποίηση προς την Άγκυρα ότι η Επιτροπή δεν ήταν ικανοποιημένη με τον ρυθμό των μεταρρυθμίσεων σε αυτούς τους τομείς.

---

⁷⁶“Imprisonment of Turkish journalists draws MEP rebuke”, EUObserver.com, March 9, 2011. <http://cima.ned.org/imprisonment-turkish-journalists-draws-mep-rebuke>

⁷⁷European Parliament report strains already fragile Turkey-EU tie, Hurriyet Daily News, 3/10/2011, <http://www.hurriyetdailynews.com/default.aspx?pageid=438&n=euro-parlreport-strains-already-fragile-turk-eu-ties-2011-03-10>

⁷⁸“PM slams European Parliament report as ‘unbalanced’”. Hurriyet Daily News, March 11, 2011. <http://www.hurriyetdailynews.com/default.aspx?pageid=438&n=pm-slams-european-parliament-report-as-unbalanced-2011-03-11>

Τον Ιούλιο, η Επιτροπή ανακοίνωσε ότι € 2.580.000.000 προενταξιακής βοήθειας θα έπρεπε να διατεθούν στη διάθεση της Τουρκίας ώστε να στηρίξει τις μεταρρυθμίσεις στη δικαστική εξουσία, καθώς και για τις δημόσια διοίκηση και τα προγράμματα καταπολέμησης του εγκλήματος και της διαφθοράς. Η Τουρκία, από την πλευρά της είχε εθνικές εκλογές, που πραγματοποιήθηκαν τον Ιουνίου του 2011. Σε αυτές τις εκλογές, το AKP πάλι αναδείχτηκε νικητής, σταθεροποιώντας προφανώς την αποδοχή του Κόμματος στο λαό και επιβεβαιώνοντας την κατεύθυνση που έπαιρνε η χώρα. Οι εκλογές έδωσαν επίσης στον Ερντογάν άλλα πέντε χρόνια εντολή να συνεχίσει την εφαρμογή των μεταρρυθμιστικών προγραμμάτων που είχε υπερασπιστεί. Παρά το γεγονός ότι το AKP δεν είχε κερδίσει την απόλυτη πλειοψηφία έλπιζε στο Κοινοβούλιο, προκειμένου να διασφαλίσει την υιοθέτηση ενός νέου συντάγματος.

Κατά τη διάρκεια της προεκλογικής εκστρατείας, όπως στο δημοψήφισμα του προηγούμενου φθινοπώρου για τη συνταγματική μεταρρύθμιση, η ΕΕ και η διαδικασία ένταξης φαίνεται να έπαιξαν μικρό ρόλο, οδηγώντας σε περαιτέρω εικασίες ότι η τουρκική ηγεσία και ο γενικός πληθυσμός γίνονταν ολοένα και πιο αμφίσημοι προς την ΕΕ και ότι η ένταξη στην Ένωση δεν μπορεί πλέον να είναι ένας αναγκαίος στόχος. Παρ'όλα αυτά, τον Ιούνιο, ο πρωθυπουργός Ερντογάν ανακοίνωσε την ίδρυση του Υπουργείου για την ΕΕ το οποίο θα αναλάμβανε το συντονισμό της διαδικασίας ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ.

6.2 Τα ανοιχτά κεφάλαια διαπραγμάτευσης

Από τις αρχές του 2012, οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις⁷⁹ της Τουρκίας με την ΕΕ είχαν φτάσει ουσιαστικά σε ένα πολιτικό και τεχνικό αδιέξοδο, συμπεριλαμβανομένων και των κεφαλαίων του κοινοτικού κεκτημένου. Τον Μάρτιο του 2012, ο Egemen Bağış, στο London School of Economics δήλωσε ότι η Τουρκία θα μπορούσε να αγνοήσει την προεδρία της Κυπριακής Δημοκρατίας στην ΕΕ και επεσήμανε ότι η Τουρκία έχει 52 χρόνια

---

⁷⁹ Morelli V L, European Union Enlargement: A Status Report on Turkey's Accession Negotiations August 5, 2013

σχέση με την ΕΕ, ως εκ τούτου, έξι μήνες δεν είναι μεγάλο χρονικό διάστημα για την Τουρκία αναφερόμενος στο μήκος της εκ περιτροπής προεδρίας. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή συνειδητοποίησε ότι η ενταξιακή διαδικασία ελάχιστα θα μπορούσε να επιτύχει το 2012, ειδικά εάν η Άγκυρα πραγματοποιούσε την απειλή της να αγνοήσει την εκ περιτροπής προεδρία της ΕΕ μόλις η Κύπρος αναλάμβανε αυτόν τον ρόλο την 1η Ιουλίου. Μη θέλοντας να θέσει τις σχέσεις με την Τουρκία σε βαθιά ρήξη μετά τις εθνικές εκλογές στη Δημοκρατία της Κύπρου, στις αρχές του 2013, η Επιτροπή άρχισε να προωθεί μια νέα πρωτοβουλία με την Τουρκία, που είχε προτείνει το 2011 στην έκθεση προόδου.

Έτσι στις 17 Μαΐου 2012⁸⁰, ο Επίτροπος της ΕΕ για τη Διεύρυνση και την Ευρωπαϊκή γειτονία Štefan Füle μαζί με τον Τούρκο υπουργό Ευρωπαϊκών Υποθέσεων Egemen Bağış, ανακοίνωσαν την έναρξη της νέας «θετικής ατζέντας» της ΕΕ με την Τουρκία. Και οι δύο δήλωσαν ότι η «θετική ατζέντα» είχε ως στόχο να φέρει νέες δυναμικές στις σχέσεις ΕΕ-Τουρκίας. Ο Επίτροπος Füle ανέφερε ότι οι περιοχές που καλύπτονται από τη «Θετική ατζέντα» θα περιλαμβάνουν τη νομοθετική ευθυγράμμιση, την ενισχυμένη συνεργασία της ενέργειας, των θεωρήσεων (visas), της κινητικότητας και της μετανάστευσης, την τελωνειακή ένωση, την εξωτερική πολιτική, τις πολιτικές μεταρρυθμίσεις και την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, όλα τα θέματα, δηλαδή, που περιλαμβάνονται στα κεφάλαια του κοινοτικού κεκτημένου. Κατά την έναρξη της "θετικής ατζέντας" τόσο ο Επίτροπος Füle όσο και ο υπουργός Bağış, τόνισαν ότι η νέα πρωτοβουλία δεν είχε σκοπό να αντικαταστήσει, αλλά να συμπληρώσει τις επίσημες διαπραγματεύσεις προσχώρησης και να ενισχύσει τη διαδικασία μεταρρυθμίσεων στην Τουρκία.

Από την άλλη πλευρά, υποστηρίχθηκε ότι αυτό αποτελούσε κατ' ουσία ένα «θεσμικό κόλπο με σκοπό την καταστρατήγηση της Προεδρίας της Κύπρου στην ΕΕ», και ότι οι τεχνικές συζητήσεις γύρω από την «ατζέντα» έμοιαζαν πολύ με άτυπες ενταξιακές διαπραγματεύσεις σχετικά με θέματα που περιλαμβάνονται στα κεφάλαια του κοινοτικού κεκτημένου που δεν έχουν ακόμη ανοιχτεί. Ακόμα άλλοι είδαν τη συνολική φύση της «ατζέντας», ως ανασύσταση της έννοιας της παλιάς «προνομιακής εταιρικής σχέσης» που

---

⁸⁰ Bechev D, "EU-Turkey Relations: A Glimmer of Hope," European Council on Foreign Relations, July 27, 2012

προτάθηκε από τη Γαλλία το 2009. Η νέα «ατζέντα» για κάποιους θα μπορούσε τελικά να επιτρέψει στην ΕΕ και την Τουρκία να επιτευχθεί μια σχέση, όπως είναι επιθυμητό, για κάποια «εικονική ένταξη» ενώ δυνητικά δίνει τη δυνατότητα στην Ένωση να αναπτύξει ισχυρότερες πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές σχέσεις με την Τουρκία⁸¹.

Την 1η Ιουλίου, 2012, όταν η Κύπρος ανέλαβε την 6 μηνών εκ περιτροπής προεδρία της στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, ο Τούρκος πρωθυπουργός Ερντογάν, παρά τις αντιρρήσεις της ΕΕ, πραγματοποίησε την απειλή του για το πάγωμα ορισμένων σχέσεων με την ΕΕ, συμπεριλαμβανομένων των επίσημων ενταξιακών διαπραγματεύσεων, οι οποίες συνήθως εποπτεύονται από την προεδρία. Από την απόφαση του αυτή ο Ερντογάν να αγνοήσει την προεδρία της ΕΕ φαίνεται ότι δεν είχε τίποτα να χάσει από την αναστολή των ενταξιακών διαπραγματεύσεων για τους επόμενους έξι μήνες.

Ωστόσο, ομάδες εργασίας που συστάθηκαν στο πλαίσιο της «θετικής ατζέντας» ξεκίνησαν μια σειρά άτυπων διαπραγματεύσεων που δεν επηρεάστηκαν από την παύση των επίσημων διαπραγματεύσεων προσχώρησης και συνεχίστηκαν κατά τους τελευταίους έξι μήνες του 2012, ιδίως όσον αφορά την απελευθέρωση της εισόδου (visa), όπου η Τουρκία είναι η μόνη υποψήφια χώρα της ΕΕ που δεν έχει συνάψει τέτοιου είδους συμφωνία με την ΕΕ. Και οι δύο πλευρές τόνισαν τη σημασία της διευκόλυνσης της πρόσβασης στην ΕΕ από Τούρκους επιχειρηματίες, ακαδημαϊκούς, φοιτητές και εκπρόσωπους της κοινωνίας των πολιτών και συμφώνησαν να θέσουν ως προτεραιότητα την εναρμόνιση και απλοποίηση των απαιτήσεων για τις θεωρήσεις .

Πέρα από την απελευθέρωση των θεωρήσεων, παραμένει ασαφής η πρόοδος που είχε επιτευχθεί στο πλαίσιο της «Θετικής ατζέντας» ή πώς οι εξελίξεις αυτές θα μπορούσαν να ενσωματωθούν στην επίσημη διαδικασία ένταξης στο μέλλον, κάθε φορά που νέα κεφάλαια του κοινοτικού κεκτημένου ανοίγουν. Ήταν επίσης άγνωστο αν η «θετική ατζέντα» θα έληγε μετά το τέλος της κυπριακής προεδρίας στην ΕΕ, και αν οι επίσημες

---

⁸¹ Ulgen S, "Avoiding a Divorce: A Virtual EU Membership for Turkey," Carnegie Endowment, December 2012. διαθέσιμο σε http://carnegieendowment.org/files/avoiding_divorce_paper.pdf

ενταξιακές διαπραγματεύσεις θα επαναληφθούν και πάλι το 2013 στο πλαίσιο της ιρλανδικής Προεδρίας του Συμβουλίου της ΕΕ.

Το 2012 έκλεισε με την ετήσια έκθεση προόδου για την Τουρκία από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή τον Οκτώβριο. Στην έκθεσή της, η Επιτροπή, με ελάχιστες εξαιρέσεις, εξέφρασε συνολική απογοήτευσή για την πρόοδο της Τουρκίας, γεγονός που οδήγησε την Άγκυρα να χαρακτηρίσει την Έκθεση «μεροληπτική» και «αναξιόπιστη». Η απάντηση της Τουρκίας συνέχιζε με τη συστηματική άρνησή της να αναγνωρίσει διπλωματικά ως κράτος μέλος της ΕΕ την Κύπρο και να ανοίξει τα λιμάνια της και τους αερολιμένες της στη κυπριακή ναυτιλία και στο κυπριακό εμπόριο. Στις 11 Δεκεμβρίου 2012, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο κυκλοφόρησε τα συμπεράσματά του για το θέμα της διεύρυνσης σε πιο θετικό κλίμα. Ωστόσο θεώρησε ανεπαρκή την πρόοδο στην ελευθερία των μέσων ενημέρωσης, της έκφρασης, και του συνέρχεσθαι και τόνισε την παντελή έλλειψη μεταρρύθμισης του δικαστικού συστήματος.

Στις αρχές Φεβρουαρίου 2013, η υπουργός Εξωτερικών της Γαλλίας Laurent Fabius ανακοίνωσε ότι η νέα κυβέρνηση στο Παρίσι διάκειται ευνοϊκά στη συνέχιση των ενταξιακών συνομιλιών με την Τουρκία και ήταν έτοιμη να άρει τον έλεγχο της για το άνοιγμα τουλάχιστον ενός νέου κεφαλαίου του κοινοτικού κεκτημένου – του Κεφαλαίου 22, Περιφερειακή Πολιτική. Ακόμη και η Γερμανία και η Κύπρος φαίνεται να έχουν μαλακώσει τις απόψεις τους σχετικά με την επανάληψη των διαπραγματεύσεων.

Νέος γύρος των ενταξιακών διαπραγματεύσεων ορίστηκε να αρχίσει στα μέσα Ιουνίου 2013. Εν τω μεταξύ, στις 18 Απρ 2013 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο εξέδωσε την έκθεσή⁸² του για την ετήσια πρόοδο της Τουρκίας στην οποία συνοψίζονταν οι απόψεις τόσο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου όσο και της Επιτροπής σχετικά με θέματα όπως η δικαστική μεταρρύθμιση, η ελευθερία της έκφρασης, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, και το δικαίωμα του συνέρχεσθαι. Η ουσία, όμως, ήταν ότι το Κοινοβούλιο με την έκθεσή του έστειλε ανάμεικτα μηνύματα. Από τη μία δήλωνε ότι «η ΕΕ βασίζεται στις αρχές της ειλικρινούς συνεργασίας και της αμοιβαίας αλληλεγγύης μεταξύ όλων των μελών της και δείχνει σεβασμό για το θεσμικό πλαίσιο ...» (της Προεδρία της ΕΕ) ως μομφή απέναντι στην Τουρκία για τη στάση της και από

---

⁸² European Parliament resolution of 18 April 2013 on the 2012 Progress Report on Turkey (2012/2870)

την άλλη επαινούσε την Επιτροπή και την Τουρκία για την εφαρμογή της «θετικής ατζέντας» ξεχνώντας προφανώς την ανάγκη για την αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών μελών (ιδίως προς την Κύπρο) και το σεβασμό του θεσμικού πλαισίου.

Στις αρχές Ιουνίου 2013, λίγο πριν την επανέναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων, εγχώρια αναταραχή συγκλόνισε την Τουρκία⁸³. Από τον Μάιο είχαν ξεκινήσει διαμαρτυρίες κατά της σχεδιαζόμενης κοπής δέντρων στο πλαίσιο νέου κατασκευαστικού έργου στο πάρκο Γκεζί, το οποίο βρίσκεται στην περιοχή της πλατείας Ταξίμ στην Κωνσταντινούπολη. Τις πρώτες πρωινές ώρες της Παρασκευής της 31ης Μαΐου 2013 η τουρκική αστυνομία χρησιμοποίησε υπέρμετρη βία στην προσπάθειά της να διαλύσει ομάδα διαδηλωτών η οποία οδήγησε σε συγκρούσεις που γρήγορα εξαπλώθηκαν σε άλλες πόλεις της Τουρκίας και οδήγησαν σε τέσσερις νεκρούς και πάνω από χίλιους τραυματίες, μαζικές συλλήψεις και σημαντικές ζημιές σε ιδιωτική και δημόσια περιουσία. Η απάντηση από τις Βρυξέλλες σχετικά με τη χρήση βίας και την ελευθερία του δικαιώματος του συνέρχεσθαι και της έκφρασης, ήρθε με το ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στις 13 Ιουνίου που δήλωνε «βαθιά ανησυχία για τη δυσανάλογη και υπερβολική χρήση βίας από την τουρκική αστυνομία και αποδοκιμασία στις αντιδράσεις της τουρκικής κυβέρνησης και του πρωθυπουργού Ερντογάν».

Τούρκοι αξιωματούχοι απάντησαν⁸⁴ με σκληρά λόγια στο ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου συμπεριλαμβανομένου και του πρωθυπουργού, κ. Ερντογάν, ο οποίος δήλωσε ότι «δεν αναγνωρίζει τις αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου» και «ότι οι αποφάσεις αυτές δεν είναι δεσμευτικές για την Τουρκία, η οποία δεν είναι μέλος της ΕΕ». Μετά από δύο εβδομάδες μάλλον άσχημων λεκτικών διαξιφισμών, πολλά κράτη μέλη της ΕΕ απείλησαν να ασκήσουν πιέσεις για την αναβολή της επικείμενης έναρξης των ενταξιακών συνομιλιών, προκαλώντας μια οργισμένη αντίδραση

---

⁸³ Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 13ης Ιουνίου 2013 σχετικά με την κατάσταση στην Τουρκία (2013/2664(RSP)) διαθέσιμο σε <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2013-0277+0+DOC+XML+V0//EL>

⁸⁴ "I don't recognize European Parliament decision, Turkish PM Erdogan says," Huriyet Daily News, June 14, 2013 διαθέσιμο σε <http://www.hurriyetdailynews.com/i-dont-recognize-european-parliament-decision-turkish-pm-erdogan-says.aspx?PageID=238&NID=48730&NewsCatID=338>

από τη μεριά της Άγκυρας. Ο υπουργός Βαγίς επέκρινε⁸⁵ τις ευρωπαϊκές χώρες που αντιτίθεντο στο άνοιγμα των διαπραγματεύσεων για την υποψηφιότητα της Τουρκίας. Στις 19 Ιουνίου 2013 στην εφημερίδα Today's Zaman δήλωνε «Η Τουρκία δεν έχει ανάγκη την ΕΕ, η ΕΕ χρειάζεται την Τουρκία. Αν χρειαστεί, θα μπορούσαμε να τους πούμε να χαθούν» εμπνευσμένος από ένα βίντεο των Τούρκων χρηστών που κυκλοφορούσε στο διαδίκτυο από το 2012.

Παρόλα αυτά συμφώνησαν να αναβάλουν την επανέναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων μέχρι τον Οκτώβριο του 2013 όπου θα ανοίξει και το Κεφάλαιο 22 επίσημα.

---

⁸⁵ “Minister Bagis: If necessary, Turkey will tell EU to get lost,” Today's Zaman, June 19, 2013. διαθέσιμο σε <http://www.todayszaman.com/news-318693-minister-bagis-if-necessary-turkey-will-tell-eu-to-get-lost.html>

Συμπεράσματα

Η περιπέτεια της αίτησης ένταξης της Τουρκίας στην Ε.Ε. διαρκεί πάνω από είκοσι χρόνια και αντιμετωπίζει σήμερα μια αμφίβολη κατάληξη. Η εξήγηση για την καθυστέρηση και την αβεβαιότητα γύρω από τις προοπτικές των τουρκικών ενταξιακών διαπραγματεύσεων είναι πολλαπλή.

Μεταπολεμικά, Ελλάδα και Τουρκία έγιναν δέκτες στις ευρωατλαντικές δομές στα πλαίσια της αντιπαράθεσης του Ψυχρού Πολέμου, παρ' όλο που γεωγραφικά ήσαν αποκομμένες από τη Δ. Ευρώπη. Ο πολιτικός και οικονομικός προσανατολισμός τους ήταν αναμφισβήτητος. Γι' αυτό κι έγιναν δεκτές στους άλλους ευρωπαϊκούς ή ευρωατλαντικούς θεσμούς όπως το Συμβούλιο της Ευρώπης και ο ΟΟΣΑ.

Παράλληλη πορεία ακολούθησαν προς τις Ευρωπαϊκές Κοινοτικές, με Συμφωνίες Σύνδεσης το 1962 και το 1964 αντίστοιχα, που στόχευαν στη μελλοντική ένταξή τους με ενδιάμεσο στάδιο την Τελωνειακή Ένωση. Ωστόσο, η περίπτωση της Τουρκίας ήταν πολυπλοκότερη της Ελληνικής. Οι παράλληλες πορείες διακόπηκαν το 1975, όταν η Τουρκία δεν ακολούθησε την ελληνική αίτηση ένταξης. Κυριότερος λόγος ήταν η αντίθεση του κυβερνητικού εταίρου Ερμπακάν στην ένταξη στην ΕΚ και η απειλή πτώσης της τουρκικής κυβέρνησης. Η αναστολή των διαπραγματεύσεων για την ένταξη της Τουρκίας στην ΕΟΚ το 1978 έγινε με ευθύνη της κυβερνήσεως Ετζεβίτ. Το πραξικόπημα της 12ης Σεπτεμβρίου 1980 και τα όσα επακολούθησαν από την μετέπειτα δικτατορία του Εβρέν πάγωσαν τη Συμφωνία Σύνδεση, όπως είχε συμβεί με την Ελλάδα την περίοδο της δικτατορίας.

Η ένταξη της Ελλάδος στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) το 1981 αποτέλεσε σημείο καμπής για τις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Η επώδυνη μετάβαση στην δημοκρατία, η αδυναμία αποτροπής της τουρκική εισβολής και κατοχής στην Κύπρο και η απροθυμία του ΝΑΤΟ να σταθεί εμπόδιο στην τουρκική επιχείρηση υπογράμμισαν την ύπαρξη ενός σοβαρού κενού εθνικής ασφαλείας. Αυτό έπρεπε να καλυφθεί και με την λειτουργική ένταξη της Ελλάδος στον πυρήνα των ευρωπαϊκών πολιτικών και οικονομικών θεσμών

Έτσι η ένταξη της Ελλάδος στην ΕΟΚ παρείχε –χάριν της αρχής της ομοφωνίας– τον κυριότερο μοχλό διπλωματικής πίεσεως εις βάρος της Τουρκίας. Τα διαδοχικά βέτο των ελληνικών κυβερνήσεων αποσκοπούσαν να καταστήσουν απαγορευτικό για την Τουρκία το κόστος μη επιλύσεως του Κυπριακού και των ελληνοτουρκικών διαφορών. Ωστόσο η στάση αυτή δεν απέφερε τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Ακόμη και μετά την υποβολή της νέας τουρκικής αιτήσεως για ένταξη στην ΕΟΚ το 1987, η άσκηση βέτο δεν κατάφερε την Τουρκία να μεταβάλει την πολιτική της. Πολύ περισσότερο εξυπηρετούσε άλλα κράτη-μέλη που για τους δικούς τους λόγους αντιτίθεντο στην προαγωγή των ευρωτουρκικών σχέσεων, αλλά δεν χρειαζόταν να αποκαλύψουν τις αληθινές τους προθέσεις αφού καλύπτονταν πίσω από το ελληνικό βέτο. Τα όρια αυτής της πολιτικής έγιναν σαφή προς τα τέλη της δεκαετίας του 1990. Η κρίση των Ιμίων και το επεισόδιο Οτζαλάν απέδειξαν ότι η στασιμότητα στα ευρωτουρκικά, το Κυπριακό και τα ελληνοτουρκικά ελλόχευε πολλούς κινδύνους.

Οι πρώτες ενδείξεις μιας αλλαγής έγιναν σαφείς με την απόφαση της ελληνικής κυβερνήσεως το 1995 να άρει το βέτο για την τελωνειακή ένωση ΕΕ-Τουρκίας. Αυτή αποκρυσταλλώθηκε το 1999 και επισημοποιήθηκε με την απόφαση της Ελλάδος να αναγνωρίσει στην Τουρκία στην σύνοδο κορυφής του Ελσίνκι το καθεστώς υποψηφίας χώρας για ένταξη στην ΕΕ. Η συμφωνία του Ελσίνκι αποτελούσε τη σύνδεση της προοπτικής εντάξεως της Τουρκίας στην ΕΕ με την κατοχύρωση της ενταξιακής πορείας της Κύπρου, την σταδιακή επίλυση του Κυπριακού και των ελληνοτουρκικών διενέξεων.

Όπως και στην περίπτωση των υποψηφίων προς ένταξη μελών της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης, χρησιμοποιήθηκε το εργαλείο της αιρεσιμότητας (conditionality). Αυτή ήταν η σύνδεση της προόδου των σχέσεων μεταξύ ενός υποψηφίου προς ένταξη κράτους και της ΕΕ με την προσαρμογή του στα «Κριτήρια της Κοπεγχάγης». Η εισαγωγή κανόνων οικονομίας της αγοράς, η εδραίωση του δημοκρατικού πολιτεύματος, η εισαγωγή του ευρωπαϊκού κεκτημένου ήταν βήματα τα οποία θα μπορούσαν να επιδράσουν καταλυτικά στο τουρκικό πολιτικό σύστημα και να συμβάλουν στην επανεξέταση των παγίων τουρκικών θέσεων στο Κυπριακό και τα ελληνοτουρκικά ζητήματα.

Η μετέπειτα πορεία των ευρωτουρκικών σχέσεων, του Κυπριακού αλλά και της Ελλάδος κατέδειξε πόσο άστοχη ήταν η τότε αντίληψη. Η πορεία των ευρωτουρκικών σχέσεων μετά το 2005 ταλαντεύτηκε και έφτασε σε ένα πολιτικό και τεχνικό αδιέξοδο.

Η καταπολέμηση της διαφθοράς, η ελευθερία της έκφρασης, του τύπου και της θρησκείας, καθώς και η ανασύσταση του δικαστικού συστήματος συνεχίζουν να χρήζουν μεταρρυθμίσεων από τη μεριά της Τουρκίας. Παρά τις προειδοποιήσεις της ΕΕ, η Τουρκία αρνείται να συμμορφωθεί στο Πρόσθετο Πρωτόκολλο και να ανοίξει τα λιμάνια της και τον εναέριο χώρο της στην Κύπρο. Η προκλητική αυτή στάση συνεχίστηκε με το πάγωμα των διαπραγματεύσεων τον Ιούλιο του 2012, όταν η Κύπρος ανέλαβε την 6 μηνών εκ περιτροπής προεδρία της στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. Δύο μήνες πριν, ο Επίτροπος της ΕΕ για τη Διεύρυνση και την Ευρωπαϊκή γειτονία Štefan Füle μαζί με τον Τούρκο υπουργό Ευρωπαϊκών Υποθέσεων Εγκεμέν Μπαγίς ανακοίνωσαν την έναρξη της νέας «θετικής ατζέντας» της ΕΕ με την Τουρκία. Και οι δύο δήλωσαν ότι η «θετική ατζέντα» είχε ως στόχο να φέρει νέες δυναμικές στις σχέσεις ΕΕ-Τουρκίας, ξεχνώντας προφανώς την ανάγκη για την αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών μελών (ιδίως προς την Κύπρο) και το σεβασμό του θεσμικού πλαισίου. Το 2013 βρίσκει την Τουρκία με εγχώριες αναταραχές που επικρίθηκαν από τις Βρυξέλλες σχετικά με τη χρήση βίας και την ελευθερία του δικαιώματος του συνέρχεσθαι και της έκφρασης. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο δήλωσε την αποδοκιμασία του στις αντιδράσεις της τουρκικής κυβέρνησης και του πρωθυπουργού Ερντογάν. Ο Ερντογάν δεν άργησε να απαντήσει ότι «δεν αναγνωρίζει τις αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου» και «ότι οι αποφάσεις αυτές δεν είναι δεσμευτικές για την Τουρκία, η οποία δεν είναι μέλος της ΕΕ». Παρόλα αυτά καμία πλευρά δεν θέλησε πραγματικά να τερματίσει τη διαδικασία ένταξης ή να παγώσει τις διαπραγματεύσεις.

Βιβλιογραφία

Ελληνική

1. Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Βρυξέλλες 6 και 8 Νοεμβρίου 2006 « Εφαρμογή της ανανεωμένης συναίνεσης για τη διεύρυνση».
2. Βερεμής Θ. «Ιστορία των Ελληνοτουρκικών Σχέσεων 1453-2003»- Γ' ΕΚΔΟΣΗ-εκδ. Ι. ΣΙΔΕΡΗΣ- ΑΘΗΝΑ 2003- Η περίοδος της παρατεταμένης κρίσης.
3. Γιαλουρίδης Χ., (2004), Η Τουρκία στον 21^ο αιώνα: ο μακρύς δρόμος προς την Ευρώπη, Ι. Σιδέρης, Αθήνα
4. «Επισκόπηση Διεθνούς Τύπου»: Θέμα: Η ένταξη της Τουρκίας στην Ε.Ε «- www.ekem.gr
5. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Προετοιμασία του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Κοπεγχάγης στις 12/13 Δεκεμβρίου 2002, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+20021204+ITEM-003+DOC+XML+V0//EL>
6. Ζέπος Κ. (επιμ.), (2002), «Το μέλλον της Ευρώπης και η Τουρκία», Ελληνικό Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών, Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή.
7. Θεοδωρόπουλος Β., 1990, Οι Τούρκοι και Εμείς, εκδ. ΦΥΤΡΑΚΗΣ Ο ΤΥΠΟΣ Α.Ε. –ΑΘΗΝΑ
8. Καζάκος Π., Λιαργκόβας Π., Μαρίας Ν., Μπότσιου Κ., Πολυχρονάκη Κ., (2001), «Η Ελλάδα και το Ευρωπαϊκό μέλλον της Τουρκίας», Ι. Σιδέρης
9. Μαρδάς Δ., Ο Τούρκικος λαβύρινθος της μη ένταξης, Το βήμα του εργαστηρίου οικονομικής ανάλυσης και πολιτικής του ΑΠΘ, 2007, www.mardas.gr/announcements/9.doc
10. Πρεβελάκης Γ, Η Τούρκικη Γεωπολιτική Απογοήτευση, 16-07-2013, <http://strategyreports.wordpress.com>
11. Πρόσθετο Πρωτόκολλο, Επίσημη Εφημερίδα Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Αριθ. Ν 293/3, 29.12.72
12. Σύνδεση μεταξύ Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας και της Τουρκίας, Επίσημη εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 64/732/ΕΟΚ, 29/12/64

13. Συλλογικό έργο, (1998), «Ανάλυση της Τουρκικής Εξωτερικής Πολιτικής, Μύθος και Πραγματικότητα», INFOΓΝΩΜΩΝ
14. Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 13ης Ιουνίου 2013 σχετικά με την κατάσταση στην Τουρκία (2013/2664(RSP)) διαθέσιμο σε <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2013-0277+0+DOC+XML+V0//EL>
15. Vardar D. «ΜΥΘΟΣ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ-Ανάλυση της Τούρκικης Εξωτερικής Πολιτικής, Σχέσεις Ε.Ε- Τουρκίας» –Εκδόσεις INFOΓΝΩΜΩΝ –ΑΘΗΝΑ 2001

Ξενόγλωσση

1. Annex VIII in European Council, *Presidency Conclusions Dublin, 25-26 June 1990*, http://www.ab.gov.tr/files/ardb/evt/1_avrupa_birligi/1_4_zirveler_1985_sonrasi/1990_dubin_zirvesi_baskanlik_sonuc_bildirgesi_ekler_en.pdf
2. Aral B, Making Sense of the Anomalies in Turkish-European Union Relations, *Journal of Economic and Social Research* 7(1), 99-120, <http://www.fatih.edu.tr/~jesr/jesr.aral..pdf>
3. Barnes, I, Barnes, P, *Enlarged European Union*, Addison Wesley Longman Publication, London, 1999.
4. Barysch K, “Turkey and the EU: Can Stalemate be avoided?”, Centre for European Reform, December 2010, http://www.cer.org.uk/sites/default/files/publications/attachments/pdf/2011/pb_turkey_eu_barysch_dec10-182.pdf
5. Bechev D, “EU-Turkey Relations: A Glimmer of Hope,” European Council on Foreign Relations, July 27, 2012
6. Brussels European Council, Presidency Conclusions, Brussels, 17 December 2004, 16238/04, http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/83201.pdf
7. Commission of the European Communities, European Strategy for Turkey, 3 March 1998, http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/1998/turkey_en.pdf
8. Community acquis <http://uk.practicallaw.com/uk/3-503-0298>
9. Conclusions of the European Council, December 11, 2007

10. Conclusions of the European Council, December 2008.
11. Council of the European Union - 15/16 June (2006), Presidency Conclusions, <http://www.consilium.europa.eu>.
12. Cyprus FM: No More EU Chapters for Turkey Before Progress Report," Cyprus Embassy, September 2006, <http://www.cyprusembassy.net/home/index.php?module=article&id=3790>
13. Eralp A, 2000, Turkey in the enlargement process: from Luxembourg to Helsinki, <http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/01/Atila-Eralp.pdf>
14. European Parliament report strains already fragile Turkey-EU tie, Hurriyet Daily News, 3/10/2011, <http://www.hurriyetdailynews.com/default.aspx?pageid=438&n=euro-parlreport-strains-already-fragile-turk-eu-ties-2011-03-10>
15. European Parliament resolution on the Commission's 2009 enlargement strategy paper concerning the Western Balkan countries, Iceland, and Turkey, B7-0185/2009, November 23, 2009. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2009-0097&language=EN>
16. European Parliament resolution of 18 April 2013 on the 2012 Progress Report on Turkey (2012/2870)
17. European Union Center of North Carolina EU Briefings, March 2008, Policy Area: Turkey
18. European Union Center of North Carolina EU Briefings, Policy Area: Turkey, March 2008, <http://europe.unc.edu/wp-content/uploads/2013/08/Brief4-0803-turkeys-quest.pdf>
19. "EU Scolds Turkey on Border Issues", Wall Street Journal, November 10, 2010, <http://online.wsj.com/news/articles/SB10001424052748703585004575604740397803042>
20. Goebel R J, Joining the European Union: The Accession Procedure for the Central European and Mediterranean States, <http://www.luc.edu/media/lucedu/law/students/publications/ilr/pdfs/Goebel.pdf>
21. Gültasli S, The Copenhagen Summit: A New Era or Another "Déjà Vu" for Turkey?, *Τουρκική Εφημερίδα Διεθνών Σχέσεων*, Vol.1, No.4, Χειμώνας 2002, <http://alternativesjournal.net/volume1/number4/selcukpdf.pdf>

22. "I don't recognize European Parliament decision, Turkish PM Erdogan says," Huriyet Daily News, June 14 2013, <http://www.hurriyetdailynews.com/i-dont-recognize-european-parliament-decision-turkish-pm-erdogan-says.aspx?PageID=238&NID=48730&NewsCatID=338>
23. Ilgaz M, Toygür İ, 2011, EU-Turkey Accession Negotiations: the State of Play and the Role of the New Turkish Foreign Policy (WP), http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano_eng/Content?WC_M_GLOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_in/zonas_in/dt8-2011
24. "Imprisonment of Turkish journalists draws MEP rebuke", EUObserver.com, March 9, 2011. <http://cima.ned.org/imprisonment-turkish-journalists-draws-mep-rebuke>
25. Kramer H, 'Turkish Application for Accession to the European Community and the 'Greek Factor'', *Europa Archiv*, 42, 10, (November 1987), pp. 605-614.
26. Kuniholm B, 2000, Turkey's Accession to the European Union: Differences in European and US Attitudes, and Challenges for Turkey, <http://www.irex.org/system/files/kuniholm.pdf>
27. Lucas D, Greece's Shifting Position on Turkish Accession to the EU Before and After Helsinki (1999), http://www.ethesis.net/greece/greece.htm#_ftn63
28. NATO's Strategic Concept, NATO Press Release NAC-5 (99) 65-24, April 1999, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm
29. Meinardus R, 'A New Phase in Greek-Turkish Relations', *Europa Archiv*, 43, 14, (July 1987), pp.403-411.
30. "Minister Bagis: If necessary, Turkey will tell EU to get lost," Today's Zaman, June 19, 2013. διαθέσιμο σε <http://www.todayszaman.com/news-318693-minister-bagis-if-necessary-turkey-will-tell-eu-to-get-lost.html>
31. Press Report, EU-Turkey Association Council, Council of the European Union, May 10, 2010
32. Morelli V L., European Union Enlargement: A Status Report on Turkey's Accession Negotiations August 5, 2013
33. Morelli V, Migdalovitz C, European Union Enlargement: A Status Report on Turkey's Accession Negotiations, 2009, <http://fpc.state.gov/documents/organization/132253.pdf>

34. "News Analysis: Sarkozy May Cause Global Ripple," *International Herald Tribune*, September 11, 2006.
http://www.nytimes.com/2006/09/10/world/europe/10ihtturkey.2760858.html?_r=0

35. "PM slams European Parliament report as 'unbalanced'". *Hurriyet Daily News*, March 11 2011,
<http://www.hurriyetdailynews.com/default.aspx?pageid=438&n=pm-slams-european-parliament-report-as-unbalanced-2011-03-11>

36. Press Release, "EU Enlargement: Turkey must do more to protect basic freedoms," European Parliament, October 27, 2010,
<http://www.europarl.europa.eu/news/en/news-room/content/20101027IPR90748/html/EU-enlargement-Turkey-must-do-more-to-protect-basic-freedoms>

37. Rumelili B, 2004, 'The European Union's Impact on the Greek-Turkish Conflict', *The European Union and Border Conflicts*, 6, 1, p.12.
<http://www.bhamlive1.bham.ac.uk/Documents/college-social-sciences/government-society/polsis/research/eu-border-conflict/wp06-eu-impact-on-the-greek-turkish-conflict.pdf>

38. Sertoglu K, Ozturk I, Turkey and European Union Relations: Concept of Customs Union, *Pakistan Horizon*, Vol.56, No.3, July 2003, pp.15-28., http://mpra.ub.uni-muenchen.de/333/1/MPRA_paper_333.pdf

39. Stephanou C, Tsardines C, "The EC and Greece-Turkey-Cyprus" in *The Greek-Turkish Conflict in the 1990s: Domestic and External Influences*, ed. Dimitri Conostas (London: Macmillian Publishing, 1991),209.

40. The Communication from the Commission to the Council and the European Parliament "Enlargement Strategy and Main Challenges 2010-2011", European Commission, November 9, 2010,
http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2010/package/strategy_paper_2010_en.pdf

41. The Copenhagen Summit: The Lithmus Test for Turkish Candidacy, 2002,
<http://www.turkishpolicy.com/dosyalar/files/TPQ-2002-3-Vural.pdf>

42. *The Economist*, 21 June 1975 quoted in Susannah Verney, "National identity and political change on Turkey's road to EU membership," *Journal of Southern Europe and the Balkans* 9, no. 3 (2007):214

43. Turkey's 2007 Elections: Crisis of Identity and Power,
<http://www.fas.org/sgp/crs/mideast/RL34039.pdf>

44. Schimmelfennig Frank, (2009), entrapped again: The way to EU membership negotiation with Turkey, *International politics*, 46, (4), 413-431
45. Ulgen S, "Avoiding a Divorce: A Virtual EU Membership for Turkey," Carnegie Endowment, December 2012. διαθέσιμο σε http://carnegieendowment.org/files/avoiding_divorce_paper.pdf
46. Veremis T, *The History of Greek-Turkish Relations 1453-2003*, Athens, Greece, Sideris Publications, 2003, pp.158-159
47. Yannakogeorgos P A., (2007), *Hellenic Appeasement and its Consequences*, <http://files.mgkworld.net/cipt/docs/CIPTYannakogeorgosHelAppeas.pdf>
48. 2008 progress reports on Croatia, Turkey, and FYROM: EP sets out its views on enlargement. European Parliament Press Release, March 12, 2009, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+IM PRESS+20090310IPR51427+0+DOC+XML+V0//EN>

